

Vol. I
No. 3

Wednesday
24th February, 1954

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY DEBATES Official Report

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

	PAGE
Statement re : Government's decision of derationing and de- controlling of Rice	65—68
Motion re : increase in the strength of the Committee on unemployment and underemployment	68—69
Statement re : Supplementary Demands for Grants ..	69—74
Discussion on the motion on Address by the Rajpramukh— (not concluded.)	74—120

Note :— In this part, a star (*) at the beginning of a speech
denotes confirmation not received.

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Wednesday the 24th February, 1954.

The House met at Three of the Clock.

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

QUESTIONS & ANSWERS

(See Part I)

Statement regarding Government's Decision of Derationing and Decontrolling of Rice

Mr. Speaker: Let us now proceed to item No. 2 on the Agenda. Dr. Chenna Reddy.

The Minister for Supply, Agriculture, Planning & Development (Dr. Chenna Reddy): Sir, I crave the indulgence of the House to make a statement regarding the final fruition of the food policy pursued by this Government.

The hon. Members will remember that when the House met last, there was considerable anxiety over the failure of jowar crops in the State and the consequent rise in jowar prices. I am happy to report to the House that since jowar has been completely decontrolled with effect from 1st January 1954, and its unrestricted inter-State movement allowed, jowar is arriving into the twin cities on an average of 4,508 bags per day, the figures of arrivals ranging from 1,650 bags to 10,508 bags per day. As a result of this, nearly 90,000 bags of jowar have arrived into the twin cities in the last few weeks. These import figures compare quite favourably with the average off-take of jowar of 1,100 bags per day during the peak period of rationing. Due to this inundation of the jowar market by arrivals from inside and outside the State, the market prices of jowar have recorded a steady fall from Rs. 49-8-0 for White jowar, Rs. 39-0-0 for chapti jowar and Rs. 35-0-0 for Peeli jowar, in the last week of December, *i.e.*, immediately before the total decontrol to Rs. 35-0-0 for white, Rs. 33-8-0 for Chapti and Rs. 29-0-0 for Peeli jowar on 23rd February, 1954. This steady fall in the prices of jowar is expected to touch very soon the controlled price level, *i.e.*, ex-godown rates of Rs. 34-8-6, Rs. 31-6-6 and Rs. 27-0-6 respectively.

Derationing and decontrol of rice was not, however, as easy as that of jowar or wheat, in view of the unprecedented scarcity for rice in India during and after World War II. Hence a more cautious policy of gradual relaxation of controls was pursued. The rice content of the rations supplied to the card-holders was 2 ounces only during January, 1951, 3 ounces in the beginning of 1952 and after the present Government was ushered in, it was immediately increased to 4 ounces in 1952 to 6 ounces in the beginning of 1953 and to 9 ounces by the end of 1953. Derationing in areas other than the cities in the State was effected and free movement of paddy within the district was allowed by the middle of 1952 before which time, its movement even from one village to another was prohibited. Now all restrictions on milling or free movement of paddy or rice from district to district will be removed along with its derationing in the twin cities of Hyderabad and Secunderabad with effect from 25th February 1954.

The factors that contributed to the consummation of this long-awaited objective are satisfactory rain-fall, increasing adoption by the cultivators of this State of the Japanese method of rice cultivation and the distribution in ever-increasing quantities of fertilizers among the cultivators by the Agriculture Department. All praise to the cultivators of this State who on the advice of the Department, have taken to the Japanese method of rice cultivation with such readiness and enthusiasm that today the area under the Japanese method of cultivation in this State is proportionately bigger than that of any other State in India.

Simultaneously with the lifting of controls, the Government have decided to allow full polish to rice and to reduce the issue prices of rice of all varieties in spite of the relatively lower out-turn of rice due to full polishing. Coarse rice will be issued at the rate of I. G. Rs. 16-8-2 per maund ex-godown or I. G. Re. 0-6-10 per seer in retail. Medium fine rice will be issued at the rate of I. G. Rs. 18-2-0 per maund ex-godown or I. G. Rs. 0-7-6 per seer in retail instead of the existing rates of I. G. Rs. 23-12-10 per maund ex-godown or I. G. Rs. 0-9-9 per seer in retail. This has been made possible by the stoppage of all rice imports from outside for the first time in the history of Hyderabad. The prices of imported rice were as high as Rs. 40 per maund for China rice and Rs. 20 to Rs. 30 per maund for other varieties of rice and this Government, in

collaboration with the Government of India, had to spend enormous amounts to the tune of Rs. 2 crores a year to subsidise food prices. In 1952, the amount of subsidy on our part was Rs. 90 lakhs and in 1953, it was about Rs. 38 lakhs and after 25th February, 1954, not a single pie will have to be spent by way of subsidy. Besides, a huge capital to the tune of Rs. 6 to 8 crores was locked up in maintaining enormous stocks of food-grains and now a capital of little over Rs. 1½ crores will be enough to maintain the buffer stocks of foodgrains and the rest of the amount can be diverted for development purposes. The expenditure on the establishment was Rs. 16,29,930 before the process of decontrol started and now, after the last link in the chain of controls is broken with the derationing and decontrol of rice, a skeleton staff will have to be ultimately maintained to cope up with the day to day work of the department at an estimated annual expenditure of Rs. 3,22,024 saving thereby Rs. 13,10,106 annually. A good number of the retrenched officers and staff of the Supply Department have already been provided with alternate employment and earnest efforts are being made to absorb as many of the remaining employees and as early as possible. A very large number of godowns, both Government owned and rented, will now be diverted for housing nation building departments such as Co-operatives Agriculture etc., and this will result in a saving of about Rs. 5 lakhs annually. The reduction in the issue prices of rice will not result in any immediate loss to the Government although the utara will be considerably lowered on account of full polishing of rice now proposed to be enforced. The cumulative effect of all these measures will be the end of the age of controls in Hyderabad after nearly 12 years of rigorous controls causing untold hardships to all sections of society and the commencement of the age of free movement of and free trade in all foodgrains without any restrictions. Collection of rice directly from the cultivators under levy will cease forthwith and procurement of rice will be made from trade.

The Government wish to assure the House that enough stocks have been built up by the Government to face any eventuality. A reserve of over 45,000 tons of rice has been built up and this reserve is expected to last for 11 months as

*Motion re : Increase in the Strength
of the Committee on Unemployment
and Under employment*

the average off-take of rice has been 4,000 tons per mensem. Besides, the availability of rice in the open market is also expected to be sufficient to meet the public demand. The progress of procurement has been satisfactory and encouraging as the Abi target has on the whole been exceeded and the Tabi target is also expected to be exceeded as all the tanks in the State are full for the first time in the last several years. The present Ration Shops will be converted into Fair Price Shops, which, if the consumers so desire, will issue rice at the rate of 6 ounces per head per day against cards.

All the present Supply Committees will be replaced by Development Committees which will be saddled with the responsibility of aiding and advising the nation building activities of all the departments in their districts including Supply, Agriculture, Co-operative etc.

**Motion Re : Increase in the Strength of the
Committee on Unemployment and Underemployment**

Mr. Speaker : A motion for increasing the strength of the Committee on unemployment was moved by Dr. G. S. Melkote yesterday. I want that it should be taken up for discussion now. It is just a matter of addition of one member, *i.e.*, increasing the strength, from 12 to 13.

The Minister for Public Works and Labour (Dr. G. S. Melkote :
Mr. Speaker, Sir, Yesterday, I moved the following motion :

“That leave be granted to increase the strength of the Committee on Unemployment and under employment constituted by the House on 18th July 1952, from 12 to 13 and to include Shri Vinayak Rao Vidyalkar, Minister for Finance and Statistics, as its Member”.

The idea in moving this motion was this : the chairman of this Committee happens to be the Labour Minister. Since 1952 there has been a change of nearly three Labour Ministers and every time a change in portfolios took place it was felt and that correctly too—that the experience of the outgoing Minister should not be lost to the Committee. That was why the name of the first Labour Minister, who ceased to be a Minister, was included as a member of the Committee on an earlier occasion. Now I wish that Shri Vidyalkar also be included as a Member.

of the Committee so that it may benefit by his experience. This is a very simple matter. We are almost at the final Stage and the recommendations of the Committee will be placed before the House very soon. At this juncture I feel that the mature experience of the present Finance Minister should be utilised and that is why I have brought in this motion.

श्री. व्ही. डी. देशपांडे:—(अप्पागुडा) जो मोशन हाउसके सामने आया है उसकी ताअीद हम अेक शर्त पर कर सकते हैं। कि यह दूसरा वक्त है कि लेबर मिनिस्टर को कमेटी का मेंबर बनाया जा रहा है। मैं आशा करता हूँ कि अैसा तीसरा मौका नही आयेगा।

Mr. Speaker : The question is :

“ That leave be granted to increase the strength of the Committee on unemployment and underemployment constituted by the House on 18th July 1952, from 12 to 13 and to include Shri Vinayak Rao Vidyalkar, Minister for Finance and Statistics, as its Member.

The Motion was adopted.

Statement on Supplementary Demands for Grants

वित्त तथा अुद्योग मंत्री (श्री. वि. के. कोरटकर):—अध्यक्ष महोदय, सन १९५३-५४ में जो जायद अखराजात हुये हैं उनुके बारे में सप्लीमेंटरी डिमांडज् (Supplementary Demands) का तख्ता और अुसीका स्टेटमेंट (Statement) कल टेबल पर रख दिया गया है। जिस वक्त स्टेटमेंट और तख्ता रखा गया था अुसी वक्त यह खयाल किया गया था कि किसी भाषण की खास जरूरत नहीं होगी, क्योंकि तख्ते में पूरी चीजें बिल्कुल साफ साफ तौर पर लिखी गयी हैं। अिसके सिवा सप्लीमेंटरी डिमांडज्—जोकि वक्तन फवक्तन की जाती हैं उनुके लिये विजीनेस रूल १७९ और कान्स्टीट्यूशन की दफा २०५ दोनों में भाषण की कोबी खास जगह नहीं है। यह समझकर मैंने अुस वक्त कहा था कि भाषण देने की मुझे कोबी जरूरत नहीं है, क्योंकि तख्ता बिल्कुल साफ है। लेकिन फिर भी यह आशा हुयी है कि अिसके बारे में कुछ कहा जाय, तो मैं हाअुस के सामने यह रखना चाहता हूँ कि यह जो डिमांडज् हैं वे यों तो देखने के लिये ४ करोड १२ लाख ४६ हजार के बहुत बडे डिमांडज् मालूम होते हैं। अैसा मालूम होता है कि सप्लीमेंटरी डिमांडज् में अितनी बडी रकम ४ करोड की क्यों पेश की जा रही है और शायद अिसी वजह से अिस बात पर बहुत जोर दिया गया है कि फायनान्स मिनिस्टर अिस पर जरूर कुछ न कुछ कहें। मैं अिस बारे में साफ कह देना चाहता हूँ कि डिमांड वास्तव में अितनी बडी दिखती है अुतनी बडी नहीं है। अिसमें तीन तरह की रकमें शामिल हैं। अेक तो कुछ अैसी रकमें जो डेड हेडज् (Dead Heads) में आती हैं और अिनके लिये फॉर्मल वोट (Formal Vote) की जरूरत नहीं रहती। दूसरी अेक बहुत बडी रकम अैसी है जो सिर्फ खाते के तबादले की वजह से वहाँ पर लायी गयी है। अकाउंटेंट जनरल (Accountant General) ने बहुत सी रकमों के बारे में रिवर्नमेंट को यह मशविरा दिया है कि वे अेक खाते से निकाल कर दूसरे खाते में अासी जायें। जब अेक रकम अेक खाते से

निकाल कर दूसरे खाते में डाली जाती है तो यह लाजमी हो जाता है कि उसके लिये हाबुस की मंजूरी ली जाय। दूसरी रकम में कुछ थोड़ी रह जाती है जो सही तौर पर जायद अखराजात के तौर पर खर्च हुयी है। इस डेड हेड के तहत जो रकम है, जिनके लिये फॉर्मल बोट की जरूरत नहीं है, वे ४ लाख ५८ हजार ६ सौ के करीब हैं। दूसरी रकम जिसके बारे में मैंने कहा कि सिर्फ बोट खाते से निकाल कर दूसरे खाते में डालने के लिये अ. जी. का मशविरा मिला है, वह २ करोड ६५ लाख के करीब है। इसी तरह से बाकी जो सही तौर पर जायद खर्च बतलाया गया है। जिसकी कि दूसरी रकमों के साथ मंजूरी चाही जाती है, वह सिर्फ ६२ लाख २५ हजार रह जाती है। इस में कैपीटल अकाउंट (Capital Account) की तरफ से २९ लाख १३ हजार की रकम पडी है। और जो दूसरा खर्च रह जाता है वह ३३ लाख १२ हजार का है। मैं हाबुस को बतलाना चाहता हूँ कि पिछले साल में अगर कोभी जायद खर्च हुआ है, कि जिसपर आपको सही तौर पर गौर करना चाहिये, तो वह सिर्फ ३३ लाख १२ हजार का ही है। क्योंकि २९ लाख १३ हजार का जो कैपीटल अकाउंट में खर्च पडा है वह अकेले तरह से स्टेट असेट्स में (State Assets) शामिल हो जायगा। उसके लिये आपको गौर करना चाहिये, लेकिन हाबुसपर तशवीस करें अंसी कोभी चीज आपके सामने नहीं है। जो रकम रह जाती है वह सिर्फ ३३ लाख १२ हजार की रह जाती है। अब इन रकमों के बारे में थोडे से तफसीलात के साथ मैं और कुछ चीजें हाबुस के सामने रख देना मुनासिब समझता हूँ। जो रकम में ट्रान्सफर आफ हेडज (Transfer of Heads) की वजह से यहां पर बतायी गयी है उनमें दो बहुत बडी रकमों हैं। एक रकम १ करोड ४ लाख की है, जो आयटम (Item) नंबर १३ में है। इसकी मंजूरी हाबुस से पहले ही ली जा चुकी है। लेकिन जिस वक्त ये मंजूरी ली गयी थी वह सप्लाय हेड (Supply Head) के तहत ली गयी थी। सप्लाय डिपार्टमेंट का यह अकेले खर्चा समझा गया था, लेकिन अब अकाउंट जनरल ने हमको यह मशविरा दिया है कि इसको इस हेड से निकाल कर स्टेट ट्रेडिंग (State trading) के हेड में डाल दिया जाय। वह रकम १ करोड १६ लाख की थी। उसमें से १ करोड ४ लाख सप्लाय हेड में से निकाल कर स्टेट ट्रेडिंग में डाल दी जाय, और बाकी रकम रेशनिंग वगैरा का जितना खर्चा है अतना ही सिर्फ सप्लाय हेड में बताया जाय। यह रकम अंसी नहीं है जिसके बारे में आपको द्वारा गौर करने की जरूरत हो।

तीसरी अकेले बडी रकम है जोकि इंडस्ट्रीज डिपार्टमेंट (Industries Department) की है। वह आयटम नंबर ५ है। उसका वाक्या यह है कि ६ लाख २५ हजार के शेअर्स (Shares) इंडस्ट्रियल फेडरेशन ऑफ कोऑपरेटिव्हज (Industrial Federation of Co-operatives) के गवर्नमेंट ने खरीदे थे, और उनका पूरा खर्चा हर वक्त अडवान्स (Advance) में ही बताया जाता था। यह रकम इंडस्ट्रियल कोऑपरेटिव्हज की तरफ अडवान्स में ही है। अ. जी. ने मशविरा दिया है कि हर वक्त आप इस रकम को इस तरह से नहीं बता सकते। आपकी यह रकम अब अंसी हो गयी है जोकि कैपीटल के तौर पर अकेले जगह लग गयी है। इसलिये उसको वहां से निकाल कर दूसरे मद में डाला जाय। यह भी अकेले चेंज ऑफ अकाउंट (Change of Account) की रकम है। आयटम नंबर ६ में ५१ लाख ८९ हजार की रकम है। इसके

बारे में स्टेटमेंट में बतलाया गया है, और मैं भी यह तफसील से अर्ज कर दूंगा कि उसके पहले जिले-क्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट का जो खर्च होता था उसके लिये तरीका यही रखा गया था कि जिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट अपनी आमदनी में से खर्च कर सकता था, और उसके बाद बैलन्स शीट (Balance Sheet) में नफा-नुकसान निकालने के बाद जो कुछ नफा हो जाता वह गर्वर्नमेंट के खजाने में रेवीन्यू के तौर पर जमा होता था। पिछले साल अक्टूबर के महीने में हमको यह मशविरा दिया गया कि यह तरीका सही नहीं है, बल्कि ऐसा तरीका अंतिम तय किया जाना चाहिये कि जो जो जिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट से जमा होता है वह पूरे स्टेट रेवीन्यूज (State Revenues) में जमा किया जाय, और जो खर्च होता है वह स्टेट रेवीन्यू से निकाल कर खर्च किया जाय। गुजिस्ता ६ महीनों में यह तरीका अंतिम तय कर लिया गया है, और उसीकी वजह से यह ५१ लाख ८९ हजार जिलेक्ट्रिसिटी डिपार्टमेंट को खर्च करने के लिये दिया गया है। यह रकम ऐसी है जो जिस डिपार्टमेंट से आती थी, और चूँकि बजेटरी सिस्टम (Budgetary System) का तरीका बदल गया है, और जिस साल उसको पहले रेवीन्यूज जमा कर के फिर वहाँ से लिया गया है, जिसलिये जिसको हाबुस की मंजूरी के लिये रखा गया है।

जिसी तरह से आयटम नंबर ९ है। यह मेजर हेड ५५ पेन्शन में बताया गया था, लेकिन अब जे. जी. से मशविरा दिया गया है कि चूँकि यह कम्यूटेशन (Commutation) के लिये खर्च किया जाता है जिसलिये जिसको निकाल कर मेजर हेड ५५ अंश में डाला जाय। ये बड़े बड़े खर्च सिर्फ खाते तबदील होने की वजह से हुआ है यह मैंने आपको बतलाया।

जिसके बाद एक खर्च एक करोड़ रुपये का है, जो आयटम नंबर १४ में है। वह एक टेकनीकल गलती की वजह से हमको रखना पड़ा। आपको याद होगा कि पिछले साल जब अप्रोप्रियेशन बिल (Appropriation Bill) यहाँ पर पास हुआ था तो यहाँ पर करीब करीब एक घंटे तक हाबुस का काम बंद रखना पड़ा था। कुछ गड़बड़ी भी हुयी थी, और बहुत से आदमी यहाँ पर आ गये थे, और थोड़ी देर तक हाबुस का काम नहीं चला, और हाबुस आखिर कार रात को ९ बजे खतम हुआ। और उसके बाद जब यह बिल, उसके लिखने वगैरा का काम कर के, आला हजरत के पास दस्तखत करने के लिये भेजा गया, तो रात के बारा बजे चुके थे। और बारा बजने के बाद आला हजरत के दस्तखत हुये,-----

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—ये आला हजरत कौन हैं ?

श्री. बि. के. कोरटकर :—राजप्रमुख का अर्ज में तर्जुमा आला हजरत होता है। अगर मुझे याद नहीं रहता तो कम से कम आपको तो जरूर याद रहना चाहिये था।

रातके बारा बजने के बाद आला हजरत के दस्तखत होने से जे. जी. ने अंतराज अठाया कि यह लीगली (Legally) या टेकनीकली (Technically) सही नहीं है। लेकिन कॉमनसेंस से मैं समझता हूँ कि दस्तखत सुबह हो जाने से कोजी फर्क नहीं पड़ता, क्योंकि हाबुस ने जिस रकम को पास कर दिया था। लेकिन यह एक कानूनी चीज कही जाती है कि गर्वर्नमेंट में राजप्रमुख, हाबुस और विनिस्टर्स सब मिलकर एक होते हैं। तो सब के यहाँ जिसका तसफिया बारा बजने के पहले ही जाना

चाहिये था। लेकिन बज गये बारा। इसका नतीजा यह हुआ कि यह रकम गडबड में आ गयी। इसकी भी मंजूरी हाजुस ने पहले से देकर रखी है। यह कोजी नभी चीज नहीं है। टेकनीकल गलती की वजह से अब हाजुस के सामने मंजूरी के लिये आजी है, और मुझे आशा है कि इसको मंजूरी दी जायगी।

असके बाद कुछ रकमें ऐसी हैं जिनके बारे में मैंने बतलाया कि वे डेड हेड की हैं, और उनको हाजुस के सामने रखना लाजमी है, लेकिन फॉर्मल बोट की जरूरत नहीं होती। उसमें आयटम नंबर १ है जो सूद वगैरा का है। वह २२ लाख का है। और दूसरा आयटम नंबर २ है, जो कर्ज के बारे में अदा की जाने वाली रकम के संबंधमें है। उनको असलिये हाजुस के सामने लाना पडा कि पहली रकम में सन १९५२-५३ में जो कुछ सूद वगैरा देना चाहिये था, वह वक्त पर नहीं दिया गया। उसी तरह से जो पब्लिक लोन (Public Loan) हमने पिछले वर्ष लिया था उसका डिस्काउंट (Discount) भी देना था उसके लिये कुछ रकम दी जानी चाहिये। वह सब रकम इसमें जमा है। दूसरा जो आयटम है वह जनरल हेड्स (General Heads) के तौर पर है। अब तक यह किया जाता था कि हर साल जो रकम जमा हो जाती थी वह सिंकिंग फंड (Sinking fund) में जाती थी, और जिस वक्त कर्जकी अदाजी होती थी उस वक्त वह रास्त दी जाती थी। अब अ. जी. ने कहा है कि ऐसा नहीं होना चाहिये, बल्कि सिंकिंग फंड पहले जमा करना चाहिये, फिर उसको कर्ज में डालना चाहिये, और फिर अदाजी में डालना चाहिये अक वक्त रेवीन्यू में जमा करने के बाद फिर खर्च करते हैं, तो उसको किसी तरह से हमको पूरा करना पडेगा। जिसमें अक रकम वह भी जमा है। जैसे कि हमारे पास बहुत से फंड्स रहते हैं, जैसे प्रॉविडेंट फंड (Provident fund) है, अग्रीकल्चरल मार्केटिंग फंड (Agricultural marketing fund) है, ये फंड घटते या बढ़ते रहते हैं, और उनका सूद भी कम ज्यादा होता रहता है। इसके बारे में १ लाख ४४ हजार की रकम यहां पर दी गयी है। इस तरह से यह सब मिलाकर दो बड़े बड़े आयटम्स यहां हैं। अक २२ लाख ६४ हजार का, और दूसरा ४८ लाख ७ हजार का है।

अक आखरी आयटम है। जो पब्लिक डेट (Public debt) की रकम १९५२-५३ में अदा होनी चाहिये थी वह वक्त पर हिसाब किताब न होने की वजह से १९५३-५४ में अदा की गयी है। कुछ वह भी रकम यहां पर दी गयी है। यह सब बताने के बाद जैसा कि मैंने कहा असली खर्चा सिर्फ ३३ लाख का हुआ है। उसमें दो चार रकमें हैं जिनकी तरफ मैं हाजुस को तबज्जुह दिलाना चाहता हूँ। अक रकम पुलिस डिपार्टमेंट के बारेमें ६ लाख १२ हजार की है। यह रकम ऐसी नहीं है कि पुलिस डिपार्टमेंट का नाम आते ही उसके बारे में तलाबी हो। वाकिया यह है कि जिसके बारे में अक झगडा चल रहा था, और उसके हिसाब किताब में दुरुस्त कर लिया गया है। रेल्वे में हमारी रिजर्व पुलिस थी। उसके बारे में रेल्वे में और हममें अक झगडा चल रहा था कि जिसके खर्च को कौन करे। यह झगडा सेंट्रल गवर्नमेंट के पास था, और सेंट्रल मिनिस्ट्री के हमने तसफिया पाया कि रेल्वे की हद तक पीस अंड ऑर्डर (Peace and Order)

रखने का जहां तक सवाल है फिर चाहे वह जंगल में हो, शहर में हो या और कहीं भी हो, उसके लिये स्टेट गवर्नमेंट जिम्मेदार रहेगी। जिसलिये यह खर्चा स्टेट गवर्नमेंट को देना चाहिये। जिसलिये जिस मद में जितना खर्च हुआ था वह हमको डालकर सिर्फ जमाखर्च करना है। जिसमें आर. टी. डी. स्ट्राइक (R. T. D. Strike) के वक्त भी कुछ थोड़ा खर्च हुआ था। वह पकड़ कर यह रकम ६ लाख १२ हजार के करीब होती है। जब यह तसफिया हुआ कि जिसका खर्च स्टेट गवर्नमेंट को करना चाहिये तो हमने भी तसफिया कर लिया है कि अब हम अपनी रिजर्व पुलिस रेल्वे में नहीं रखेंगे। रेल्वे अपनी जिम्मेदारी पर जो चाहे सो अितजाम कर सकती है। दूसरा खर्च जनरल अडमिनिस्ट्रेशन (General Administration) का है। उसमें अेक बड़ा आयटम यह है कि लेजिस्लेटिव्ह असेंब्ली का प्रिंटिंग (Printing) का खर्च बहुत बढ़ गया है। हमने अितना अंदाजा नहीं किया था, और यह खर्च अंदाज से बाहर हो गया है। जिसलिये उसके अूपर भी ज्यादा खर्च करना पड़ा। जिस तरह से जिसमें दूसरी लंबी लिस्ट है, लेकिन उसमें कोभी खास बड़ी चीज मैं नहीं पाता। कहीं टाइपरायटर बढ़ गये हैं, और कहीं आदमी बढ़ गये हैं। अिलेक्शन के बारे में हमको छपायी का खर्च करना पड़ा है और उसके लिये २ लाख ३६ हजार का खर्च हुआ है। यह जनरल अडमिनिस्ट्रेशन का खर्च मैंने आपके सामने रख दिया है।

जिसके बाद आयटम नंबर ६ का खर्चा है। आप जानते हैं कि पिछले वर्ष में कुछ जगहों पर स्केअरसिटी कंडीशन्स (Scarcity Conditions) पैदा हुअे, और अुनके लिये जहां कहीं हमको खर्च करना पड़ा वहां फॉमिन रिलीफ फंड (Famine Relief fund) के लिये रेवीन्यू अकॉउंट (Revenue Account) से पैसा लेकर खर्च किया गया। जिसके लिये ७ लाख ३ हजार का खर्च हुआ है। जिसके लिये आपको मंजूरी देनी चाहिये। दूसरा आयटम १ लाख ७४ हजार का है। जिसका वाक्या यह है कि गवर्नमेंट ने अेक ४५ लाख का फॉमिन रिलीफ फंड कायम किया है। वक्तान फवक्तान जब स्केअरसिटी कंडीशन्स पैदा होते हैं तो जिस फंड से रकम निकाली जाती है। वह खर्च की जाती है और फिर जनरल रेवीन्यू से रकम डालकर जहां तक हो सके ४५ लाख की रकम को पुर किया जाता है। जिस वर्ष ७ लाख ३ हजार की रकम खर्च हुअी है। जिसमें १ लाख ७४ हजार की जो कमी हुअी है अुसको पूरा करने के लिये जिस साल की रकम में से आपसे मंजूरी चाही जाती है।

नंबर ७ का जो आयटम है वह अजीब व गरीब तरीके से हमारे सर पर आ पड़ा है। पिछले वर्ष हमने समझा था कि मनसब अबॉलिशन बिल (Mansab Abolition Bill) हम बहुत जल्दी पास कर लेंगे और उसके बाद हमको करीब १० लाख रुपये की बचत होगी। अुस बचत को हमने अपने सामने रखते हुअे बजट में प्रोविजन (Provision) कम रखा था। लेकिन जैसा कि आपको मालूम होगा जिसके तसफिये में जरा देरी होने लगी क्योँ कि कानूनी पेचीदगियाँ आगयीं, और मनसबदारों ने भी रिट अेप्लीकेशन (Writ Application) दाखिल कर दिया था। तो यह सोचा गया कि हम पहले कानून पास कर दें, और उसके बाद अगर रिट में हमारे खिलाफ तसफिया हो जाय तो फिर अुसके लिये कुछ तजवीज सोचनी पड़ेगी, या कानून में तबदीली करनी पड़ेगी। जिसके बजाय जिसका फैसला ही पहले क्योँ न होने दिया जाय? यह समझकर हमने अितजार किया नतीजा यह हुआ कि यहाँ न कानून पास हुआ और न रिट का फैसला

हुआ। और मामला जहां के वहां रह गया। और जिसी बीच में कानूनी तरीके से रकमें देना लाजमी था जिसलिये वह रकम जिसके बारे में सोचा गया था कि बचत होगी, वह बचायी न जासकी, और वह रकम हमको देनी पडी। जिस लिये १२ लाख ७१ हजार का जायद खर्च हुआ है। यह खर्च आपको मंजूर करना होगा।

कम्यूटेशन ऑफ पेन्शन्स (Commutation of Pensions) के बारे में मैंने अर्ज किया है। वह भी सिर्फ अंका खाते की तबदीली है।

जिसके बाद जो रह जाता है वह कैपिटल अकाउंट्स का खर्चा है। हमारे यहां जो बहुत से प्रोजेक्ट्स (Projects) चल रहे हैं उनकी फेहरिस्त यहां दी गयी है। उनके अपूर यह जायद खर्च हुआ है। दूसरी जगहों से हमारी बचत ३४ लाख की हुयी है। लेकिन जिसमें जो १८ लाख ६ हजार का ज्यादा खर्च हुआ है सिर्फ वह आपसे मांगा जा रहा है। अिलेक्ट्रिसिटी की जो दो स्कीमें हैं, जिनपर जायद खर्च हुआ है, वह १ लाख ८९ हजार, और २ लाख १८ हजार की हैं। ये दोनों खर्च आपसे मांगे जा रहे हैं। जिस तरह से जो भी खर्च पिछले साल के बजट के अलावा हुआ है उसको तफसील से मैंने आपके सामने रखा है, और आपने भी जिसको बहुत अच्छी तरह से पढ लिया है कि बहुत सा खर्च तो असा है जिसके अपूर पहले ही वोट (Vote) दिया जा चुका है। उसका सिर्फ खाता-बदल हुआ, जिसलिये जिस वक्त फिर से वोट मांगा जा रहा है। और कुछ खर्च असा है जिसके बारे में फॉर्मल वोट (Formal Vote) की जरूरत नहीं है। जब मैंने जिसको जितने तफसील से हाजुस के सामने बयान कर दिया है, तो मैं बैठने से पहले आपसे आशा करूंगा कि अब जिसके बारे में ज्यादा कटमोशन्स आने की जरूरत नहीं है। यह सप्लीमेंटरी डिमांड्स हैं जो अगर जल्दी से पास हो जायेंगी तो बजट पर पूरे शहहोमद के साथ बहस करने का आपको मौका मिल जायगा। अिन चंद अल्फाज के साथ मैं जिसको पेश करता हूं।

Discussion on Motion on Address by the Rajpramukh

Mr. Speaker : We shall now take up amendments to the Motion of Thanks to Rajpramukh.

Shri Anushrao Chare (Partur) : I beg to move :

“That at the end of the motion, the following be added, namely—

“Having regard to the hardships caused to pleaders and the personnel employed in courts whose mother tongue is Urdu, regret to note the party policy of the Government in introducing regional languages in the courts.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Ankush Rao Ghare : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Government has failed to start co-operative marketing in the State for the benefit of the agriculturists.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Ankush Rao Ghare : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Education Department is not functioning efficiently and that the scheme of voluntary aided schools sponsored by the Government is not progressing properly.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved :

Shri Bhagwanrao Boralkar (Basmat-General): I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

“ But regret to note that the Government have failed to enlist adequate public support and infuse necessary enthusiasm and to secure co-operation from all the political parties in the State for the implementation of the various development schemes’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Bhagwanrao Boralkar : I beg to move :

“ That at the end of the Motion the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Government has been slow to check growing corruption in the State and implement at the earliest the recommendations of the Committee constituted to study the extent of corruption in the State’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Rajamallu (Luxettipet-Reserved) : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that adequate legislation has not been enacted to eradicate poverty and illiteracy prevailing among the Harijans and Backward Classes in the State.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri M. Buchiah (Sirpur) : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret that the address does not lay down any policy regarding the working classes and suggest any plan for solving the growing unemployment in the State, which has been a source of great anxiety to the public ’. ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri M. Buchiah : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Address does not contain any measures to be taken by the Government to stop the distribution of the land among the members of the landlords’ families going on for the last two years which eventually may sabotage the intention of the Land Reforms Act enacted during 1953.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri M. Buchiah : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Address is silent over the growing miseries of the Toddy Tappers and the Excise Professionalists without envisaging any measures for their social and economic betterment ’. ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Shiva Basan Gowda (Sindhanoor): I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Government are losing faith of the agriculturist class especially of the scarcity areas by collecting arrears of land cess in spite of poor ‘ Kharif ’ and ‘ Rabi ’ yields in Sindhanoor, Manvi and Lingsgur of Raichur district, and also due to slow progress in the rural development works and the construction work of Thungabhadra Canal ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri G. Sreeramulu (Manthani) : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the failure of the Government to solve major problems of the peasantry, labour and the administrative machinery of the State and by amending the Tenancy Act have adversely affected the position of the tenants and have failed to root out stagnation and corruption prevailing in the administrative machinery of the Government ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri G. Waghmare (Deglur-Reserved): I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note the failure on the part of the Social Service Department to ameliorate the condition of the Scheduled Castes, Tribes and Backward Classes ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. P. Deshmukh (Gangakhed): I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note the hardships and plight of the agriculturists of the State in general and of Marathwada in particular due to failure of the Government to fulfil its promise to bring down the land revenue of ex-Jagir villages on par with Diwani areas ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note the failure of the Government to extend the R. T. D. services throughout the State resulting in the inconvenience to the people and loss of revenue to the State ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane (Parbhani): I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the belated implementation of the Tenancy Act, the failure to pursue the policy of land to the tiller, failure to check fragmentation of lands by stopping resumption thereof, causing thereby great disturbance to the agrarian economy of the State, and resulting in eviction of a great number of tenants. ’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note the failure of the Government to start major or medium irrigation works in scarcity affected Marathwada area of the State thus neglecting the development of the agricultural lands in that area ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Annajirao Gavane : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Government have failed to ascertain the extent of unemployment in the State and to take steps to meet the situation arising thereby ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Annanth Reddy (Balkonda): I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Address is silent on the failure of the State Government to urge upon the Government of India to locate the Steel Factory, one of the major national industries, in the State and has thus neglected the interests of the people of the State in general and the labourers in particular.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Ananth Reddy : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

‘ are deeply disappointed for not finding any mention in the Address about the urgent problem of unemployment in the State and substantive steps to be taken by the Government to avert the serious situation caused thereby.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Ananth Reddy : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ and nothing that the entire Government machinery has failed to assess fully the spirit underlying the system of village panchayats, regret to point out that the Government has not only failed to enthuse the right spirit in the villagers but on the contrary have tried to put the wheels back by discouraging the proper functioning of the panchayats.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri M. Kondal Reddy (Kunaram) : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Government have miserably failed to minimise and root out the growing corruption, malpractices and stagnation in public services.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri J. Anand Rao (Sirсила-General) : I beg to move:

“That at the end of the Motion the following be added, namely—

‘But regret to note the failure of the Government to meet the growing needs of Colleges in the districts in spite of the assurance to that effect.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri L. N. Reddy (Wardhanapet) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note that inspite of normalcy prevailing in the State, the Address is silent on the general demand regarding the release of political prisoners and withdrawal of cases against them.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh (Bokhardan-General) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the slow and unsatisfactory progress of repair and construction of minor projects in Telengana in general and Maráthwada in particular.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the failure of the Government to arrest the growth of unemployment in the State.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note that no concrete steps are being contemplated to arrest the growing unemployment in the State and to provide work or relief to those who are already unemployed’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri B. D. Deshmukh : I be to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note that the amount sanctioned by Government for relief works in some parts of the State in general and Marathwada in particular is inadequate and too meagre when compared to the gravity of the situation’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Uppula Malchur (Suryapet-Reserved) : I beg to move :

‘That at the end of the Motion, the following be added, namely—

“But regret to note the failure of the Government to mitigate the growing miseries of the Scheduled Tribes and for not envisaging measures for thier social and economic betterment’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri S. Ramānatham (Hanamkonda) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret that the Address does not make any mention of the policy regarding the working class or suggest any plan as to fixing up of basic wage, linking up of Dearness allowance with index number providing bonus fund, the other social security measures, recognition of unions and adequate housing, and in general, provisions to meet unemployment consequent to schemes of rationalisation and closure of factories’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Venkatrama Rao (Chinnakondur) : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the failure of the Government to urge upon the Government of India to amend the Constitution suitably for abolishing the Institution of Rajpramukhs.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri K. Venkatrama Rao : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note that in spite of the opposition to the principle of nomination to the elected Local Bodies, neither the Government have shown any change of policy in this direction nor have they given adequate powers of administration, expenditure and control over services, nor the Village Panchayats entrusted with the work of local affairs have been given 15% of the local land revenue collection as financial help.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

†*Shri B. D. Deshmukh* : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note, that in spite of the present heavy burden of taxation on the people in the State, the prospect of further taxes as mentioned in the address.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

†*Shri B. D. Deshmukh* : I beg to move :

“ That at the end of the motion, the following be added, namely—

†This amendment originally stood in the name of Shri A. Rajreddy, but, it was moved by Shri B. D. Deshmukh on authorisation.

‘ But regret to note the failure of the Government to urge upon the Government of India to stop the privy purse to the Nizam of Hyderabad ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

**Shri B. D. Deshmukh* : I beg to move.

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that inspite of continuous agitation and financial stringency nothing is mentioned and no steps are being proposed to stop the compensation to Sarf-e-khas and ex-Jagirdars ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar): I beg to move:

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that inspite of the unprecedented toll due to Cholera epidemic which is still continuing to play havoc in the State, no effective measures are proposed to be taken ’.”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri V. D. Deshpande : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that the Address is silent on the policy regarding the disintegration of the State inspite of the establishment of the State Reorganisation Commission and public demand’.

Mr. Speaker : Amendment moved.

†*Shri V. D. Deshpande* : I beg to move :

“ That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘ But regret to note that there is no mention of any proposal for the abolition of the ‘Wathandary’ system ’.”

*This amendment originally stood in the name of Shri A. Raj Reddy, but it was moved by Shri B. D. Deshmukh on authorisation.

†This amendment originally stood in the name of Shri G. Hanmanth Rao, but it was moved by Shri V. D. Deshpande on authorisation.

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Abdur Rahman (Malakpet) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the inadequacy of the amount sanctioned for the rehabilitation of the displaced persons and its improper use.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Syed Akhtar Hussain (Jangaon) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the failure of the Government to take adequate steps towards the cultural and social development of people in the State.’ ”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy (Nirmal-General) : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the absence of any reference in the Address about the abolition of the ‘Watandari’ system of Patels and Patwaries.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the absence of any reference in the Address about the extension of free and compulsory education to all parts of the State, and making available necessary amenities to places where it is in force.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note the failure of the Government to arrest the growing corruption in the State and to publish the report of the Corruption Enquiry Committee.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

“That at the end of the Motion, the following be added, namely—

‘But regret to note that the Address is silent about the prevention of slaughter of cows and other useful animals.’”

Mr. Speaker : Amendment moved.

Shri G. Sreeramulu : Mr. Speaker, Sir, I find that the wording of the amendments to the Motion of Thanks given notice of have been considerably changed, and the altered wording does not exactly convey the sentiments which we wished to express. I want to know how far the Secretary of the Legislative Assembly is competent to modify our amendments.

Mr. Speaker : Changes made in the wording, might be only grammatical corrections.

Shri G. Sreeramulu : I too know something of Grammar, but I find that some sentences in the amendment have been omitted.

Mr. Speaker : To which amendment is the hon. Member referring ?

Shri G. Sreeramulu : To my own amendment at page 3 of the list.

Mr. Speaker : How does the amendment tabled by the hon. Member read ?

Shri G. Sreeramulu : That one is with the Secretary ; I have not got a copy of it.

Mr. Speaker : Does the hon. Member think that there is material change ?

Shri G. Sreeramulu : Yes, there is, and that is why I raised the matter. If there are any grammatical errors, the Secretary may correct them but he can not change the spirit of the amendments.

Mr. Speaker : I agree that only grammatical errors should be corrected, and the change in the wording should not affect the main purport of the amendment. I shall look into the matter.

**Shri Ankushrao Ghare* : Mr. Speaker, Sir, my first amendment seeks to discuss the introduction of regional languages in the Courts. In this connection I would like to refer to the Press Note issued by the Government on the 17th February, 1954, regarding the languages to be used in Courts.

Mr. Speaker : The hon. Member may speak in Hindi as well.

श्री. अंकुशराव घारे :-मिस्टर स्पीकर सर, हमारी गव्हर्नमेंट की तरफ से १७ फरवरी, १९५४ को एक नोट निकाला गया था। अबतक कोर्ट की लॅंग्वेज अंग्रजी थी और इसके पहले अर्दू थी। उसको बंद करके अब कोर्ट का सब काम रीजनल लॅंग्वेजेस (Regional languages) में १ मार्च से चलाया जाय, वैसा उस नोटमें कहा गया है। जो प्रेस नोट इसू (Issue) की गयी है उसमें जो लॅंग्वेज की पॉलिसी बतायी गयी है कि कोर्ट का काम रीजनल लॅंग्वेज में होना चाहिये, उस पॉलिसी से तो कोबी अखतेलाफ नहीं हो सकता है। कोर्ट का काम रीजनल लॅंग्वेज में चले यह तो हम भी चाहते हैं। लेकिन इसके बारे में जो दिक्कतें-

मिस्टर اسپیکر - ظاہر ہے کہ جو کیلنڈر آف میٹنگس (Calendar of meetings) دیا گیا ہے اسکے مطابق ہم یہ کام ختم کرنا چاہتے ہیں۔ اس لحاظ سے میں تقریر کو روکنا تو نہیں چاہتا لیکن اس بات پر زور دیتا ہوں کہ وقت کی کافی احتیاط کیجائے تاکہ کل ۲۰ فروری کو راج پرمسکھ کے آڈریس کے بارے میں بحث ختم کر دی جائے اور موشن کو ووٹ پر رکھا جائے۔ یہ بھی واضح ہے کہ بہت سے اسٹڈنٹس آئے ہیں۔ اگر یہ توقع کیجاتی ہے کہ اسٹڈنٹس کی لسٹ کے مطابق آنریبل ممبرس کے نام پکارے جائیں تو یہ ٹھیک نہیں ہوگا اسلئے جو آنریبل ممبر تقریر کرنا چاہتے ہیں وہ اٹھکر کھڑے رہیں۔ اگر کوئی اسٹڈنٹ پیش کرنے والے آنریبل ممبر یہ سمجھتے ہیں کہ انہیں کھڑے رہنے کے بغیر ہی موقع دیا جائیگا تو ایسا نہیں ہوگا کیونکہ اور دوسرے آنریبل ممبرس کو بھی موقع ملنا ہے۔

श्री. अंकुशराव घारे :-हम यह बात तो मानते हैं कि कोर्ट का काम रीजनल लॅंग्वेज में ही होना चाहिये। लेकिन इस सिलसिले में कुछ काँससली अप्रोच (Cautiously approach) होने की जरूरत है। हमें मालूम है की यहाँ पहले पूरा स्टेट लॉ अर्दू में था। और अवाम को अपने मुकद्दमों के लिये वकीलों की जरूरत पडतीही है। वकीलों के बिना कोर्ट में कुछ काम नहीं हो सकता

हम यह भी देखते हैं कि जो मॅजिस्ट्रेट्स होते हैं वे भी अलग अलग रिजनल लॅंग्वेजस जाननेवाले होते हैं। अगर यह कानून मराठवांडा, कर्नाटक और तेलंगाने में १ मार्च से ही चलाया जाय तो कामके करने में बड़ी दिक्कत होनेवाली है। हमारे देश में हिंदी लॅंग्वेज राजभाषा के तौर पर अपनाने के लिये भी १५ वर्ष की मुद्दत रखी गयी है। जिस जवान से सब लोग अॅडजस्ट (Adjust) कर सकें जिस विचार से १५ साल रखे गये हैं। हमारे यहां जो प्रेस नोट निकाला गया है कि १ मार्च से कोर्ट का सब काम रिजनल लॅंग्वेज में होना चाहिये, उससे तो बड़ी दिक्कतें पैदा आयेंगी। पहले यहां कोर्ट में अर्द्ध-जवान थी। उसकी जगह पर अब अंग्रेजी जवान रख दी गयी तो कितनी दिक्कतें पैदा आयीं यह तो आप जानते ही हैं। आप अगर किसी अदालत का फॅसला देखेंगे तो आपको मालूम होगा कि जो जजमेंट (Judgement) अंग्रेजी में लिखा जाता है उसमें किस अजीब तरह से अंग्रेजी का अिस्तेमाल किया जाता है, क्योंकि जो लोग फॅसले लिखते हैं वे अंग्रेजी के अच्छे जानकार नहीं होते हैं। जिस लिये मेरी यह गुजारिश है कि रिजनल लॅंग्वेज में ही कोर्ट का काम होना तो जरूरी है और वह होगा भी लेकिन उसको अमल में लाने के लिये थोड़ी धीमी रफतार की जरूरत है और जल्दबाजी से यह काम ठीक तरह से नहीं होगा। आज जो प्रेस नोट गव्हर्नमेंट ने निकाली है उसमें दूसरे कॉम्प्लिकेशन्स (Complications) होने के अिमकानात हैं।

आज यहां पर जो मुस्लिम वकील आदि हैं जिनकी मादरी जवान अर्द्ध है उनके लिये तो जिस तरह के प्रेस नोट से बहुत तकलीफ होनेवाली है। आज तक उन्होंने अपना सब काम अर्द्ध में चलाया अब रिजनल लॅंग्वेज में अेकदम से काम करना तो उनके लिये बड़ा मुश्किल होगा। जिस कारण से उनको तो जिससे बेकार होना पडेगा। जिस लिये रिजनल लॅंग्वेज तो कोर्ट की जवान होनी चाहिये लेकिन उसकी रफतार थोड़ी धीमी होनी चाहिये ताकि उसमें दिक्कतें न आयें।

दूसरी जो अमेंडमेंट है वह कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग (Co-operative Marketing) के सिलसिलेमें है। गवर्नमेंट को कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की तरफ जितना ध्यान देना चाहिये उतना वह नहीं दे रही है। गये दो साल में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की तरफ कोबी ठोस कदम नहीं उठाया गया लातूर, जालना, और गुलबर्गा, वरंगल में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग तो शुरू की गयी है, लेकिन जिस तरह काम होना चाहिये वैसा नहीं हो रहा है। हम यह देखते हैं कि जो गवर्नमेंट का कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग डिपार्टमेंट है और उसमें जो लोग काम करते हैं उन्हें उस काम से कोबी खास दिलचस्पी नहीं है। वहां सिर्फ क्लेरिकल (Clerical) काम होता है। जिस ढंगसे काम होना चाहिये वैसा नहीं हो रहा है। जो लोग कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग से फायदा उठाना चाहते हैं उनको अडव्हान्सेस (Advances) आदि नहीं दिये जाते हैं। अॅग्रिकल्चरिस्ट (Agriculturist) को फायदा पहुंचाने के काम कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग डिपार्टमेंट को करना चाहिये। यदि किसानों को खेती में नुकसान आता है तो उनको अडव्हान्सेस देकर मदद देनी चाहिये। बॉम्बे स्टेट में कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग का काम ज्यादा अच्छे ढंग से किया जा रहा है। वहां अॅग्रिकल्चरिस्ट का माल अच्छे दामों में बेचने की कोशिश की जाती है। उनका माल स्टोयर्स में रखने की भी व्यवस्था की जाती है। गल्ले की सिक्युरिटी पर उन्हें लोन भी दिया जाता है और सब तरह की अिमदाद भी की जाती है। जिस तरह से यदि हमारे यहां कोऑपरेटिव्ह मार्केटिंग की स्कीम बनायी जाय तो अॅग्रिकल्चरिस्ट को बहुत फायदा मिल सकता है। लेकिन राजप्रमुख के अॅड्रेस

में तो जिसका कोई जिक्र नहीं आया है। यह बात गव्हर्नमेंट की नजर में लाने के लिये ही मैंने यह अमेंडमेंट लायी है।

दूसरी बात मुझे अेज्युकेशन के सिलसिले में कहनी है। यह कहा गया कि गत दो साल में स्कूलों की संख्या में बहुत अिजाफा हुआ। १३०० मदरसे खोले गये और गये दो साल में ४ लाख मास्टर्स को रिक्लूट (Recruit) किया गया। लेकिन यह तो अेज्युकेशन (Education) का अेक्सप्यानशन (Expansion) हुआ। अेज्युकेशन का जो कनसॉलिडेशन (Consolidation) होना चाहिये था वह तो अबतक नहीं हुआ है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल की जो स्कीम है वह तो बिल्कुल स्कॅप (Scrap) करने के काबिल है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स में काम करनेवालों को आप ३५ रुपये स्टिपेंड (Stipend) देते हैं। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल का सवाल हमारे सामने है। मेरा तो कहना है कि व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स को प्रायमरी स्कूल की तरह पैसा मिलना जरूरी है। व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स में जो टीचर्स अपॉइंट किये गये हैं वे ज्यादा तर सात आठ क्लास तक पढे हुअे लोग हैं। अितने कम पढेलेखे लोग वहां के तुलबाओं को क्या पढावेंगे? अिस लिये अिस स्कीम पर जो पैसा खर्च किया जा रहा है अुससे कुछ काम होता नजर नहीं आता। अिस लिये मैं यह चाहता हूं कि जो व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स हैं अुन्हें बंद करके परमनेंट प्रायमरी स्कूल्स में तबदील किये जायें। ये जो व्हॉलंटरी अेडेड स्कूल्स हैं अुनका अिन्स्पेक्शन (Inspection) भी अच्छी तरह नहीं होता है। अैसे जो स्कूल्स खोले गये हैं और अुनमे जो अेज्युकेशन मिलता है वह अच्छा अेज्युकेशन नहीं कहा जा सकता है। आज के आपके स्कूल्स केवल क्लर्कस तयार करने के फॅक्टरीज होगये हैं। अिस लिये ज्यादा स्कूल खोल कर अेज्युकेशन का अेक्सपॅन्शन करने की बजाय कनसॉलिडेशन करना ज्यादा जरूरी होगया है। आज जो पढाअी होती है अुसमें विद्याथियों का जनरल नॉलेज (General Knowledge) का स्टैंडर्ड तो बहुत गिराहुवा है। त्रिलेजेस में जो टीचर्स रहते हैं वे ज्यादा जनरल नॉलेज भी लडकों को नहीं दे सकते हैं। लडको को हायजिनिक प्रिन्सिपल (Hygienic Principle) भी स्कूल में नहीं समझायें जाते हैं। अिस लिये जो अेज्युकेशन आप बढाना चाहते हैं वह नाकामियाब बन रहा है। और आपका पैसा बेकार खर्च हो रहा है। बजट में तो बडी रकम दिखती है और लोग कहते हैं कि गव्हर्नमेंट अेज्युकेशन पर बहुत रुपया खर्च कर रही है। लेकिन जो रुपया खर्च किया जा रहा है अुसका जो फायदा होना चाहिये वह कुछ नहीं हो रहा है।

दूसरी बात में सेकेंड्री स्कूल्स के बारे में कहना चाहता हूं। हमारे गव्हर्नमेंट की ग्रह पॉलिसी है की सेकेंड्री अेज्युकेशन पब्लिक के हाथ में देना चाहिये और पब्लिक के पैसे से यह अेज्युकेशन चलना चाहिये। लेकिन आज गव्हर्नमेंट की तरफ से जो लोग अिस तरह के स्कूल्स चला रहे हैं, अुनको जो मदद दी जा रही है वह अुहुत ही कम है। प्रायव्हेट स्कूल्स को जितना पैसा मिलना चाहिये अुतना पैसा पब्लिक से नहीं मिलता है। दूसरे स्टेटस् में प्रायव्हेट स्कूल्स तो काफी हैं और अुन्हें पैसा भी मिलता है लेकिन हमारी यह स्कीम अभी अभी शुरू की गयी है। अिस लिये पब्लिक से ज्यादा पैसा नहीं मिलता है। और गव्हर्नमेंट की जो अेड है वह भी बहुत कम है। दूसरी चीज मुझे यह अर्ज करनी है कि अिन स्कूलों में बच्चों की फिजिकल फिटनेस (Physical fitness) की तरफ बराबर ध्यान नहीं दिया जाता। अुसकी तरफ ज्यादा ध्यान देने की जरूरत है। मैंने अेक रेजोल्युशन अिस असेंबली के सामने लाया था कि हायस्कूल्स और

کالجزس میں میلڈی ٹریننگ نہیں تو کم سے کم فیزیکل ٹریننگ تو لازمی کر دینا چاہیے۔ لےکن آج تک اوسکے بارےمیں کُچھ نہیں کیا جا رہا ہے۔

[MR. DEPUTY SPEAKER IN THE CHAIR]

شری کے - وی رام راؤ - مسٹر اسپیکر سر - یہ جو راج پرمکھ کا اڈریس ہے اس کو ہم " اسپچ فرام دی تھرون " (Speech from the throne) کا درجہ دے سکتے ہیں۔ گوٹریزری نچس اور چیف منسٹر کی جانب سے اس کی تردید کرنے کی کوشش کیجاتی رہی کہ راج پرمکھ کے اڈریس میں نئی پالیسیز کے اظہار کرنے کی ضرورت نہیں ہے۔ یعنی اوسکو تختہ کارگزاری کے طور پر پیش کرنا کافی ہے۔ اس طریقہ سے شد و مد کے ساتھ تردید کیجاتی رہی ہے۔ لیکن یہ صحیح نہیں ہے۔ دستور میں ہر سال کے شروع میں راج پرمکھ یا گورنر کا اڈریس ہونے کے لئے جو پروویژن رکھا گیا ہے وہ مبنی ہے انگلش کانسٹیٹیوشنل لا (English Constitutional Law) کے پرنسپل (Principle) پر۔ جب ہم اوس کو اڈاپٹ (Adopt) کرتے ہیں تو پھر اس چیز کو ترک کرنے کی کوشش کیوں کیجاتی ہے کہ نئی پالیسیز کے اظہار کرنے کی ضرورت نہیں۔ یہ کسی طرح سے ٹھیک نہیں ہو سکتا۔ اس سلسلہ میں تختہ کارگزاری کے طور پر جو راج پرمکھ کا اڈریس پیش کیا گیا ہے وہ غلط ہے۔ میں یہ نہیں کہتا کہ تختہ کارگزاری کے طور پر راج پرمکھ کے منہ سے وہ الفاظ نہ کہلوائے جائیں۔ لیکن آئندہ ایک سال میں آپ کیا کیا کرنے والے ہیں۔ کیا ٹارگٹ (Target) مقرر کرنے والے ہیں کسانوں - مزدوروں - متوسط طبقہ کے لوگوں وغیرہ کی مختلف ضروریات کی تکمیل کے سلسلہ میں آپ کیا پالیسی اڈاپٹ کرنے والے ہیں۔ کیا رعایتیں آپ اون لوگوں کو دینے والے ہیں ان تمام چیزوں کے بارے میں نہیں تو کم از کم بعض چیزوں کا اظہار تو مشکل کام نہیں ہے۔ میں یہ بھی نہیں کہتا کہ یہ تمام ڈیٹیلز (Details) راج پرمکھ کے اڈریس میں بھردئے جائیں۔ لیکن کم از کم آپ کس منزل پر پہنچنا چاہتے ہیں آپ کا سفر کس طرف ہے اس کا اظہار تو کیا جاسکتا تھا۔ آج ہم جب راج پرمکھ کے اڈریس کی جانب اس نقطہ نظر سے غور کرتے ہیں تو ہمیں مایوسی ہوتی ہے۔ آج باہر کی دنیا میں جو حالات پیدا اور جو اہم چیزیں وقوع پذیر ہو رہی ہیں اور عوام کے سامنے آرہی ہیں اس سلسلہ میں ہماری حکومت کیا پالیسی اختیار کرے گی لوگ جاننا چاہتے ہیں۔ نئے سال کے شروع میں (راج پرمکھ کے کہنے کا مطلب حکومت کیا کہنا چاہتی ہے) حکومت کی کیا پالیسی ہے معلوم ہونا چاہئے۔ آج باہر کی دنیا میں کیا ہو رہا ہے اس کی راج پرمکھ کو خبر نہیں ہے۔ مثال کے طور پر میں کہوں گا کہ ہائی پاور کمیشن (High Power Commission) ری آرگنائزیشن آف اسٹیٹس (Reorganisation of States) کے لئے قائم ہوا ہے۔ اس سلسلہ میں خصوصاً آج جو حالات حیدر آباد میں ہیں اور بھاشا واری ریاستوں کے قیام کا مسئلہ جو سدرن انڈیا (Southern India) کا مسئلہ بنا ہوا ہے اوس کے متعلق ہماری حکومت کیا کرنا چاہتی ہے۔ آج حیدرآباد تین قوموں مہاراشٹرا - آندھرا اور کرناٹک کا قید خانہ بنا ہوا ہے۔ اوس پر داروغہ جی کی حیثیت سے حضور نظام پیشہ ہوئے

ہیں۔ اس سلسلہ میں حکومت کی کیا پالیسی ہے۔ حکومت کیا سوچ رہی ہے۔ ہم جاننا چاہتے ہیں۔ ہم ہی نہیں بلکہ باہر کی دنیا بھی جاننا چاہتی ہے۔

اپوزیشن سے تعلق رکھنے کے نئے عوام کی جو خواہشات ہیں اور انکی جو ضروریات ہیں انکو ایوان کے سامنے لانے کا ہمارا جو حق ہے اوسکے پیش نظر ہم یہ پوچھنا چاہتے ہیں کہ آخروہ کونسی مجبوری تھی جسکی وجہ سے آپ نے ان امور کی وضاحت نہیں کی۔ ان امور کی وضاحت کرنے سے آخر راج پرمکھ کیوں ہچکچاتے ہیں۔ اسکے سوا کوئی جواب نہیں ہو سکتا کہ حکومت کی پالیسی ڈل مل ہے کم سے کم اتنا کہا جاسکتا تھا کہ اسٹیس کے ری آرگنائیزیشن کیلئے ہائی پاور کمیشن (High Power Commission) قائم کیا گیا ہے۔ ہم اسطرح کی تیاریاں کر رہے ہیں۔ بمبئی اور آندھرا اسٹیٹ میں اس قسم کی تیاریاں ہو رہی ہیں۔ لیکن حیدرآباد کی حکومت اور راج پرمکھ صاحب کو یہ بھی معلوم نہیں ہے کہ کوئی کمیشن قائم ہوا ہے اور حکومت کو کیا کام کرنا ہے۔ اسکے ساتھ ساتھ ایک اور بھی مسئلہ ہے۔ لوگ یہ بھی جانتا چاہتے ہیں کہ ہر چیز کے سلسلہ میں پانچ سالہ منصوبہ کا ذکر کیا جاتا ہے۔ ہر مرض کی دوا کے طور پر اسکو پیش کیا جاتا ہے۔ میرے بعض دوست اسکو زندہ طلسمات کہتے ہیں جو ہر مرض کی دوا ہے۔ مگر ہم یہ معلوم کرنا چاہتے ہیں کہ اس منصوبہ کو آگے بڑھانے کیلئے آپکی فینانشیل پالیسی (Financial Policy) کیا ہے۔ دوسرے جتنے کمے ہیں نیشن بلڈنگ (Nation building) اور نان نیشن بلڈنگ (Non-Nation-building) کے انکے بارے میں حکومت کی پالیسی کیا ہے یہ چیزیں بھی سامنے آنی چاہئیں۔ ہمیں گزشتہ سال کا تجربہ ہے کہ فائیو ایر پلان کے سلسلہ میں آپکی فینانشیل پالیسی جو ہے وہ اس منصوبہ کو آگے بڑھانے کی نہیں ہے۔ ریونیو میں سے بچا کر نیشن بلڈنگ پر خرچ کیا جانا چاہئے۔ ہمارے حالات کیا ہیں؟ ریونیو میں کچھ بچت نہیں ہوتی ہے۔ اسی صورت میں صرف یہ ہو سکتا ہے کہ یا تو نیا قرضہ لیں یا سنٹرل گورنمنٹ کی طرف ہاتھ پھیلائیں یا بھودان شرم دان سمجتی دان وغیرہ اس قسم کی چیزوں کی طرف جائیں۔ میں کہونگا کہ آپکا اس قسم کا اپروچ (Approach) ٹھیک نہیں ہے۔ ایریگیشن (Irrigation) کا چھوٹا موٹا پروگرام جو دیا گیا ہے وہ قابل خوش آمدید ہے۔ لیکن تنگبھدرا پراجیکٹ جو نظام کے زمانے میں شروع ہوا تھا آپ اوسی کو چلا رہے ہیں اوسی کو اب تک پورا نہیں کر سکتے ہیں۔ تین سال ختم ہو گئے ہیں اب تک تنگبھدرا پراجیکٹ کا کام پورا نہیں ہوا ہے۔ معلوم نہیں کہ یہ کام کب ختم ہوگا۔ خدا جانے ہم ٹارگٹ تک پہنچ سکتے ہیں یا نہیں۔ اسکا پتہ نہیں ہے۔ معلوم تو ایسا ہوتا ہے کہ پانچ سال کے ختم پر بھی تنگبھدرا پراجیکٹ کا کام ختم نہیں ہوگا۔ اور وہ ہائیڈرو الیکٹرک اسکیم بھی پانچ سال میں مکمل ہوگی یا نہیں بتایا نہیں جا سکتا۔ ان تمام حالات سے ہمارے دل میں جو شبہات پیدا ہوتے ہیں وہ حق بجا نب ہیں یا نہیں۔ آپ خود سوچئے کہ یہ بنڈی اسطرح جو چل رہی ہے اس سست رفتار کے ساتھ تو ہم منزل پر کب پہنچینگے۔ فائیو ایر پلان میں ننڈی کنڈہ پراجیکٹ شامل نہیں ہے

لیکن آندھرا اور اس ریاست کے درمیان ایک اہم مسئلہ بنا ہوا ہے۔ اس سلسلہ میں حکومت کیا کرنے والی ہے وہ بھی بتایا گیا۔ البتہ اس سلسلہ میں اخبارات میں کچھ خبریں آئی ہیں کہ آندھرا اور حیدرآباد اسٹیٹ کے درمیان خط و کتابت چل رہی ہے لیکن اس سلسلہ میں کیا کرنے والے ہیں اپنے اڈریس میں راج پرمکھ نے کچھ نہیں بتایا۔ کہا جاسکتا تھا کہ نندی کنٹھ پراجیکٹ کے سلسلہ میں ہم اسفندر آگے بڑھے ہیں۔ ہمیں معلوم ہونا چاہئے تھا کہ آخر کس حد تک آپکے قدم آگے بڑھے ہیں۔ لوگ جاننا چاہتے ہیں۔ فینانشیل نقطہ نظر سے بھی یہ چیز غور طلب ہے۔ جہاں تک جاگیرداروں کے معاوضہ کا سوال ہے معلوم ہوا کہ ۲۰ لاکھ کی حد تک نظام صاحب فورگو (Forego) کرنے کیلئے تیار ہیں۔ اگر ایسا ہے تو اس چیز کے اظہار میں کونسا اس مانع تھا۔ اس طرح سے فیوڈل بردن (Feudal burden) جو ہے اسکو کیوں دور نہیں کیا جانا؟ اس کے علاوہ لوگ یہ بھی جاننا چاہتے ہیں کہ نئے سال کے تعلق سے کیا کیا منصوبے ہیں جنکو حکومت رو بہ عمل لانا چاہتی ہے۔ یہ بتایا گیا کہ نئے ٹیکس عائد کرنا چاہتے ہیں۔ ہم اپنی پالیسی کے لحاظ سے کہہ سکتے ہیں کہ ٹیکس کے ہم خلاف نہیں ہیں لیکن ہمارا مطالبہ یہ ہے کہ جن لوگوں پر ٹیکس عائد کئے جاتے ہیں انکو سہولتیں بھی فراہم کرنا چاہئے۔ ہم دیکھ رہے ہیں کہ حکومت کا بہت سا پیسہ ناجائز کاموں اور غیر ضروری مصارف پر خرچ کیا جاتا ہے۔ قومی تعمیری کاموں کے سلسلہ میں بہت کم پیسہ خرچ کیا جاتا ہے۔ اسکے برخلاف غیر قومی تعمیر پر زیادہ روپیہ خرچ کیا جاتا ہے۔ آپ ان امور کے متعلق کیوں وضاحت نہیں کرتے۔ ٹاپ ہیوی اڈمنسٹریشن (Top heavy administration) اب تک باقی ہے۔ تنخواہوں کے نام سے کروڑوں روپیہ خرچ کیا جاتا ہے۔ ان تمام اخراجات کو جو فضول ہیں باقی رکھتے ہوئے آپ لوگوں پر ٹیکس کا بار عائد کرنا چاہتے ہیں۔ اسکے لئے عوام کیسے تیار ہونگے۔ ان تمام امور کے بارے میں اڈریس میں کوئی وضاحت نہیں کی گئی۔ میں سمجھتا ہوں کہ ان باتوں سے راج پرمکھ واقف ہی نہیں ہیں۔ تختہ جات پیش کئے گئے ہیں لیکن صرف اپنی کارگزاری کے تختہ جات پیش کئے گئے ہیں۔ کہا گیا ہے کہ جاگیرری مواضع کا اسسمنٹ دیوان کے مائل کیا جا رہا ہے۔ اب تک صرف ۱۳ سو مواضع میں کام کیا گیا ہے وہ بھی پورا نہیں کیا گیا۔ صرف ۲۰ فیصدی دھارہ جات کو کم کیا گیا ہے اور وہ بھی چھٹویں حصہ کا نہیں ہوا۔ یہ کام تین سال میں آپ نے کیا ہے۔ کئی سست رفتاروں سے کام ہو رہا ہے۔ بہت سی جگہ حد سے زیادہ دھارہ ہے۔ لوگ سمجھتے ہیں کہ آزادی مل چکی ہے، جاگیرداری نظام ختم ہو چکا ہے لیکن اون پر جو بوجھ جاگیرداری نظام کے زمانے سے چلا آ رہا ہے وہ اب تک باقی ہے۔ وہ سنگین دھارے اب تک باقی ہیں۔ بعض جگہ بندوبست ہوا ہے لیکن سوائی اب تک نہیں ہوئی ہے۔ سوائی کے لئے آرڈر دیا جاتا تو اب تک ہو سکتا تھا لیکن افسوس کہ معمولی چیزوں کی عمل آوری نہیں ہو رہی ہے۔ ریڈیپزم (Red tapism) کا بہت سوار ہے۔ یہ تمام چیزیں نہایت غیر تشریف بخش ہیں۔ پولس کے بارے میں حکومت سے کہتے ہیں تو وہ کہتی ہے کہ ہمیشہ پولس کے بارے میں ہم اعتراضات کرتے ہیں لیکن دوسرے اسٹیشن کا

مقابلہ حیدرآباد سے کریں تو معلوم ہو جائیگا کہ قومی تعمیری کاموں پر کتنا خرچ دوسرے اسٹیٹس میں ہوتا ہے اور کتنا حیدرآباد اسٹیٹ میں۔ یہاں حالت یہ ہے کہ ہر دو میل پر ایک پولس کا نسٹیل ہے۔ یہاں کے ۸۲ ہزار مربع میل رقبہ کو تقسیم کریں تو معلوم ہوگا کہ ہر دو میل پر ایک پولس کا نسٹیل ہے۔ ہمارا مطالبہ حکومت سے نہایت واجبی ہے کہ ہر دو میل پر ایک کانسٹیبل کی بجائے ایک مدرس کو رکھا جائے۔ یہ کیوں نہیں کیا جاتا؟ کہا جاتا ہے کہ پیسہ نہیں ہے لیکن پولس کے لئے پیسہ ہے۔ جب ہم ایسا سوال کرتے ہیں تو آپ کو برا معلوم ہوتا ہے۔ یہ بھی کہا گیا کہ پولس میں ری آرگنائزیشن (Reorganisation) کر رہے ہیں۔ لیکن کیاری آرگنائزیشن کر رہے ہیں وہ ظاہر نہیں کیا گیا۔ کیا پولس میں کمی کر رہے ہیں؟ آج ہی آنریبل ہوم منسٹر صاحب نے کہا کہ تین ہتالین جوں کے توں رکھے جا رہے ہیں۔ یہ جو پولس ایکشن سے پہلے کی لمٹ ہے اعلیٰ حضرت بندگان عالی کے زمانے کی جولمٹ ہے اوس سے بڑھ کر جانے کے لئے پاپولر گورنمنٹ کو کیا حق ہے اور اس سلسلہ میں کونسا امر مانع ہے؟

دستی صنعتوں کے سلسلے میں یہ سمجھا جا رہا ہے کہ ایک کمیٹی بٹھائی جا کر حکومت اپنی ذمہ داری سے ہاتھ دھو چکی ہے۔ جب کبھی عوام کوئی مطالبہ کرتے ہیں تو حکومت ایک کمیٹی بٹھا دیتی ہے۔ یہ پبلک آرگنائزیشن کا طریقہ رہا ہے۔ ایک سب کمیٹی مقرر کر دی جاتی ہے۔ وہ سال چھ مہینے کام کرتی ہے۔ ہینڈی کرافٹ بورڈ (Handicraft Board) بٹھایا گیا۔ اس نے کیا کام کیا ہے؟ کتنی مدد دی گئی؟ میں مانتا ہوں کہ کچھ بنکوں کی مدد کی گئی۔ لیکن بہت سے لوگ ہیں۔ کمہار ہیں۔ کمبل بننے والے ہیں۔ میری کانسی ٹیونسی میں اگر میں اپنے الیکٹوریٹس (Electoralates) کے پاس جاؤں تو وہ لوگ وہاں نظر نہیں آتے۔ وہ اتھائی بتر حالت میں ہیں۔ کئی یہاں حیدرآباد میں آ کر رکشا چلا رہے ہیں۔ دستی صنعتوں کے مزدوروں کی حالت نہایت اتر ہے۔ اس سے معلوم ہوتا ہے کہ راج پرمکھ کا خطبہ کس قدر غیر حقیقت پسندانہ ہے۔ حکومت ہمیں ہمیشہ نصیحت کرتی ہے کہ ریالسٹک (Realistic) ہونا چاہیے لیکن یہ خود کس قدر غیر حقیقت پسندانہ بیان ہے۔ لوگ مر رہے ہیں۔ کئی لوگ گاؤں چھوڑ کر چلے گئے ہیں۔ لیکن اس کے بارے میں اڈریس میں ایک لفظ بھی نہیں ہے۔ کم از کم سمجھی (Sympathy) کا ایک لفظ تو اس میں ہوتا۔ وہ بھی نہیں ہے۔ اڈریس ایک طرح سے تختہ کارگزاری ہوتا ہے۔ اس میں بیہوشیہ (Bewildered) یعنی مستقبل کے بارے میں بھی پالسی کا اظہار کیا جاتا ہے۔ کیونکہ مستقبل کا اظہار نہیں کیا گیا۔ لیکن راج پرمکھ کے خطبہ میں مستقبل کے بارے میں کچھ بھی نہیں ہے۔ اس لحاظ سے یہ رکنانے (Reluctant) ہے۔ گزشتہ سال بسٹ فوٹ فارورڈ (Best Foot Forward) ایک کتاب دی گئی تھی۔ لیکن اس وقت وہ کتاب بھی نہیں ہے۔ اس سال ورسٹ فوٹ فارورڈ (Worst Foot Forward) کی شکل میں یہ خطبہ ہمارے ہاتھ میں دیا گیا ہے۔ عوام اس ورسٹ فوٹ فارورڈ کے لئے تیار نہیں ہیں۔ راج پرمکھ کا اڈریس ڈائریکٹیو

(Directive) سے بھरा ہونا چاہیئے - اس میں عوام کے مسائل آنے چاہئیں۔ یہ بنانا چاہئے کہ حکومت عوام کے مسائل سے کس طرح نمٹنا چاہنی ہے۔ لیکن اس خطبہ میں عوامی مسائل کو حل کرنے کی کوئی صورت نہیں بتلائی گئی۔ اگر حکومت مسائل حل نہ کرے تو مسائل خود حکومت کو حل کر دیں گے۔

میں اپنے یہ خیالات ایوان کے سامنے رکھتے ہوئے عرض کروں گا کہ راج پرمکھ کا اڈریس مایوس کن ہے۔ اس میں نہ راج پرمکھ کا مستقبل ہے، نہ حکومت کا مستقبل ہے اور نہ عوام کے مستقبل کیلئے اسمین کوئی چیز پاتے ہیں۔

श्री. भगवानराव बोरलकर (वसमत जनरल) :-अध्यक्ष महाराज, काल या ठिकाणी राज-प्रमुखांचे भाषण झाले. या वर्षाच्या त्यांच्या भाषणामध्ये आणि दोन वर्षापूर्वीच्या भाषणामध्ये अत्यंत फरक आहे असे वाटते. दोन वर्षापूर्वी जे आमचे प्रगतीचे अंदाज होते त्या दृष्टीने या भाषणाकडे पाहिले तर हे भाषण निराशाजनकच आहे. आज आम्ही जिकडे तिकडे पंचवार्षिक योजनांचा विकास होत असताना पाहतो, आणि आमच्या हैदराबाद संस्थानाकडे तुलनात्मक दृष्टीने पाहिले तर येथील प्रगती निराशाजनक आहे असे माझे मत आहे.

राज्यांमध्ये, राज्यांतील सामान्य जनतेमध्ये, आणि सरकारच्या अॅडमिनिस्ट्रेशन मध्ये जे सहकार्य पाहिजे ते दिसत नाही. सरकार अकीकडे आहे, आणि जनता अकीकडे आहे; आणि म्हणूनच आमच्या राज्यांत जनतेच्या सहकार्याच्या अभावी पंचवार्षिक योजना प्रगती करीत नाही. मला सांगायचा आहे की तुमचे अधिकारी ज्या पद्धतीने काम करतात, त्यांचा जनतेशी वागण्याचा जो दृष्टीकोण आहे, त्यावरून ते लोकशाही राज्यांतील अधिकारी आहेत असे वाटत नाही. त्यामुळे लोकशाहीचा विकास होऊन असे वाटत नाही. तसेच दुसरी गोष्ट अशी आहे की काँग्रेस पार्टी किंवा सरकारी अधिकारी विरोधी पक्षाच्या लोकांचे सहकार्य घ्यावयास तयार नसतात. कोणत्याही राष्ट्रांत सर्व जनतेचे सहकार्य सरकार घेत असते, आणि त्या शिवाय लोकशाही सरकार प्रगतीही करू शकत नाही. पण आमच्या येथे तसा प्रकार नाही. लोकांचे सहकार्य न घेता तुमचे अधिकारी आपले काम करतात, आणि म्हणून ती कामे अकार्यकारण होतात असे दुःखाने म्हणावे लागते. जे सार्वजनिक कार्य आहे, ज्यामुळे सर्व राज्यांचा विकास होत असेल त्या ठिकाणी आम्ही जरूर सहकार्य देऊ. पण तरी सुद्धा काँग्रेसचे लोक आपले काम अकार्यकारणाने करतात.

आमचे अधिकारी ज्या रीतीने काम करतात त्यावरून ते लोकशाही सरकारचे अधिकारी आहेत अशी कल्पना होत नाही. सध्या लोकामध्ये आणि सरकार मध्ये भेद पडत आहे, आणि माझे असे मत आहे की त्यामुळे विकास केंद्रे सफल होणार नाहीत. जेथे जेथे आमच्या कडून कांही गोष्टी करा म्हणून सांगण्यांत येते, त्या योग्य असल्यातरी सरकारी अधिकारी त्या करीत नाहीत. त्यांना जे कांही करावयाचे असते ते फक्त काँग्रेसच्या लोकांच्या सांगण्यावरून करतात. त्यांचेच अदाहरण आहे, परभणी जिल्ह्यांत एक दोन शाळा सुरू करण्यांत आल्या त्यावेळी फक्त काँग्रेसच्या लोकांचेच सहकार्य घेतले गेले. आम्ही आमचे सहकार्य घ्या म्हणून सांगतो तरी घेतले जात नाही. म्हणून माझे सांगणे आहे की तुम्हाला जर हैदराबाद राज्याचा विकास करावयाचा असेल, आमच्या

राज्याने प्रगति करावी अशी तुमची अिच्छा असेल आणि खरोखर लोकशाही चालवावयाची असेल तर तुम्हाला सर्व पक्षांचे सहकार्य घेणे आवश्यक आहे.

ज्या निरनिराळ्या विकास योजना हैदराबाद राज्यांत होत आहेत त्यांचे दोन तीन गट आहेत- मराठवाडा, तेलंगण, आणि कर्नाटक, या पैकीं मराठवाडा फारच दुर्लक्षिला-गोला आहे. त्यांतल्या त्यांत परभणी जिल्ह्याकडे फारच कमी लक्ष दिले गेले आहे. त्यांत अेकच अेक पूर्णा धरण योजना असून तीहि अजून निश्चित स्वरूपांत नाहीं. मुख्य मंत्र्यांनी सांगितले होते कीं ती योजना मध्य-सरकार कडे मंजूरी करिता पाठविली आहे. परंतु तिचे काय होणार आहे कांहीं सांगता येत नाहीं. अेका जिल्ह्याला कमी वांटा आणि अेका जिल्ह्याला जास्त वांटा हे कसे न्याय्य आहे? शिक्षणा-विषयीं सुद्धां तीच गत आहे. मराठवाड्यामध्ये शिक्षणाकडेहि दुर्लक्ष केले गेले आहे. जेथे काँग्रेसच्या लोकांनी सिफारस केली तेथे शाळा सुरू होतात. मी स्वतः किती तरी अप्लीकेशन्स (Applications) दिल्या आहेत पण त्यांना मंजूरी मिळाली नाहीं. असा अेकांगी दृष्टीकोण सरकारने ठेवणे योग्य नाहीं. शाळे करिता अप्लीकेशन कोणीहि देवो तो कोणत्याहि पार्टीचा असो योग्य वाटल्यास तेथे शाळा काढलीच पाहिजे. त्याच प्रमाणे वद्यकीय किंवा मेडीकल बाबीसंबंधी आहे. राजप्रमुखांच्या भाषणामध्ये वैद्यकीया बाबतींत चांगल्या योजना दिसत नाहीत. आम्हाला अशी आशा होती कीं अेखादि भरीव योजना मराठवाड्या करिता असेल. पण या बाबतींत आमची निराशाच झाली. कोठे १०, १५ बेड्स वाढविणे कोठे अखादा डॉक्टर वाढविणे अशा मलमपट्टीने प्रगति होत नसते. तुम्ही फाटक्या गादीवर तखादी चादर टाकण्याचा प्रयत्न करीत आहांत याचा अर्थ आपण विकास केला व राष्ट्राची प्रगति केली असा होत नाहीं. हे सरकार आणि जबाबदार नेत्यांनी लक्षांत ठेवावे. आपण किती प्रगति केली, जनतेच्या आमच्या बदलच्या काय भावना आहेत, याचा सरकारने विचार केला पाहिजे. आज जनतेला असे वाटत आहे कीं हे आमचे राज्य नसून पोलीसांच्या जोरावर चालणारे राज्य आहे. जनतेच्या प्रतिनिधींना मोकळे पणाने कार्य करू द्या, आणि त्यांना सरकार कडून सहकार्य द्या. नांदेड जिल्ह्यांत तुम्हीं विकास केंद्र काढले अितर जिल्ह्यांत जपानी भात शेतीचा प्रयोग केला. पण परभणी जिल्ह्यांत काहीहि केले नाहीं. ह्या बदल मला फार दुःख होत आहे.

सर्वांत महत्वाची गोष्ट म्हणजे सध्यां लाचलुचपत फार बोकळली आहे. पंडित नेहरूंनी सांगितले कीं करघान बंद केले पाहिजे. पण येथे अुलट प्रकार आहे. कांहीं तक्रार करावयास गेलो तर वरचे अधिकारी घेत नाहीत. खालपासून वर पर्यंत सर्व लोकांची दोस्ती असते व अेक प्रकारची साखळी ते तयार करून ठेवतात. सब-अिन्स्पेक्टर बद्दल सर्कल अिन्स्पेक्टरला सांगावयास गेले तर तो मनावर घेत नाहीं. सर्कल अिन्स्पेक्टर बद्दल डी. अेस. पी. अेंकत नाहीं. कोणी होम मिनिस्टर पर्यंत गेलाच तर आरोप खोटा आहे असा त्यावर शेर मिळतो. असेच जर चालेल तर करघान कसे बंद होईल? आपण कोणतेहि गान्हाणे दाखल करून घ्यावे असें मी म्हणत नाहीं. पूर्वी पूर्वी गोष्ट आहे कडेवर नांवाचे खडे आहे. तेथे डाका पडला होता. पोलीसांनी कांहीं लोकांना पकडून आणले, व त्यांना मारले, आणि ५००, ६०० रुपये लांच घेऊन सोडून दिले. मुक-दम्याचा वर्षार कांहीं पत्ता नाहीं. तुमचे अधिकारी कांहीं गुंडांशी मिळून मिसळून गरीब जनतेला दडपून टाकतात. लोक म्हणावयाला लागले आहेत कीं पूर्वीच राज्य बरे होते. या वरून आपण काय तो घडा घेतला पाहिजे, आणि आपल्या दृष्टीकोणांत योग्य तो बदल केला पाहिजे.

अंटी करप्शन कमेटी (Anti corruption committee) स्थापन केली. मी स्वतः त्या कमेटी समोर साक्ष दिली होती. पण त्या कमेटीने काय सिफारसी केल्या व त्यांचे काय झाले याचा कांहींच पत्ता नाही. या वरून आम्हीं कांहीं प्रगति करू शकू की नाही या बद्दल मला शंका आहे.

आम्ही आपल्या आजूबाजूच्या प्रांतांकडे पाहिले पाहिजे. मुंबयी प्रांत आहे, मद्रास प्रांत आहे, त्यांनी जनतेच्या व अितर पक्षांच्या सहकार्याने किती प्रगति केली या कडे लक्ष दिले पाहिजे. ज्या राज्यांत न्याय्य गान्हाण्याची योग्य दाद लागत नाही त्या सरकारला आम्ही लोकशाही सरकार कसे म्हणावे ?

लाचलुचपत बंद करावयाची असेल तर सरकारी अधिकाऱ्यांच्या कामकरण्याच्या दृष्टीकोणांत सुधारणा झाली पाहिजे, आणि त्यांचेवर निरिक्षण करण्यास जेल्हादी कमेटी स्थापन करावयास पाहिजे. अधिकाऱ्यांच्या गुल्हयायाची चौकशी करावयाची असल्यास डिपार्टमेंटल इन्क्वायरी (Departmental enquiry) करण्यांत येते त्यांत खालच्या चोराला वरचा चोर साक्षी होतो, आणि अशा चौकशीतून कांहीं निष्पन्न होत नाही. अशा रीतीने राज्य चालू शकत नाही. मला सांगावयाचे आहे की या पुढे लोकशाही राज्यांत अशा गोष्टी चालणार नाहीत आणि आम्ही चालू देणार नाहीत. मी जे कांहीं बोललो ते अितर कोणत्याहि भावनेने बोललो नाही तर आपल्या राज्यांत सुधारणा झाली पाहिजे, व जनतेला वाटले पाहिजे की हे आमचे सरकार आहे, अशा भावनेने बोललो. आमच्या अधिकाऱ्याबद्दल जनतेला प्रेम वाटले पाहिजे. हे सर्व करावयाचे असेल तर सरकारने सर्व जनतेचे व सर्व पक्षांचे सहकार्य घेतले पाहिजे. आम्ही तुमच्याशी सहकार्य करण्यास तयार आहो. ह्या गोष्टी केल्या तरच हैदराबादची प्रगति होईल.

शेवटी मी केलेल्या सर्व सूचनांचा सरकार विचार करील व त्याकडे योग्य ते लक्ष देईल अशी आशा व्यक्त करून मी आपली रजा घेतो.

* श्री रंगक राउडसमक - म्स्टर اسپेकर सर - आे हाऊस के सामने राज परमके हे
अरेस के बारे में जो अमेंडमेंट्स आँ हें अ पर भूठ हुरही हे - आेदी मलकर त्करियाेे
सात साल का एरवे हुरहा हे और ेयां पापुलर मन्सुरी قائम हुकरदुडुहाँ साल का एरवे हुवालिकन
اس عرصه میں حکومت نے عوام سے جو وعدے कئے थे के जाे गेरी علاقوں में जहाँ दीوانی
علاقوں के مقابلे में तीन चार गुने मालगजारी وصول की जा रही हे اس कु दीवानی علاقوں के
مائل लाया जाँगा لیکن اب तक ان وعدوں कु पूरा नही किया گیا हे - صرف باتیں ही باتیں की जा رہی
ہیں - حالانکہ یہ وعدہ دو سال پہلے کیا گیا تھا کہ جاے گے علاقوں کی مالگجاری دیوانی علاقے
के मائل की जाँگی یا کم از کم ۳۰ فیصدی مالگجاری میں ریلیف (Relief) دیں گے -
لیکن مالگجاری کم کی گئی اور نہ کسی قسم کی ریلیف دی گئی - اب तक جاے گے سواضعات
میں مالگجاری اوسے پرانے ڈھنگ سے لی جا رہی ہے - ان حالات میں ہم کیوں نہ کہیں کہ
یہ حکومت جاے گے ارون کے مفادات کی حفاظت کرتی ہے اور جاے گے داروں کو
سپورٹ (Support) دے رہی ہے - آج جو حکومت پاپولر گورنمنٹ کہلاتی

ہے اوس نے جو وعدہ کیا تھا وہ کہاں گیا۔ راج پرمکھ نے اپنے اڈریس میں کہا ہے کہ جاگیری مواضعات میں مالگزاری کی شرح کو دیوانی مواضعات کی شرح کے ساتھ برابری پر لانے کا کام جاری ہے۔ ایسے مواضعات کی تعداد جہاں مالگزاری کی شرح کو گھٹا کر دیوانی کی سطح پر لایا گیا ہے (۶۳۰) ہے لیکن میں کہوں گا کہ اب بھی ایسے ہزاروں مواضعات ہیں جہاں زائد مالگزاری لی جا رہی ہے۔ (۶۳۰) دیہاتوں کو آپ نے ۲۵ فیصدی ریلیف دی ہے تو ایسا کونسا تیر آپ نے مارا ہے۔ میں آپ سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ مزید جو کئی دیہات باقی ہیں اون کے بارے میں اب تک آپ نے کیوں کچھ نہیں کیا؟ مرہٹواڑی میں ایسے بہت سے مواضعات ہیں اور وہاں کی رعایا وہاں کا کسان سخت پریشان ہے اور مصیبت میں مبتلا ہے وہاں کاشت اور فصلوں کی حالت اچھی نہیں ہے، کپاس کی حالت اچھی نہیں ہے جواری فصل ٹھیک نہیں ہے۔ میں اضلاع کا دورہ کر کے آ رہا ہوں مجھے وہاں کی حالت معلوم ہے۔ ایسے زمانے میں جبکہ کسانوں کے پاس پیسہ نہیں ہے ان پر اس قسم کا زائد بار ڈالنا کسی طرح مناسب نہیں ہے۔ میں پرہنی ضلع میں خاص طور پر گنگا کھیڑ تعلقہ کا ذکر کروں گا جہاں ایک طرف جاگیری علاقہ ہے اور دوسری طرف صرف خاص کا علاقہ۔ ان دونوں علاقوں کو ملا کر گنگا کھیڑ تعلقہ بنایا گیا ہے۔ وہاں بھی اکثر دیہاتوں میں جو جاگیری ہیں چار پانچ گونہ محاصل لئے جا رہے ہیں۔ گنگا کھیڑ کے کسان ان حالات سے سخت پریشان ہیں میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ حکومت کیوں اس طرف توجہ نہیں دے رہی ہے۔ حکومت صرف آپسی جھگڑوں کو پیدا کرنے کی کوشش کرتی ہے۔ میں حکومت سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ وہ عوام اور غریب کسان جن کا خون جاگیرداروں نے چوسا ہے کیا اس کے مستحق نہیں ہیں کہ ان کو اس زائد بار سے نجات دلائی جائے اور ان سے دیوانی کے مائل مالگزاری وصول کی جائے۔ آپ کہیں گے کہ لینڈ ریوینیو کم کیا جائے تو معاشی حالات خراب ہو جائیں گے لیکن ایک طرف تو آپ کہتے ہیں کہ اسٹیٹ کی معاشی حالت اچھی ہے اور دوسری طرف اس کا اندیشہ ظاہر کرتے ہیں کہ ایسا کیا جائے تو اسٹیٹ کی معاشی حالت خراب ہو جائیگی۔ میں حکومت سے اپیل کروں گا کہ آپ نے جو وعدہ کیا تھا اس کو پورا کیجئے۔ پرانے نظام مالگزاری کو چھوڑ کر دیوانی کے مائل مالگزاری جاگیری مواضعات سے بھی وصول کرنی چاہئے۔ جب آپ اپنی حکومت کو پاپولر گورنمنٹ سمجھتے ہیں تو اپنے کتے ہوئے وعدوں کو پورا کیجئے۔ یہ ٹال مٹول کی پالیسی چھوڑ دیجئے۔ میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ آخر یہ ٹال مٹول کب تک کریں گے؟

آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کے بارے میں بھی میرا امٹڈ سنٹ ہے۔ آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کو جس طرح چلایا جانا چاہئے نہیں چلایا جا رہا ہے۔ آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی انکم جس قدر ہونی چاہئے تھی نہیں ہو رہی ہے۔ حالت یہ ہے کہ ایک کسان جب نانڈیڑ سے پرہنی تک سفر کرتا ہے تو وہ تو برابر پیسہ ادا کرتا ہے۔ ٹکٹ خریدتا ہے اور اس کے چارجس (Charges) ادا کرتا ہے لیکن کام کرنے والے لوگ پیسہ کھا جاتے ہیں۔ آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی انکم ٹھیک طور پر وصول نہیں کی جا رہی ہے۔ میں نے پرہنی کے بارے میں خاص طور پر حکومت کو وہاں کے

24th Feb., 1954.

*Discussion on Motion on
Address by the Rajpramukh.*

آر۔ ٹی۔ ڈی۔ سے متعلق کئی مرتبہ آگہ کیا کہ وہاں کے مناپلسٹس (Monoplists) جو ہیں انہیں کو گتہ دیا جا رہا ہے۔ نہ معلوم کتنے زمانے سے وہ لوگ بسس (Buses) چلا رہے ہیں اور برسوں سے روپیہ کمارہے ہیں۔ میں نے حکومت کو اس بارے کیا من کئی بار آگاہ۔ لیکن حکومت نے کوئی ایکشن (Action) نہیں لیا۔ وہاں کے پولس آفیسران سے ملے ہوئے ہیں۔ حکومت سے پرمٹ (Permit) تو لیتے ہیں لیکن ٹیکس بھی برابر ادا نہیں کرتے۔ پرہنی میں آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی بسس کا انتظام اب تک شروع نہیں کیا گیا ہے۔ میں نے حکومت سے اس کا مطالبہ کیا تھا تو عوام کو بتلانے کے لئے صرف دو بسس کی سروس وہاں شروع کی گئی ہے۔ وہاں کے مناپلسٹ عوام کی اس مانگ کو کابیاب ہونے نہیں دیتے۔ وہ سرکاری بسوں پر جو کام کرنے والے ہوتے ہیں انہیں پیسے دیکر یہ رپورٹ پیش کروا دیتے ہیں کہ ان سڑکوں پر آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی بسس نہیں چل سکتیں۔ لیکن اس کے باوجود وہاں مناپلسٹوں کی (۱۸) بسس چل رہی ہیں۔ میں پوچھتا ہوں کہ یہ ۱۸ بسس حکومت کیوں نہیں چلاتی۔ وہاں آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کی روڈس ہیں۔ نئی روڈس بنی ہیں۔ ان پر مناپلسٹوں کو بسس چلانے کی اجازت دیجاتی ہے۔ اونڈھائو ہنگولی سروس (Oundha to Hingoli) حال ہی میں کھلی ہے۔ وہاں گورنمنٹ اپنی طرف سے بس چلانا نہیں چاہتی تو پرائیویٹ لوگوں کو کس طرح اسکی اجازت دیجاتی ہے۔ کسانوں کا پیسہ خرچ کر کے وہاں روڈس تو بنائی جاتی ہیں لیکن فائدہ اجارہ داروں کو پہنچایا جاتا ہے۔

میں آخر میں حکومت سے اپیل کروں گا کہ حکومت ان علاقوں میں جہاں کی مالگزاری ابھی تک دیوانی ایریاز (Areas) کے برابر نہیں کی گئی ہے فی الوقت وہاں ۲۵ فیصد مالگزاری کا ریلیف دے۔ اور پرہنی میں آر۔ ٹی۔ ڈی کی جانب سے بس سروس شروع کی جائے۔ ورنہ عوام اس سے بیزار ہو کر اگر کوئی جدوجہد کریں تو حکومت کو اس کا مقابلہ کرنا پڑیگا۔ پرہنی میں اس وقت جو صرف دو سرکاری بسس چلائی جا رہی ہیں وہ قطعاً ناکافی ہیں۔ ان کی بجائے حسب ضرورت ۲-۸-۱۰-۱۱-۱۲ بسس حکومت کی جانب سے چلائی جائیں۔ پرائیویٹ مناپلسٹس کو پرمٹس اس شرط کے ساتھ عطا کئے گئے ہیں کہ وہ پرمٹس حکومت جب چاہے کینسل (Cancel) کر سکتی ہے۔ اس لئے اس طرح بھی انہیں کینسل کرنے میں حکومت کو ڈرنے کی کوئی وجہ نہیں ہے۔ دیگر اضلاع میں بھی جہاں بس سروس نہیں (Bus services) پرائیویٹ مناپلسٹس کے ہاتھوں میں ہیں وہاں بھی آر۔ ٹی۔ ڈی۔ کا انتظام ہونا چاہیئے اور اس طرح عوام کی شکایت کو دور کیا جانا چاہیئے۔ حکومت اس مسئلہ کو جلد حل کرے۔

شری جے آنند راؤ۔ اسپیکر سر۔ راج پرمکھ کے اڈریس پر شکریہ ادا کرنے کے لئے جو موشن لایا گیا ہے اس پر مختلف آویبل ممبرس نے اپنے خیالات کا اظہار کیا۔ میں ان خیالات کو نہ دہراتے ہوئے کچھ نئی باتیں بتلاؤں گا۔

اڈریس کے پہلے ہی صفحہ پر راج پرمکھ نے یہ بتلایا ہے کہ ہمنے ایک لینڈ ریفرمس کا قانون لایا ہے۔ اور اس کی وجہ سے لینڈ ٹودی ٹلر (Land to the tiller) کا مسئلہ حل ہو جائیگا کیونکہ سیلنگ (Ceiling) رکھ کر سرپلس لینڈ لینے کی گنجائش رکھی گئی ہے۔ ایک لینڈ کمیشن قائم ہوگا اس کے بموجب اس ایکٹ کا امپلمینٹیشن (Implementation) کرنے سے ایک بہت بڑا مسئلہ حل ہو جائیگا۔ گذشتہ سشن میں اس مسئلہ پر کافی بحث ہو چکی ہے۔ میں صرف یہ بتلا دینا چاہتا ہوں کہ یہ ایکٹ اسی صورت میں کارآمد بن سکتا ہے جبکہ اپوزیشن کی جانب سے پیش کی ہوئی اہم امینڈمنٹس قبول کی جائیں۔ جیسے یہ مانگ کی گئی تھی کہ زمینات کی جو ناجائز طریقہ پر تقسیمات ہو چکی ہیں ان پر پابندی عائد کی جائے۔ اسی طرح کے کئی معقول امینڈمنٹس گذشتہ سشن میں لائے گئے تھے۔ لیکن واقعہ یہ ہے کہ اس قانون کے آنے سے پہلے ہی زمینداروں کو یہ اطمینان دلایا گیا تھا کہ ان کی زمین نہیں لی جائیگی۔ چنانچہ انہوں نے ہزاروں ایکڑ زمین فروخت کر لی۔ اور اپنے عزیزوں بال بچوں یہاں تک کہ شیرخوار بچوں کے نام پر بھی زمینات منتقل کر دیں۔ ان زمینداروں کو اس طرح کی ہدایتیں دی گئی تھیں.....

مسٹر ڈپٹی اسپیکر۔ آپ اپنے امینڈمنٹ کے بارے میں ہی کہئے۔ آپ کا امینڈمنٹ تو کالجس (Colleges) کے بارے میں ہے۔

شری جے۔ آئندہ راؤ۔ میں اس بارے میں بھی کہوں گا۔ اس بارے میں بھی کچھ کہتے ہوئے میں اپنے امینڈمنٹ پر آؤں گا۔

زمیندار یہ سمجھے ہوئے تھے کہ ان کا اس قانون سے کچھ ہونے والا نہیں ہے۔ واقعہ یہ ہے کہ جب ہم یہاں سشن ختم ہونے کے بعد اپنی اپنی کانسی ٹونسیز (Constituencies) گئے تو وہ لوگ یہ کہہ رہے تھے کہ ہم نے بھی آپ کے قانون سے بچنے کے لئے سب کر لیا ہے۔ اس طرح سیلنگ قائم کرنا یا سرپلس لینڈس لینے کی تجویز کا ذکر کر کے یہ کہنا کہ لینڈ کا مسئلہ حل کر دیا گیا ہے بے معنی ہے۔

راج پرمکھ نے بڑے کروفر کے ساتھ اپنے خطبہ میں اس بات کا اعتراف کیا کہ انہوں نے لاکھ روپیہ حیدرآباد اسکریسی فنڈ (Hyderabad Scarcity Fund) میں دیا ہے۔ یہ ایسا ہی معلوم ہوتا ہے کہ اسٹیٹ میں اور انڈیا میں بعض ٹورس کیپٹلسٹس (Notorious Capitalists) تھوڑا بہت دان بھگوان کے نام پر کردیتے ہیں۔ تاکہ وہ "داتا"، کہلائیں۔ ممکن ہے انہوں نے بھی اس خیال سے ایسا کیا ہو۔ یہ بالکل انسگنیفیکنٹ فیکٹر (Insignificant factor) ہے۔ یہ کرنی قابل ذکر بات نہیں ہے۔ قابل ذکر بات تو اس وقت ہوتی جب کہ راج پرمکھ اپنا جو ایک کروڑ روپیہ لیتے ہیں وہ بند کر دیتے۔ اخباروں میں یہ آیا ہے کہ انہوں نے پنڈت نہرو کے کہنے پر اپنی رقم میں سے ۲۰ لاکھ روپے کی کمی کی ہے۔ لیکن اڈریس

میں راج پرمکھ نے اس بات کا تو کہیں اعتراف نہیں کیا ہے۔ اگر اس خبر میں حقیقت ہے تو انہیں اپنے اڈریس میں اس کا ذکر کرنا چاہیے تھا۔ شائد انہیں اس بات کا خوف تھا کہ اگر اس طرح اس سشن میں ۲۰ لاکھ روپے کی کمی کا ذکر کیا جائے تو ممکن ہے اپوزیشن پارٹی کے بریشر (Pressure) کی وجہ سے آئندہ سشن میں بھی انہیں (۲۰) لاکھ یا ۷۰ لاکھ کی کمی کا اعلان کرنا پڑے۔ ممکن ہے اس خوف نے انہوں نے اپنے اڈریس میں اس کا تذکرہ نہ کیا ہو۔ لیکن یہ بات مناسب نہیں ہے۔

ٹیکزیشن (Taxation) کے بارے میں اڈریس میں جو خیال ظاہر کیا گیا ہے اس سلسلے میں بتلایا گیا ہے کہ جمہوریت کو کامیاب بنانے اور دیش کو خوشحال بنانے کے لئے ٹیکزیشن میں اضافہ کرنا پڑ رہا ہے اور اس کے لئے عوام میں سیکریفائنگ اسپرٹ (Sacrificing Spirit) پیدا ہونی چاہئے۔ یہ کہا جاتا ہے کہ پیسہ کم ہے۔ میں حکومت سے یہ دریافت کرنا چاہتا ہوں کہ جاگیرداروں اور راج پرمکھ کو پیسہ کیوں دیا جا رہا ہے۔ پولس پر اتنی بڑی رقم کیوں خرچ کی جا رہی ہے؟ میں آپ کو بتلاؤں گا کہ آپ کے اڈمنسٹریشن میں اتنی خرابی اور اس قدر کرپشن (Corruption) ہے کہ گورنمنٹ کو اس کی حیاتی آمدنی کے ایک قابل لحاظ حصے سے محروم ہونا پڑ رہا ہے۔ یہ پیسہ درمیانی لوگوں کے پاس چلا جا رہا ہے۔ آپکاری جوہاری اسٹیٹ کی آمدنی کا ایک بہت بڑا ذریعہ ہے میں بتلاؤں گا کہ اس میں غریب اور جھاڑ تراشنے والے سے تو برابر پیسہ وصول کیا جاتا ہے۔ لیکن یہ پیسہ گورنمنٹ کے پاس پہنچنے نہیں پاتا۔ بڑے بڑے مستاجروں کے ذمہ گورنمنٹ کا ہزاروں بلکہ لاکھوں روپیہ باقی ہے جو ان سے وصول نہیں کیا جاتا۔ . . .

مسٹر ڈپٹی اسپیکر۔ آپ صرف اپنے اڈمنٹمنٹ کی حد تک بحث کریں تو مناسب ہے۔ اگر اس طرح جنرل ڈسکشن ہو تو ڈسکشن ختم ہی نہ ہو سکیگا۔ البتہ آپ اپنے اڈمنٹمنٹ کے ساتھ ساتھ دوسرے اڈمنٹمنٹ پر بھی کہہ سکتے ہیں۔

شری جے آنند راؤ۔ میں ٹیکزیشن کی عام پالیسی پر بحث کر رہا ہوں۔

مسٹر ڈپٹی اسپیکر۔ اگر اس کے متعلق اڈمنٹمنٹ ہے تو آپ بحث کر سکتے ہیں۔

شری جے آنند راؤ۔ ٹیکزیشن کے بارے میں ایک اڈمنٹمنٹ ہے۔ میں سمجھتا ہوں کہ باقی اڈریس پر بھی تنقید کا ممبرس کو حق ہے۔ اس طرح عام بانیں کہتے ہوئے میں اپنے خاص اڈمنٹمنٹ پر آؤں گا۔ میں یہ بتلاؤں گا کہ مزید ٹیکس عائد کئے بغیر آمدنی میں اضافہ کس طرح کیا جاسکتا ہے۔ مستاجریں سے پیسہ برابر وصول نہیں کیا جا رہا ہے۔ جنگلات کے مستاجریں سے بھی وصولی برابر نہیں ہوتی۔ ریونیو ڈپارٹمنٹ میں بھی کافی کرپشن ہے۔ کاماریڈی۔ جگتیاں۔ کریمنگر میں گورنمنٹ کے پیسے کا پین ہوا ہے جس کی نسبت توجہ دلائی گئی ہے۔ ریونیو ڈپارٹمنٹ سے جتنا پیسہ حکومت کو ملنا چاہئے وہ نہیں مل رہا ہے۔ خصوصاً تلف مال کے نام پر حکومت کو کافی نقصان پہنچایا جاتا ہے۔ وطنداری سسٹم کو حسب سابق بحال رکھنے کی وجہ سے کئی دھندے ہوئے ہیں۔ ان کی اصلاحات

کے لئے "تلف" کی منظوری ہوئی ہے۔ غریب رعایا سے پیسہ وصول کیا جاتا ہے۔ ہزاروں روپیہ ہر ضلع اور ہر تعلقہ سے اس طرح وصول کیا جاتا ہے۔ میں آپ کو تفصیل بتلا سکتا ہوں۔ کئی حلقوں میں ایسی بدعنوانیاں ہوئی ہیں۔ اس بارے میں اڈجرنمنٹ موشن (Adjournment motion) پیش کیا گیا تو یہ کہا گیا کہ کلکٹر کے سامنے یہ باتیں لائی گئی ہیں۔ جب تک کہ ایسی بدعنوانی کرنے والوں کو سخت سزائیں نہ دی جائیں جس سے دوسرے کارکنوں کے سامنے مثال قائم ہو یہ مسئلہ حل نہیں ہو سکتا۔ غریبوں سے تو روپیہ وصول کیا جاتا ہے لیکن بڑے زمینداروں کی پیداوار ٹھیک طور پر ہونے کے باوجود گورنمنٹ کو ان سے پیسہ وصول نہیں ہوتا۔ اس کی وجہ موروثی وطنداری سسٹم ہے۔ گذشتہ اور پیوستہ سشنس میں آرہیل ممبرس آف دی اپوزیشن نے اس بارے میں توجہ دلائی تھی۔ اور یہ بتلا دیا تھا کہ اس کی وجہ سے گورنمنٹ کو جتنی رقم وصول ہونا چاہیئے نہیں ہوتی۔ میں دعوے کے ساتھ کہہ سکتا ہوں کہ اس طرح کرپشن کی وجہ سے حکومت کو $\frac{1}{10}$ آمدنی کا نقصان ہو رہا ہے۔ اس پر تو غور نہیں کیا جاتا کہ اڈمنسٹریشن کی خرابیوں کی وجہ سے گورنمنٹ کا پیسہ ضائع ہو رہا ہے بلکہ یہ سوچا جاتا ہے کہ ٹیکزیشن کس طرح کیا جانا چاہیئے۔ یہ بڑی تکلیف دہ بات ہے کہ جن لوگوں کے پاس سے حکومت کو حقیقت میں لاکھوں روپیہ وصول ہونا چاہیئے وہ نہیں ہوتا۔ جس کی وجہ سے عوام پر ٹیکزیشن کرنا پڑتا ہے۔ یہ غلط عمل ہے۔

گورنمنٹ کو جمہوری بنانے کے لئے یہ ضروری ہے کہ پہلے وطنداری سسٹم کو جو موروثی سسٹم ہے (Abolish) کیا جائے۔ یہاں تعلیم یافتہ لوگوں کو کم سے کم میٹریکولیشن کو بحال رکھا جائے تو کرپشن نہیں ہوگا۔ گورنمنٹ یہ کہہ سکتی ہے کہ تعلیم یافتہ لوگوں کو رکھنے سے ۵۰-۶۰ روپیہ ماہانہ دینا پڑیگا تو اس سے گورنمنٹ کے پیسہ کا نقصان ہوگا۔ لیکن یہ غلط ہے۔ اس سے نقصان ہونے والا نہیں ہے بلکہ اس کے برخلاف جو لاکھوں روپے کا نقصان ہو رہا ہے وہ نہ ہوگا اور اسی کو پیش نظر رکھ کر ہم یہ کہہ رہے ہیں۔ اسی طرح ہاری توجہ ہے۔ کیونکہ اس سے نہ صرف گورنمنٹ کا نقصان ہو رہا ہے بلکہ ہم جو بھی ریفرنس لارہے ہیں، جو تحفظ کے طریقے ہم اختیار کرنا چاہتے ہیں، جو بھی چھوٹے موٹے قوانین ہم پاس کر رہے ہیں ان پر عمل نہیں ہو رہا ہے ہم کو اس کا ذاتی تجربہ ہے۔ اس لئے معزز ایوان سے میں ادباً یہ عرض کروں گا کہ ہمارے پاس جو وطنداری سسٹم ہے۔ اڈمنسٹریشن میں جو کرپشن ہے اس کو ختم کر کے جمہوری طریقے رائج کئے جائیں۔ اس سے نہ صرف ہاری گورنمنٹ کو آمدنی ہوگی بلکہ رعایا بھی خوشحال ہوگی۔ اس لئے میں ادباً عرض کرتا ہوں کہ اس طرف خاص توجہ دی جائے۔ ورنہ اس کے بجائے ٹیکزیشن کرنے سے کام نہیں ہوگا۔

آخر میں میں یہ عرض کرنا چاہتا ہوں کہ ایجوکیشن کے سلسلہ میں جو گورنمنٹ کی پاسی ہے اس ضمن میں ادنیٰ تعلیم کے سلسلہ میں راج پرمکھ کے آڈریس میں اس کا ذکر کم

گیا ہے لیکن اعلیٰ تعلیم ہائیر ایجوکیشن کی طرف کوئی توجہ نہیں دی گئی۔ اس سے یہ معلوم ہوتا ہے کہ ہائیر ایجوکیشن کو ریسٹرکٹ (Restrict) کرنا چاہتے ہیں۔ اگرچیکہ یہ اڈریس میں نہیں بنایا گیا ہے لیکن دوسرے ذریعوں سے یہ بتلایا جا رہا ہے۔ کیونکہ ہمارے پاس تعلیم یافتہ بیروزگار زیادہ ہو رہے ہیں اور ہائیر ایجوکیشن کے لئے زیادہ پیسہ اور وقت صرف ہونا ہے اس لئے اس کے بجائے پرائمری اور سکندری ایجوکیشن (Secondary education) کے لئے خرچہ کیا جائے تو اس قسم کی دلیل قطعاً ناقابل قبول ہے اس لئے کہ ہمارے پاس لیٹریسی (Literacy) ۹۲ فیصد ہے۔ یہ ۱۹۵۱-۵۲ ع کے فیگرس ہیں۔ ہمارے پاس دس فیصد سے بھی کم ایجوکیٹڈ (Educated) لوگ یعنی گرائجوئیٹس۔ ایم۔ ایز۔ بی۔ بیچ ڈیواؤں کے شایان شان نہیں ہے۔ ایسی صورت میں یہ سمجھنا کہ تعلیم یافتہ لوگ زیادہ ہیں قطعاً غلط ہے۔ یہ اس لئے سمجھنا پڑ رہا ہے کہ ہم اس ڈھانچہ کو قائم نہیں کر سکتے جس میں ان تمام لوگوں کو مواقع مل سکیں۔ لیکن یہ خیال کرنا کہ تعلیم یافتہ لوگ زیادہ ہیں غلط ہے اور اس طرح سے سوچنا بالکل غلط ہوگا۔ یہ صاف ظاہر ہے کہ گورنمنٹ کی پالیسی ہائیر ایجوکیشن کو ریسٹرکٹ کرنے کی طرف ہے چنانچہ یہ دیکھا جاتا رہا ہے کہ گذشتہ سال کوئی سات سو طلباء کو کالجس میں اڈمیشن (Admission) کے لئے ریجکٹ کیا گیا۔ اور اس سال بھی تقریباً پانسو طلباء کو اڈمیشنس نہیں ملے ہیں۔ ان کو اڈمیشنس نہ ملنے کی ظاہر طور پر یہ وجہ بتلائی گئی ہے کہ ان کے مارکس پرلٹ رکھی گئی ہے اور جن کے مارکس اسٹانڈرڈ (Standard) کے مطابق نہ تھے انہیں نہیں لیا گیا۔ لیکن واقعہ یہ ہے کہ وہاں سیٹس (Seats) کافی نہیں ہیں۔ مڈیکل کالج میں بھی ہم دیکھتے ہیں کہ صرف ۸۰ تا ۱۰۰ سیٹس رکھے گئے ہیں لیکن ہر سال سیکڑوں طلباء وہاں اڈمیشن کے لئے آتے ہیں۔ ایک طرف تو ہم ڈاکٹروں کی زیادہ ضرورت کو بھی تسلیم کرتے ہیں لیکن دوسری طرف ہزاروں طلباء مڈیکل کالج جاتے ہیں تو ان سے کہا جاتا ہے کہ وہاں سیٹس نہیں ہیں۔ ایسا کرنا معیوب بات ہے جبکہ ہم ڈاکٹروں کی ضرورت محسوس کرتے ہیں۔ اس طرح سے یہ ریسٹرکشن اعلیٰ تعلیم پر عائد کریں تو یہ حد درجہ نامعقول بات ہے۔ ہائیر ایجوکیشن کے سلسلہ میں یونیورسٹی اور کالجس کو جو ۶۴ لاکھ روپیہ دیا جاتا ہے اس کے بارے میں کانوکیشن اڈریس (Convocation Address) میں وائس چانسلر نے یہ کہا تھا کہ ۱۰۰ لاکھ روپیہ کا اضافہ کرنا چاہیے تاکہ کالجس کے طلباء کو سہولتیں مل سکیں۔ ہمارے موجودہ منسٹر فار ایجوکیشن نے بھی یہ کہا تھا کہ ایجوکیشن کو ترقی دینا چاہیے لیکن جب وہ منسٹر فار ایجوکیشن بنے تو اب وہ بات نہیں رہی۔ اب وہ بھی یہ باتیں کہتا شروع کئے ہیں کہ پیسہ کی مصیبت ہے۔ اب ہم پرائمری اور سکندری ایجوکیشن کی طرف زیادہ توجہ دے رہے ہیں۔ لیکن ہائیر ایجوکیشن کے لئے پیسہ نہ ہونے کے باوجود بھی نظام کو پیسہ دیا جاتا ہے۔ اس کے ساتھ ساتھ اڈمیشنس کے

کرپٹ ہونے کی وجہ سے جو پیسہ گورنمنٹ کو ملنا تھا وہ پیسہ اس کو نہیں مل رہا ہے۔

میں کشمیر کا حوالہ دوں گا۔ جب کشمیر آزاد ہوا تو وہاں فری کمپلسری ایجوکیشن (Free Compulsory education) ہوئی۔ اور کالجس میں بھی بلا فیس تعلیم کا انتظام کیا گیا ہے۔ جب کشمیر میں عملاً ممکن ہو سکا تو کیوں اس کی مثال حیدرآباد میں نہیں لی جاتی اور فری تعلیم کا انتظام نہیں کیا جاتا۔ کیا یہ بات اس وجہ سے نہیں ہو سکتی کہ یہاں فضول مدات میں خرچہ ہوتا ہے اور کروڑوں روپیہ جاگیرداروں اور راج پر مکھ کو دینا پڑتا ہے اور ہمارے اڈمنسٹریشن میں کرپشن موجود ہے۔ اگر آپ کے پاس پیسہ نہیں ہے تو انڈسٹریلسٹس (Industrialists) پر اسپیشل ٹیکس (Special tax) قائم کر کے پیسہ حاصل کیا جاسکتا ہے۔ اور ہائیر ایجوکیشن پر صرف کیا جاسکتا ہے۔ ریلیجس انڈومنٹس (Religious endowments) کے نام سے جو پیسہ صرف کیا جاتا ہے اس کو ہائیر ایجوکیشن کے لئے دیا جاسکتا ہے تاکہ ہائیر ایجوکیشن کو فروغ دیا جاسکے۔ اور اسے زیادہ سے زیادہ عام بنایا جاسکے۔ کھریے کمیٹی رکنڈیشن اور رادھا کرشنن رپورٹ میں بھی یہ کہا گیا ہے کہ ہمارا یہ فریضہ ہے کہ اس وقت دیش کو خوشحال بنانے اور جمہوریت کے پھولنے پھلنے کے لئے اعلیٰ تعلیم کو عام بنایا جائے۔ آج ہماری ریاست میں صرف ۲۳ کالجس ہیں جس میں ایڈڈ (Aided) گورنمنٹ اور پرائیویٹ سب شامل ہیں۔ ان میں ۱۲۹۳ یعنی تیرہ ہزار ٹوٹل اسٹرنٹھ (Total strength) ہے۔ تیرہ ہزار طلباء کالجس میں آج پڑھتے ہیں لیکن ضرورت ہے کہ تیس۔ پینتیس ہزار طلباء پڑھیں۔ مگر انہیں موقع نہیں دیا جا رہا ہے۔ ان کے لئے دنیا بھر کی تکالیف ہیں۔ دیہات کے طلباء کے لئے ضرورت ہے کہ اضلاع کریم نگر اور نظام آباد میں کالجس کھولے جائیں اور ورنگل کالج کو ڈگری کالج بنا لیا جائے کیونکہ کالجس نہ ہونیکے وجہ سے غریب طلباء، متوسط طبقہ کے طلباء حیدرآباد نہیں آسکتے۔ اگر آتے بھی ہیں تو اڈمیشن نہ ملنے کی وجہ سے واپس چلے جاتے ہیں۔ اس لئے ہمارا فریضہ ہے کہ ان کی تعلیم کے لئے اضلاع میں فوراً ہی کالجس قائم کریں۔ ہمیں یہ یقین دلایا گیا تھا کہ کوآپریشن ملیگا لیکن پبلک کو اور طلباء کو کوآپریشن نہیں مل رہا ہے۔ اس لئے جہاں جہاں اضلاع میں کالجس کی ضرورت ہے وہاں کالجس فوراً ہی قائم کئے جائیں تاکہ سیکڑوں لڑکے جو تعلیم سے محروم ہو رہے ہیں وہ نہ ہونے پائیں۔ یہ میری موذبانہ عرض ہے۔ اس کے ساتھ ساتھ میری یہ بھی عرض ہے کہ ہم یونیورسٹی کو جو ۶۳ لاکھ روپیہ دے رہے ہیں وہ زیادہ زیادہ ہے۔ اس سے زیادہ دیا جانا چاہیئے اور یہ خیال نہ کرنا چاہئے کہ اعلیٰ تعلیم کو زیادہ پیسہ دیا جائے تو پرائمری ایجوکیشن کے لئے پیسہ نہیں رہیگا اور پرائمری ایجوکیشن کے لئے پیسہ دیا جائے تو ہائیر ایجوکیشن کے لئے پیسہ نہیں ملیگا بلکہ سائیمائیسٹی (Simultaneously) دونوں کو بڑھانا چاہئے اس وجہ سے کہ لٹریسی (Literacy) بہت کم ہے۔

اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

The House then adjourned for recess till Forty minutes Past Five of the Clock.

The House re-assembled after recess at Fortyfive minutes Past Five of the Clock.

[Mr. Deputy Speaker in the Chair].

مسٹر ڈپٹی اسپیکر۔ آپ ہندی میں کہیں تو اچھا ہوگا تاکہ میں بھی سمجھ سکوں۔

श्री. गोपिडीगंगा रेड्डी :- हम हर साल देखते हैं कि देहात में जब नये साल का अनाज लगाते हैं तो उस वक्त शुभ लक्षण वाले से मुहूर्त कराते हैं। अुनकी भावना रहती है कि जिस तरह मुहूर्त किया जाता है तो फसल अच्छी होती है। अगर किसी के हाथ से मुहूर्त करने से फसल में बढ़ती होने के बजाय कमी होती है तो फिर से उस आदमी के हाथ से मुहूर्त नहीं कराते हैं। लेकिन हम तो अेकशाही प्रभुत्व जिनके हाथ में सौंपा गया है अुन्हीं के हाथ से हरसाल हमारे वर्ष का मुहूर्त कराते हैं। मैं यह पूछना चाहता हूं कि जब बोकर गेहूं कैसे हासिल किया जा सकता है? हमें हर साल जो राजप्रमुख का अॅड्रेस सुनाया जाता है उसमें हर बार देखते हैं कि पहले जमाने में क्या किया गया इसी की कहानी सुनायी जाती है। और हरसाल वही दोहरायी जाती है। जिस साल भी पिछले साल हमने क्या किया यही बातें ही की गयीं लेकिन आगे आप क्या करना चाहते हैं और क्या सोचते हैं इसके बारे में तो जिस अॅड्रेस में कुछ नहीं कहा गया है। और मैं देखता हूं कि हमारे स्टेट में अभी तक वही पुरानी जागीरदारी सिस्टम चल रही है। वतनदारी सिस्टम चल रही है। मेरा कहना यह नहीं है कि आज जो पटेल या पटवारी हैं अुन्हें निकाल दिया जाय। या अुनको काम न दें। लेकिन आज जो पटेल या पटवारी हैं वह क्या काम करते हैं? वे सिर्फ गुमास्तगीरी करते हैं। आज जो पटेल पटवारी आते हैं वह वतनदारी सिस्टम से आते हैं। पीडीजात पटेली चलती आ रही है। आज जो गुमास्ते हैं अुन्हें आठ या बारह रुपये दिये जाते हैं। जितने से वे अपना गुजारा कैसे कर सकते हैं? और ये जो पटेल पटवारी हैं वे गाँव के लोगों को चूसते हैं। आज जो पटेल पटवारी हैं वह लोग काम से आराम ज्यादा पसंद करते हैं। और फिर जैसे हालात में रिस्वत लेने का अुन्हें ज्यादा मौका मिलता है। लडायी करने के और रिस्वत सितानी के मौके ये लोग ढूँड कर निकालते हैं। जब पटेल और पटवारी का सिस्टम खतम होगा और यह वतनदारी का सिस्टम खतम हो कर पटेल और पटवारी लोगों के तकर्बर होंगे तब यह काम ठीक ढंग से हो सकेगा। लेकिन जब हम जिस बारे में बात करते हैं तो हमें कहा जाता है कि खजाने में पैसा नहीं है। लेकिन हम देखते हैं कि डिप्टी मिनिस्टर्स को ७५० रुपये तनखाह देने के लिये और अलायन्स देने के लिये तो पैसा है। लेकिन जिन लोगों को देने के लिये, जो कि पटेल का काम करते हैं, खजाने में पैसा नहीं है तो बड़ा ताज्जुब होता है। मालूम नहीं अब यह डिप्टी मिनिस्टर जो जितने बने हैं, वे क्यों काम करनेवाले हैं। लेकिन अुनके लिये तो खजाने में बराबर चाहे जितना पैसा है।

आज आपके पास जो बड़े बड़े कलेक्टर आदि ओहदेदार हैं उनमें भी अमीर और बड़े बड़े घराने के लोगों को लिया जाता है। अिन तमाम पुरानी बातों को बदलने की जरूरत है। सब रिश्वत-खोरी की जो जड़ है वह आपकी वतनदारी सिस्टम लेकिन उसे बंद करने के सिलसिले में राज-प्रमुख के अँड्रेस में कुछ नहीं कहा गया है।

अब मुझे जबरी तालिम के मुताल्लुक कुछ कहना है। जबरी तालिम के बारे में यह कहा गया है कि कुछकुछ जगहों पर जबरी तालीम लागू करदी गयी है। लेकिन पूरे स्टेट में जबरी तालीम करने के मुताल्लुक कुछ नहीं कहा गया है। मेरा तो कहना है कि सारे स्टेट में जबरी तालिम दी जानी चाहिये।

हमारे मिनिस्ट्रों की संख्या ज्यादा बढ़ाजी जा रही है। मेरा तो ख्याल है कि मिनिस्ट्रों की तादाद में बढ़ती करने से रिश्वतसितानी और भी ज्यादा बढ़ जायेगी। रिश्वतसितानी बंद करने के लिये क्या किया जाना चाहिये इसके लिये आपने एक कमिटी मुकर्रर की थी और सिर्फ़ उसकी जांच करने के लिये आपने दो साल गुजारे हैं लेकिन रिश्वतसितानी कैसे रोकेंगे इसके बारे में अबतक कुछ नहीं कहा गया है। हम सब लोगों को मालूम है कि आप सब गांधीजी के चेले हैं। गांधीजी ने इसको रोकने के लिये कितनी कोशिश की। लेकिन आप उनके चेले क्या यह बता सकते हैं कि आप लोग हुकूमत में आने के बाद रिश्वतखोरी कम होगी है? हम देखते हैं कि आप यदि कोजी फंड जमा करते हैं तो सरकारी नौकरोसे जबरी से उसमें पैसे लेते हैं और यदि आपके फंड में कोजी पैसे न दे तो उसको तनखाह नहीं मिलती है। इस तरह से यदि उसे तनखाह नहीं मिली तो फिर वह रिश्वत देने के लिये और लेने के लिये मजबूर होता है। जब वह देखता है कि मेरे अपूर का अफसर भी रिश्वत लेता है तो फिर वह सोचता है कि मुझे भी रिश्वत लेने में क्या हर्जा है। इस समय मुझे एक किस्सा याद आता है। हमारे यहां एक पुलिस कॉन्स्टेबल था जिसे १००० रुपये की रिश्वत लेते हुआ पकड़ा गया था। उसके जेबसे १००० रुपये बरामद हुये। लेकिन आजतक उसके बारे में कुछ नहीं किया गया। अितने दिन होगये बार बार यही कहा जाता है कि मसला जेरेगौर है। लेकिन अभी तक कुछ भी अँकशन नहीं लिया गया।

जो काँग्रेस के लोग गांधीजी कानाम लेनेवाले हैं और समझते हैं कि हम गांधीजी के वारसदार हैं वे आज रिश्वतखोरी के रोकथाम के लिये कुछ नहीं कर रहे हैं अितनाही नहीं बल्कि हमारे यहां जो गो-धन है उसकी हिफाजत के लिये भी कुछ नहीं कर रहे हैं। हमारी सरकार ही नहीं बल्कि भारत सरकार भी यदि के मुताल्लुक कुछ नहीं कर रही है। हमारे यहां रोजाना हजारों गायें मारी जाती हैं। लेकिन जो यह गोधन ही रहा है उसे बंद करने के लिये कुछ नहीं किया जा रहा है। इसके दलील में यह बड़ा बात कही जाती है कि यदि गायें और दूसरे जानवर बढ़ते हैं तो उन्हें रखने के लिये हमारे पास जगह नहीं है। जमीन पर उनके लिये जगह नहीं है। यहां आदिमियों की संख्या बढ़ रही है उसके मुताल्लुक तो कुछ नहीं किया जा रहा है। बर्थ कंट्रोल का नाम लिया जाता है लेकिन जन-संख्या तो बढ़ती ही जा रही है। हमारे यहां खेती के लिये ट्रैक्टर लाये जा रहे हैं। लेकिन आपके जो ट्रैक्टर हैं वह कडवा या गोबर नहीं देनेवाले हैं। गाय बैल से जो काम होता है वह आपके ट्रैक्टर से नहीं होनेवाला है। गोबर से जमीन को खाद मिलता है। लोगों को गायों से दूध मिल

सकता है। आप यदि सब ट्रॅक्टरही लाना चाहेंगे तो हैदराबाद स्टेट के अंदर किसान खुशहाल नहीं होगा।

अब जिसके बाद में जंगलात के बारे में कुछ कहना चाहता हूँ। जंगलात को बढ़ाने की और अवनकी हिफाजत करने की कोशिश की जानी चाहिये लेकिन वह नहीं की जाती है। कहा जाता है कि जंगलात में दूसरे जानवर आने से अवनका नुकसान होता है। लेकिन अवनको रोकने की कोशिश नहीं की जाती है। जंगलात के अंदर बकरियां जाती हैं तो उन्हें पकड़कर हर बकरी के पीछे दो रुपया जुरमाना किया जाता है लेकिन बकरियों को रोकने का अितजाम नहीं करते हैं। ऐसे यदि होगा तो फिर जंगलात की हिफाजत कैसे होगी? जंगलात में बकरियां न आयें जिसके लिये अितजाम करना जरूरी है।

दूसरी बात आज जंगलात बड़ी तादाद में कट रहे हैं सरहा बरबादी हो रही है। लेकिन जिसको रोकने के लिये कुछ नहीं सोचा जा रहा है।

राजप्रमुख का अॅड्रेस याने पुराना गाना है। हरसाल राजप्रमुख आते हैं और वही अपना पुराना गाना गाते हैं। अवनके अॅड्रेस में कुछ भी नयी चीज नहीं रही है। आज भी मने देखा तो अक भी नयी चीज मुझे नजर नहीं आयी। जिसमें जिस बात का जरा भी जिक्र नहीं है कि आठिदा साल आप क्या काम करना चाहते हैं। और उसके लिये कितना खर्चा आ सकता है। मैं तो समझता हूँ कि राजप्रमुख का अॅड्रेस यह अक रस्मी अदायी है अवनके सिवा और कुछ नहीं है।

* श्री اناجی راؤ گوانے - سٹر اسپیکر سر - کل سے راج پرمکھ کے اڈریس پر بحث ہو
رہی ہے.....

مسٹر ڈپٹی اسپیکر - اختصار کو ملحوظ رکھا جائے تو مناسب ہے تاکہ زیادہ
ممبروں کو موقع مل سکے۔

شری اناجی راؤ گوانے - میں اپنے امینٹمنٹس پر بحث کرتے ہوئے دوسرے آریبل
ممبروں کے امینٹمنٹس پر بھی اپنے خیالات کا اظہار کرونگا۔ جیسا کہ ابھی ایک آریبل
ممبر نے کہا میں نے بھی اس اڈریس کو غور سے پڑھا۔ دو مرتبہ پڑھا۔ لیکن اس میں
یہ بات کہیں نظر نہ آئی کہ گورنمنٹ آئندہ سال عوام کی بھلائی کے لئے کیا کرنا چاہتی
ہے۔ اپنی مشنری کی خرابیاں دور کرنے کے لئے وہ کیا قدم اٹھانا چاہتی ہے۔ ایسا کوئی
انڈیکیشن (Indication) اس میں نہیں ملتا۔ اس میں مجھے سوائے مایوسی
کے اور کوئی چیز نظر نہیں آتی۔ گورنمنٹ کیلئے ان باتوں کا ظاہر کرنا لازمی تھا۔ میں
کہوں گا کہ گورنمنٹ اپنے ایسی جھگڑوں کی وجہ سے عوام کی بھلائی کی کوئی اسکیم پیش
نہ کر سکی۔ ایسی کوئی اسکیم ہی اسکے دماغ میں نہ آسکی۔ اسکے سوا کوئی اور بات نہیں۔
ایک معاملہ جن پر آپ اور ہم سب متفق ہیں وہ یہ ہے کہ ہم یہ توقع رکھ رہے تھے
کہ اس میں عوام کی بھلائی کے کاموں کا انڈیکیشن ہوگا۔ گذشتہ سیشن میں بھی گورنمنٹ کی
مشنری سے کرپشن کو دور کرنے کے بارے میں سوالات کئے گئے تھے۔ یہ بتایا گیا تھا

کہ ایک بورڈ قائم کیا گیا ہے جس نے اپنی رپورٹ پیش کی ہے۔ تین سہینوں سے اس رپورٹ پر غور ہو رہا ہے۔ ہم سمجھ رہے تھے کہ اڈریس میں اس کا حوالہ ضرور آئیگا کہ آخر اس بارے میں کیا عمل ہوا۔ آج بھی وہی چیز ہمارے سامنے آئی ہے کہ گورنمنٹ اس پر غور کر رہی ہے۔ اس سے یہ معلوم ہوتا ہے کہ گورنمنٹ ان چیزوں کو اہمیت دینا نہیں چاہتی۔ صرف یہ کہا جاتا ہے کہ ہمارے پاس لاینڈ آرڈر ہے۔

Everything is O. K. on all fronts.

کوئی گڑبڑ نہیں ہے۔ پورے کام برابر چل رہے ہیں۔ پراجکٹس کے کام چل رہے ہیں۔ لاینڈ آرڈر ایکٹ پاس ہوا ہے۔ ٹینسی ایکٹ پاس ہوا ہے۔ یہ پرنسپلس رکھے گئے ہیں۔ وہ رکھے گئے ہیں۔ یہ کہا جاتا ہے کہ "لینڈ ٹودی ٹلر" (Land to the tiller) کو ملحوظ رکھتے ہوئے ہمنے ٹینسی ایکٹ پاس کیا ہے۔ اور سیلنگ فکس (Fix) کر کے زمین حاصل کی جائیگی۔ اسکوری ڈسٹری بیوٹ (Redistribute) کر کے سوشیل جسٹس کیا جائیگا اور ان ایکوالٹی (Inequality) کو دور کیا جائیگا۔ اسطرح ہماری ایگریمرین اکامی (Agrarian economy) درست ہوگی۔ اس کے متعلق مجھے یہ کہنا ہے کہ گورنمنٹ نے جو قانون پاس کیا ہے اس میں لینڈ ٹودی ٹلر کے مفہوم کو ملحوظ نہیں رکھا گیا ہے۔ "زمین کسنے والے کو ہونا چاہئے"، اس بارے میں اپوزیشن کی جانب سے اور اس جانب سے (گوروننگ کے ذریعہ نہیں) اسپیشل کے ذریعہ اپنے خیالات کو ظاہر کر کے یہ بتلایا گیا کہ ہمارا لینڈ پرابلم اسطرح حل نہیں ہو سکتا۔ اسکو نظر انداز کیا گیا ہے۔ آپ نے جو لینڈ ریفرمس پیش کئے ہیں اس سے بجائے اس کے کہ اگریرین اکامی ٹھیک ہو اور خراب ہونے کے امکانات ہیں۔ ری زیمپشن (Resumption) کا اختیار اسطرح دیا گیا ہے کہ فواگمنٹیشن (Fragmentation) کو روکنے کی پالیسی کو قطعاً ملحوظ نہیں رکھا گیا۔ اسطرح اگریرین اکامی کو دھکا پہنچتا ہے۔ ایک طرف تو آپ یہ کہتے ہیں کہ بیسک ہولڈنگ سے زیادہ فواگمنٹیشن نہ ہونا چاہئے۔ لیکن جب ری زیمپشن کا وقت آتا ہے تو آپ اس کو ملحوظ نہیں رکھتے۔ اور یہ کہتے ہیں کہ پروٹیکٹڈ ٹینٹ کے پاس ایک فیملی ہولڈنگ سے بھی کم زمین چھوڑ کر ری زیمپشن کیا جاسکتا ہے۔ کیا اس سے اگریرین پیٹرن (Agrarian pattern) کو دھکا نہیں پہنچتا۔ اس جانب کے بھی آریبل ممبرس نے اس کو قبول کیا تھا کہ خواہ ٹینٹ ہو یا بالک ایک فیملی ہولڈنگ سے کم زمین اسکے پاس نہ چھوڑنی چاہئے۔ لیکن ایسا قانون پیش کیا گیا جس سے زمین سے اگریرین اکامی کو دھکا پہنچتا ہے۔ بڑی شد و مد کے ساتھ کہا گیا کہ ہم ایوکشنس (Evictions) کو روکنے کے لئے یہ قانون پیش کر رہے ہیں۔ ہمنے اس طرح ایوکشنس کو روکنے کی کوشش کی ہے۔ لیکن میں اس جانب کے آریبل ممبرس سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ اس قانون کے پاس ہونے کے بعد کیا آپ ہی کے دیہاتوں میں پیدھلیاں نہیں ہو رہی ہیں؟ ہر لینڈ لارڈ اس قانون سے خوش ہے کہ اب

وہ اطمینان سے اپنے ٹینٹس کو بیدخل کرسکے گا۔ کئی حیلے جہانوں سے ٹینٹس کو بیدخل کیا جا رہا ہے۔ ان سے دستبرداریاں لیجا رہی ہیں۔ یہ اس قانون کے نتیجے کے طور پر ہو رہا ہے۔ اور یہ آپکے سامنے ہے۔ ایسی حالت میں میں آپ سے پوچھتا ہوں کہ اڈریس میں جو لینڈ ٹودی ٹلر کی پالیسی اور اگریمنٹ اکائی کو بہتر بنانے والے قانون کا ذکر کیا گیا ہے وہ کہاں تک صحیح ہے۔ میں کہوں گا کہ یہ بالکل غلط ہے۔ اس اڈریس میں جو کہا گیا ہے اسکے نتائج آپ کے سامنے ہیں۔ میں گورنمنٹ کی توجہ اس جانب مبذول کرانا چاہتا ہوں کہ اسال پیزنٹری (Small peasantry) یا چھوٹے پٹہ دار کے تحفظ کے لئے کیا کیا گیا ہے۔ آپ نے یہ کہا تھا کہ اگر کوئی لینڈ لارڈ پروٹیکٹڈ ٹینٹ سے زمین واپس لینا چاہے تو اسکے پاس کم از کم ایک فیملی ہولڈنگ زمین چھوڑنا چاہئے۔ اس سے کم نہ چھوڑنا چاہئے۔ لیکن مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ آپ نے ایسا نہیں کیا۔ اور ایسی صورت رکھی ہے جسکی وجہ سے سارے اگریکلچرل پیٹرن کو دھکا پہنچتا ہے۔ نقصان پہنچتا ہے۔ مجھے یہ صاف طور پر کہنا ہے۔

دوسری چیز جو اسکے ساتھ ساتھ عرض کرنا ہے وہ مرہٹواڑہ کے سلسلہ میں ہے۔ بڑی صاف دلی اور صاف گوئی سے یہ کہا گیا کہ ہمیں افسوس ہے کہ فائو ایر پلان میں مرہٹواڑہ کو جو حقوق ملنے چاہئے تھے وہ اسکو نہیں ملے۔ جس لحاظ سے اسکو حصہ ملنا چاہئے تھا وہ نہیں ملا۔ ساتھ ساتھ یہ بھی کہا گیا کہ پورنا پراجیکٹ کو آئندہ پنج سالہ منصوبہ میں انکلوڈ (Include) کرنے کی کوشش کر رہے ہیں۔ مجھے افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ گذشتہ سال مرہٹواڑہ اسکیرسٹی ایریا ہونے کے باوجود ۱۰ لاکھ روپیہ بطور فنڈ دینے کے باوجود، جس کا کہ پورا روپیہ بھی مرہٹواڑہ پر خرچ نہیں کیا گیا۔ مرہٹواڑہ کو نظر انداز کیا گیا۔ یہ گورنمنٹ کی نا انصافی ہے کہ ۱۰ لاکھ میں سے صرف کچھ لاکھ روپیہ نام کے طور پر، دکھاوے کے طور پر خرچ کئے گئے۔ یہ نا انصافی کا نظریہ ہے۔ ایسا میں صاف صاف کہنے کے لئے تیار ہوں۔ اسکیرسٹی کی رقم سے کم از کم جو مائٹر اسکیمس (Minor Schemes) مثلاً بندنگ وغیرہ اور دیگر امپروومنٹس (Improvements) ہوسکتے تھے وہ بھی نہیں کئے گئے۔ باوجود اسکے کہ ہمارا مطالبہ تھا ہمارا تقاضہ تھا۔ یہ روپیہ بھی آپ دوسری طرف خرچ کرتے ہیں۔ یہ کونسا انصاف ہے۔ میں کہتا ہوں کہ ہمارے پاس پراونشل ایزم (Provincialism) نہیں ہے تلنگانہ۔ مرہٹواڑہ اور گوناگ کو علاحدہ کرنے نہیں سوچتے لیکن میں اسکا الزام اپنے سر پر لیکر یہ کہہ سکتا ہوں کہ مرہٹواڑہ کے لئے کوئی اسکیم تیار نہیں کی جاتی اور مرہٹواڑہ کے ساتھ گورنمنٹ کا رویہ نا انصاف ہے۔ سچا سچہ گذشتہ مرتبہ بھی ہم نے مرہٹواڑہ سے متعلق یہ زور دار بات کی تھی کہ پورنا پراجیکٹ بنایا جائے اور اس وقت کے منسٹر نے بھی یہ وعدہ کیا تھا کہ ہم ۱۰ لاکھ اس کے لئے دے جائیں گے۔ لیکن افسوس ہے کہ منسٹر جو الفاظ ہاؤز کے سامنے کہتے ہیں اس پر بھی عمل نہیں کیا جاتا۔ آج ہمارے سامنے یہ

کہا جاتا ہے کہ نکسٹ فائیو ایر پلان (Next Five Year Plan) میں ہم اسکو انکلوڈ کرنے والے ہیں۔ شائد یہ بتلانے کے لئے کہ مرہٹواڑہ میں پراجیکٹس کا کام شروع کیا گیا ہے مائٹر پراجیکٹس پر کام ہو رہا ہے لیکن مجھے معلوم ہوا ہے کہ وہاں بھی جیسا چاہئے ویسا کام نہیں ہو رہا ہے بلکہ مرہٹواڑہ کے لوگوں کے آنسو پوچھنے کی کوشش کی جا رہی ہے۔

مرہٹواڑہ میں پانی کی قلت کے تعلق سے بھی کئی مرتبہ کہا گیا۔ اور ضلع ضلع سے یہ مطالبہ کیا گیا کہ مرہٹواڑہ میں پانی نہیں ہے وہاں پانی کے لئے کئی آدمی مر گئے ہیں۔ مانوت سے جو کانگریسی ممبر چنکر آئے ہیں کیا وہ یہ کہہ سکتے ہیں کہ یہ جھوٹ ہے۔ کیا وہاں عورتیں باؤلی میں گر کر نہیں مر رہیں۔ لیکن مرہٹواڑہ کے لئے گورنمنٹ کی جانب سے کیا کیا گیا اور آئندہ کیا کیا جانے والا ہے اس کا آپ کے اڈریس میں پتہ نہیں چلتا۔ مرہٹواڑہ کے پانچ اضلاع میں اسکیرسٹی ہونے کے باوجود بھی گورنمنٹ کی جانب سے کیا کیا جانے والا ہے یا کیا کیا گیا اس میں کچھ بھی تذکرہ نہیں ہے۔ اگر یہ حالات ہیں اور انکے باوجود یہ کہا جاتا ہے کہ نا انصافی نہیں ہوئی حالانکہ دراصل نا انصافی ہوئی ہے تو یہ دھوکہ بازی ہے۔ خاص طور پر وہ آریپل ممبر جو مرہٹواڑہ سے چنکر آئے ہیں۔ جو آج ڈپٹی منسٹر ہیں۔ مرہٹواڑہ کی حد تک نا انصافی ہو رہی ہے گو اسکو قبول کیا ہے لیکن اسکو دور کرنے کے لئے کیا کرنے والے ہیں اس کا بھی کوئی انڈیکیشن نہیں ہے۔ اس پر کوئی لائٹ (Light) نہیں ہے مجھے تو اندھیرا ہی اندھیرا نظر آتا ہے سوائے اسکے کچھ نہیں ہے۔

تیسری چیز مجھے یہ کہنا ہے کہ اس اڈریس میں بہت ڈھونڈنے کے بعد بھی وطنداری سسٹم، جو ہماری ساری برائیوں کی جڑ ہے۔ جسکو آپ بھی مانتے ہیں اور ہم بھی اور عدالتیں بھی مانتے لگی ہیں اس کے متعلق کچھ نہیں کیا گیا۔ جس طرح کہ پہلے زمانہ میں یہ ہوتا تھا کہ فلان ذات کا آدمی ہوتا ویسا ہوتا ہے۔ ویسا ہی وطن دار آج ہیپیچویل افندرس کی تعریف میں آگئے ہیں انکو ختم کرنے کے لئے گورنمنٹ کیا سوچ رہی ہے۔ آج ایک سال سے ہم اسکے بارے میں غور کر رہے ہیں۔ ہماری پارٹیاں غور کر رہی ہیں لیکن اس پوری برائیوں کی جڑ وطنداری اور لوٹنے والے وطندار جو کرپشن کی جڑ ہیں انکے ختم کرنے کے بارے میں ہم سمجھ رہے تھے کہ اس اڈریس میں کوئی اشارہ ملیگا لیکن افسوس کے ساتھ کہنا پڑتا ہے کہ آج حکومت میں آنے کے بعد آپ اس پر سے سسٹم کو بھی ختم کرنا نہیں چاہتے۔ جو طریقہ باب دادا کے زمانہ سے چلا آ رہا ہے آپ اسکو دھکے پہنچانا نہیں چاہتے۔ وطنداری کے ساتھ ساتھ منصبداری کو بھی ہمارے سامنے لایا جائیگا۔ ہم سمجھے تھے کہ ایسا قدم اٹھایا جائیگا جیسا کہ گذشتہ سال اٹھایا گیا تھا لیکن ایسا معلوم ہوتا ہے کہ اس سال کوئی قدم اٹھانے والے نہیں ہیں۔ گورنمنٹ اور اودھر کے آریپل ممبرس یہ جانتے ہیں کہ نہ صرف انعامدار بلکہ مناد اور مساجد کے انعامدار بڑے بڑے انعام حاصل کرتے ہیں انکو نیشنل ڈیولپمنٹس (National developments) کے لئے لے سکتے ہیں۔

*Discussion on Motion on
Address by the Rajpramukh.*

ٹاؤن کمیٹیز اور میونسپالٹیز کے لئے اس رقم سے کچھ نہ کچھ کام کرسکتے ہیں کیونکہ ایسے انڈومنٹس (Endowments) حاصل کرنے والے اب کسی کام کے نہیں رہے ہیں بلکہ وہ محض چین سے اپنی زندگی بسر کرنا اور عیش و آرام سے زندگی گزارنا ہی انکا مقصد ہو گیا ہے۔ انکو ختم کرنے کے لئے گورنمنٹ کیا کرنے والی ہے یہ میں پوچھنا چاہتا ہوں۔ یہاں اس اڈریس میں یہ چیز بھی نظر نہیں آتی۔

اس اڈریس میں ایک چیز جو نظر آتی ہے وہ یہ ہے کہ ہمارا ریونیو کم ہے اور نیشنل ڈیولپمنٹس اور دیگر اسکیمات کو پورا کرنے کے لئے ٹیکزیشن کرنے والے ہیں اسلئے پبلک اور سب پارٹیوں سے یہ خواہش کی گئی ہے کہ نئے آنے والے ٹیکزیشن کے بارکو برداشت کرنے کے لئے تیار رہیں۔ نیشنل ڈیولپمنٹس اسکیمس (National development - ment Schemes) کو پورا کرنے کے لئے آج پیسہ کی ضرورت ہے یہ ہم بھی جانتے ہیں اور آپ بھی جانتے ہیں لیکن اسکو پورا کرنے کے لئے پبلک میں جا کر ان سے میل جول پیدا کر کے۔ انکو اپنے ساتھ لیکر پورا کرنے کی کیا کوشش کی گئی ہے ؟ آپکو ایک مرتبہ اسکا تجربہ آچکا ہے کہ آپ لون (Loan) اہارنا چاہتے تھے۔ ایک زمانہ تھا کہ لون کے لئے نوٹس جاری ہو تو ۱۲ گھنٹوں میں لون مل سکتا تھا لیکن آج کے منسٹرس کو ڈسٹرکٹ ڈسٹرکٹ جا کر لون مانگنا پڑھا ہے۔ یہ ہے آپ کی پاپولاریٹی (Popularity) اسکی وجہ یہ ہے کہ لوگ آپ پر۔ آپکی گورنمنٹ پر بھروسہ نہیں رکھتے۔ اسلئے جو اسکیم آپ سامنے رکھتے ہیں اسکو پورا کرنے کے لئے وہ سامنے نہیں آتے۔ اسکے ساتھ ساتھ مجھے یہ بھی پوچھنا ہے کہ کیا یہ بار برداشت کرنے کی عوام میں آج قوت ہے۔ آج جو کرپشن ہے۔ جو حالات ہیں۔ جسکی وجہ سے گرنیاں بند ہو رہی ہیں۔ ریش (Rates) فال (Fall) ہو رہے ہیں اور جو نیا سلپ (Slump) آیا ہے یا آنے والا ہے آپ ایک نئے ٹیکزیشن کے ذریعہ اور بھی بوجھ ڈالنے کی کوشش کر رہے ہیں۔ اس نئے ٹیکزیشن کے بجائے آپکا وعدہ کیا تھا ہمیں معلوم ہے۔ ہم سمجھتے تھے کہ کم از کم کسٹمز اور سرجارج (Surcharge) کو آپ ختم کرنے والے ہیں۔ لیکن اسکو بھی رکھا جا رہا ہے اور یہ ٹیکزیشن کی نئی چیز ہمارے سامنے آنے والی ہے۔ دیہات کے عوام کے لئے اتنا ہی نہیں بلکہ جاگیرات کے ایریاز میں جو لوگ ہیں انکو تین گنا اور چار گنا مالکزاری دینا پڑتا ہے۔ جاگیرات کے ایریاز سے بھی دیوانی کے مساوی مالکزاری نہیں لیجا رہی ہے۔ وہاں جو تین چار گنا زائد مالکزاری لیکرنا انصافی کی جا رہی ہے وہ کس لحاظ سے کی جا رہی ہے۔ ایک جگہ ۱۰۰ ولیجس ہیں جو جاگیرات کے علاقہ سے آئے ہیں تو وہاں جس زمین کی مالکزاری ۲۰ روپیہ ہوتی ہے سو روپیہ لیتے ہیں۔ ایکوالٹی (Equality) کا یہ کیا پرنسپل ہے جو میری سمجھ میں نہیں آتا کہ ایک شخص سے ۲۰ روپیہ اور دوسرے سے ۱۰۰ روپیہ وصول کریں۔ یہ بتلانے کی کوشش کی گئی ہے کہ کچھ دیہاتوں میں خالصہ کیا گیا ہے اور بعض جگہوں پر

ریشن (Remission) دیا گیا ہے ۔ یہ تو ایک بہانہ ہے ۔ دو گنا یا تین گنا سے مالگزاری کہیں بھی کم نہیں ہے ۔ کسی ایریا میں کوئی آنریبل ممبر یہ نہیں بتلا سکتے کہ دو گنا سے کم نہیں ہے ۔ وہاں تین گنا ہے ۔ اس لحاظ سے موجودہ حالت میں بھی ۵ فیصد ناجائز وصولی ہو رہی ہے ۔ اس سے معلوم ہوتا ہے کہ آپ ایک ہی رولس (Rules) کے تحت ایک دیہات سے ایک مالگزاری وصول کرتے ہیں اور دوسرے دیہات سے دوسری شرح سے مالگزاری وصول کرتے ہیں ۔ اس کے لئے یہ بہانہ بناتے ہیں کہ آہستہ آہستہ کام کر رہے ہیں ۔ آپ پیسہ کی ضرورت بتلاتے ہیں ۔ کہتے ہیں کہ پیسہ کم ہے لیکن جاگیر داروں اور راج پرمکھ کو دینے کے لئے یہ دھوکہ ہے ۔ یہ بہانہ ہے ۔ میں گورنمنٹ پر صاف طور پر یہ اٹاک (Attack) کرنا چاہتا ہوں ۔ اس کے لئے آپ لوگوں کو دھوکہ دیکر ۲۰ فیصد کے بجائے ۵ فیصد وصول کر کے انکو لوٹ رہے ہیں ۔ آپ پرنسپلی (Principally) یہ رقم وصول کرنے کے حقدار نہیں ہیں ۔ مجھے یہ عرض کرنا ہے کہ یہ حالات ہیں جن کے لئے ہم راج پرمکھ کے آڈریس میں کچھ نہیں پاتے ۔

کہا گیا ہے کہ لا اینڈ آرڈر بہت اچھا ہے ۔ لا اینڈ آرڈر کے معنی اگر آنریبل منسٹر کنسرنڈ یہ سمجھتے ہیں کہ اب نارمل کنڈیشنس (Normal Conditions) نہیں ہیں تو یہ انکی سمجھ کا پھیر ہے ۔ یہ انکی بھول ہے ۔ انکا ایسا سمجھنا ایک بھاری غلطی ہے ۔ آج جو پیس فل (Peaceful) حالات ہیں انکا پچھلے دنوں سے مقابلہ کیجئے اور یہ بتائیے کہ کیا آپکے پاس آج کرپشن کم ہو گیا ہے ۔ آپکے لا اینڈ آرڈر کے زمانے میں چھوٹے مقدمات نہیں چل رہے ہیں ۔ بلا وجہ ستانا ، تکلیف دینا کم ہو گیا ہے ۔ باوجود اسکے کہ سب انسپکٹر کسی غریب لڑکی کو خراب کرتا ہے آپکی منسٹری کوئی ہلچل نہیں کرتی ۔ یہ آپکے سامنے ریکارڈس موجود ہیں ۔ عورتوں کو ستایا جاتا ہے عدالتوں میں اسکے تصفیہ ہوتے ہیں اسکے باوجود بھی یہ کہا جائے کہ لا اینڈ آرڈر امپرو (Improve) ہو رہا ہے تو یہ سمجھنے کی غلطی ہے ۔ میں یہ کہتا ہوں کہ آپکا لا اینڈ آرڈر ڈپارٹمنٹ کسی طرح بھی امپرو نہیں ہو رہا ہے ۔ جو حالات تھے وہ تبدیل ہو گئے اور اس تبدیلی کو لا اینڈ آرڈر سمجھنا غلط ہے جبکہ آپ جن کو پیس فل حالات کہتے ہیں ان میں بھی چھوٹے مقدمات چل رہے ہیں ۔ لوگ ناراض ہیں ۔ تو کیا یہی لا اینڈ آرڈر امپرو ہو گیا ہے ۔

میں آنریبل منسٹر کنسرنڈ سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ کیا وہ اس کا دعویٰ کر سکتے ہیں ۔ میں سمجھتا ہوں کہ کسی بھی ڈپارٹمنٹ کے منسٹر صاحب یہ کہتے ہیں کہ لئے تیار نہیں ہوں گے کہ اوں کے پاس رشوت ستانی نہیں ہو رہی ہے یا اس طریقہ پر نا انصافی نہیں ہو رہی ہے ۔ یہ سب چیزیں آپ کے سامنے ہیں ۔ اتنا ہی نہیں بلکہ آپ نے جو ڈیموکریٹک آرگنائزیشنس (Democratic organisations) قائم کئے ہیں یعنی لوکل بورڈس یا میونسپالٹیز وغیرہ وہاں بھی گروپس کام کر رہے ہیں ۔ جو لوگوں کو

اچھا کام کرنا چاہتے ہیں تو وہاں بھی آپ آڑے آجاتے ہیں۔ آپ کی گورنمنٹ نے وہاں ایسا ہانہہ رکھی ہے کہ اچھے کام کرنے والے کو کام کرنے نہیں دیا جاتا۔ اس سلسلہ میں کئی مرتبہ ہم نے آپ کے سامنے یہ چیزیں پیش کی کہ میونسپالٹیز اور ٹاؤن کمیٹیز میں کلکٹرس بلاوجہ مداخلت کرتے ہیں۔ میں مثال کے طور پر کہوں گا کہ برلی کی میونسپالٹی سے جہاں کانگریس کا قبضہ ہے ایک اچھا ریزولوشن بہ غلبہ آرا پاس ہوا۔ لیکن اس کے باوجود کلکٹر کہتے ہیں کہ میں اس کی اجازت نہیں دیتا۔ اس طرح اون کو مداخلت کرنے کے اختیارات دے گئے ہیں۔ تاکہ جس طرح یہاں اور سے نیچے تک آپ کی مشنری کرپٹڈ (Corrupted) ہے وہاں بھی رہے اور جس طرح یہاں لوگوں کی بہبود کا خیال نہیں رکھا جاتا وہاں بھی نہ رکھا جائے۔ ہم توقع کر رہے تھے کہ اڈریس میں اچھی چیزوں کا ذکر نہیں تو کم از کم موجودہ نقائص کو دور کرنے کے متعلق تدابیر بتلائی جائیں گی۔

میری ایک امنڈمنٹ ان امپلائمنٹ (Unemployment) کے سلسلہ میں بھی ہے ان امپلائمنٹ کو روکنے کے لئے آپ نے کیا تدابیر سوچی ہیں۔ ممکن ہے یہ کہا جائے کہ ہم نے ان امپلائمنٹ کمیٹی قائم کر دی ہے۔ آپ بھی اس کے ایک ممبر ہیں آپ ہی کچھ کیجئے۔ لیکن میں پوچھنا چاہتا ہوں۔ گورنمنٹ کی طرف سے کیا بنیادی چینج پالیسی میں آیا ہے۔ انٹسٹریل یا ایجوکیشنل پالیسی میں کیا بنیادی چینج کیا گیا۔ دیہاتی صنعتوں کی پالیسی میں کیا چینج لایا گیا جس کی بنا آپ یہ کہہ سکیں کہ آپ نے ان امپلائمنٹ یا انڈر امپلائمنٹ کو دور کرنے کی تدابیر اختیار کی ہیں۔ ایسی کوئی چیز اس میں نہیں ہے۔ اندھیرا ہی اندھیرا نظر آتا ہے۔ پورا اڈریس اس کے متعلق خاموش ہے۔ ہمارے سامنے کوئی ایسی چیز نہیں جس کی بنا پر یہ کہا جاسکے کہ اچھے کام نہیں تو کم از کم جو نقائص ہیں انہیں ہی دور کیا جا رہا ہے۔ اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

Shri R. B. Deshpande (Pathri): Mr. Speaker, Sir, I have heard with calmness.....

مسٹر ڈپٹی اسپیکر۔ اگر آریبل ممبر اردو میں تقریر کریں تو مناسب ہوگا۔

Shri R. B. Deshpande: The Constitution gives me right to speak in any language as I desire. It is very difficult for me to express my thoughts in Urdu or Marathi.

Mr. Deputy Speaker: He may proceed.

Shri R. B. Deshpande: Thank you, Sir,

I have heard with calmness the different speeches of the hon. Members of the Opposition and I am really wondering how not a single member has been satisfied with the report presented to this Assembly. (INTERRUPTION) In this connection, I am reminded of a very beautiful anecdote given in the works of Swami Vivekananda and I think it will be in the fitness of things if I quote it here. There was once a very famous painter who was reigning all over the world, and he was having a beautiful portrait with him. He happened to paste it on the public street giving instruction that whoever found any defect in the portrait might place a dot over the defective part of the picture. The funny thing was that some persons gave a dot on the nose, some others on the hand, and in this manner, the defect of the picture was pointed out from morning till night, with the result that the whole beauty of the picture was entirely spoiled, from top to bottom. What does it mean? Mr. Speaker, Sir, does it mean that the picture was very ugly? No. The picture was very beautiful, produced by a world-famous painter and it was acclaimed so by all the people of the world. It only exposed the views of those people who came across the picture and wanted to spoil it. What I mean to say is that a man must have the power of appreciating things. The Report presented by the Rajpramukh before this Assembly may have certain defects; and I don't mean to say that it is cent per cent. good. For the matter of that, is there any person in this world who is cent per cent. good? According to the famous dictum of Dr. Jekyll and Mr. Hyde, where an answer to this question has been clearly given a man is never truly one, but he is truly two. Similarly, the Report may have certain defects; but it should not on any account be construed that the Report is entirely useless.

Yesterday, unfortunately, the Leader of the Opposition happened to remark that the Congress Administration had proved to be a laughing stock of the people. On the other hand, I would like to say the same thing with regard to the speeches made by the hon. Members of the Opposition. They have amply demonstrated that there is no proper reasoning and balance in their speeches. I should say that speeches of such kind are really a source of laughing stock to the common people. Whether the Government has made any progress or not is no doubt an important question to be

seriously considered. But the real persons to judge this are those who are outside this Assembly; not only outside this Assembly, but who are outside this State, too.

Mr. Speaker, Sir, I recently happened to go to Nagpur and Buldana, and I was happy to hear the people say that the Hyderabad administration was going on very satisfactorily. I should like to tell the critics that a change in the ministry need not mean that the administration is rotten to the core. Well, it is very easy to talk things. I am again reminded of a very famous sentence from the *MERCHANT OF VENICE* written by the world-famous Comedian, William Shakespeare, wherein Portia says: "If to do were as easy as to know what were good to do, chapels would have been churches and poor men's cottages would have been princes' palaces in the twinkling of eye or by the mere touch of a Magic wand." Mr. Speaker, Sir, when an ordinary wall tumbles down on account of excessive rain or some other cause, we find it very difficult to construct it within the required time. The hon. Members of the Opposition take pride in attacking the Administration. For instance, they attacked the Five-Year Plan, which has since become famous all over the world. They complained that nothing has been achieved till now out of the Five-Year Plan. Simply because we have not been able to reach the target within the period of three years, does it mean that it is going to fail; or, even if it fails partially, is it fair to attack the Plan completely? Perhaps, during the next five-year period, it may be brought to completion. It does not mean that the Plan is entirely useless.

If we analyse the speeches of the various hon. Members of the Opposition, we can easily understand that there is so much contradiction between the statement of one hon. Member and the other. Mr. Speaker, Sir, Just now, we happened to hear the speech of the hon. Member from Parbhani. He says that there are so many defects in the Tenancy Act. Only during last session, the hon. Chief Minister assured the whole House that if there is any defect in the Tenancy Act, it could be rectified later on. It depends on our own will and pleasure. Even then, certain people are not satisfied with it; I must say that so far as one chief element is concerned, viz., the total abolition of the absentee landlordism, it has been completely eradicated; and that was the only thing which we had cherished long ago. Regarding other matters, there is ample time at our disposal to rectify mistakes, if any. I am

of the view that the Tenancy Act is a double blessing to the people at large. There is benefit not only to the landlords but also to the tenants. With all these things and in spite of the fact that the Tenancy Act has made tremendous progress and has since received the consent of most of the experts, before whom we are simple sparks in our intelligence and in our wisdom, to say that it is a useless Act, really accounts for the fact that we are far far behind the times.

Mr. Speaker, yesterday, one hon. Member happened to say..... I am sorry, I forgot the point. I would therefore leave it. (LAUGHTER). Some Members happened to say that Government has not given anything tangible, in the Report. I should like to ask, What is the intention or motive of placing the Budget before the Assembly? If you read the Budget, you can exactly understand what the Government is intending to do in future. If everything has not been given in the Report, it does not mean that the Government has not done anything to the public. I submit that only by reading the Budget we can understand what the Government intends to do in future.

I now come to the subject of education. Mr. Speaker, Sir, can anybody say that the Government has not done anything in the field of education? So far as education is concerned, I am sure, all of you will concur with me that great advance has been made in the field of education. We have accepted the principle of free compulsory primary education, which was totally absent in this State. If anybody still says that there is no advance in the field of education, I should characterise it as an utter lie. Well, a man has eyes. When a man has jaundiced eyes, whatever he sees will naturally be yellow. I think that has been the case with the most of the hon. Members here. They could not find anything good in this Report. Perhaps, the Communists might be able to bring something good! (LAUGHTER) The communists always say that the Congress Government is entirely corrupt. I have to ask one question, Mr. Speaker, - Sir, Who are those persons responsible to create the belief amongst the people that the Congress Government is entirely rotten to the core? (AN OPPOSITION MEMBER:— Your actions.) No. It is due to the actions of the hon. Members of the Opposition. Whenever I happened to go to the villages— and particularly my constituency— I tried to sound the feelings of the most innocent villagers, who did not know A. B. C. of

politics. I asked them: "Well, Whose administration do you want? Is the Congress administration entirely rotten or do you want the administration of any other party, and much more the administration of the P.D.F.? Instantaneously came the reply: "We want only Congress administration." One another instance comes to my mind now. I think, about an year back, there was a report in Hyderabad that the Congress Government was going to end and the PDF party was going to take over the reigns of administration. Then, a boy aged about 7 years in my own house asked me: Well, Mr. Deshpande, is it true that the Congress Government is coming to an end and that the Communists are going to take over the administration? If it is so, let us pack today only." (LAUGHTER) That shows, beyond doubt that the people have got a terror when they hear the name of 'Communists.' They are naturally afraid of having any other regime than the Congress. Congress Government have got to do things peacefully and cautiously. We can't do things all of a sudden. We can't change things overnight. It is something like a person going to sleep at 1 O'clock after dinning the best ghee and getting up at 4 O'clock to see if there was any lustre and brightness on his face. Mr. Speaker, Sir, I should like to remind the hon. Members of the Opposition that Rome was not built in a day. Hundreds and thousands of years are required for building a nation. If we do things rashly, the Nation will only stand on a slippery ground. Imagine for a moment that the Administration is given in to the hands of other Parties, who have got an ambition to rule. I tell you the result will be entirely disastrous. There will be nothing left for us to rectify. (LAUGHTER) Everything will come to naught. That is the picture which I think will come about, and that is the notion of almost all the people. What I mean to say is, it is very very easy to speak things. Only when you get responsibility on your shoulders, you will be able to appreciate the difficulties.

One hon. Member happened to say yesterday: Where is the necessity of having so much police? Formerly, there was no huge expenditure on the police. How is it that there is huge expenditure now?

Who is responsible for all these things? If members of the Opposition clearly assure the Government that they will lend all possible co-operation, there is certainly no necessity to

keep the Police. Yesterday only, I believe, the hon. Leader of the Opposition happened to say how unlucky and how unfortunate it is that this session of the House is being carried on under the direct supervision of the Police, with police watch around the premises! I would ask, who is responsible for all this? I say it is only the Members of the Opposition party who are responsible to bring about this state of affairs. In this connection, I should like to put a pertinent question to the members of the Opposition. Where is the necessity for those who have got any grievances to come directly to the Assembly Hall? Cannot they go to the Minister concerned, either to his bungalow or to his office? There is mischievous propaganda in the background to bring down the Congress regime and to spoil its reputation.

Mr. Speaker, Sir, I would say that whatever is contained in the Rajpramukh's address is quite right. Very often the question is asked why is it that in spite of the fact that the King Kothi is so near all his wealth is not brought out. Hon. Members of the Opposition have raised this question several times. They need not teach these things to us. We differ in our methods. They are entirely different. Our means are most constitutional, systematic and peaceful while the methods of the members of the Opposition are unsystematic and most unconstitutional. In whatever we do, we want to be looked at and judged from this point of view, *viz.*, that the Congress regime is doing the best thing possible.

Again, members of the Opposition say that the institution of the Rajpramukh should be abolished. I must say, then, that members of the Opposition party who utter these words about the abolition of the Rajpramukh system do not seem to understand the spirit and significance of the Constitution, which we are having before us, prepared, as it was, by the wisest of persons of our country. If we want to respect our Constitution, why should we utter such words? A promise is a promise. It is a gentleman's word. It must be duly performed. When the Government says that this institution is going to be retained only for a certain period and abolished thereafter from the land, why should you disbelieve it and say, Don't believe the Congress Government, as if everyone should believe what all the members of the Opposition say.

Just now, the hon. Member from Parbhani has said that there is a slump and prices are going down. That is the picture

which he has put before the House. Yesterday, one hon. Member of the Opposition remarked that prices are going up and they are rising exorbitantly. I say, where is the conformity between that statement of yesterday and the statement of today made by members of the Opposition party. The members of the Opposition are contradicting each other and are not sure as to what they say is correct or incorrect. That being the state of things, how can they claim to be believed in preference to the Congress ?

What I say is this : the Report of the Rajpramukh is placed before the House. It embodies a true state of things. I request the hon. Members of the Opposition to appreciate things with large-heartedness. If they do not have that spirit of appreciation, I am afraid whatever they may do or say is sure to be condemned. I would like to request the hon. Members of the Opposition to have that spirit of co-operation with the Government, point out the latter's defects and help them in remedying them, instead of condemning them at every stage and carrying out slogans that the Congress regime is the most wretched Government. Such slogans won't help. The hon. leader of the Opposition speaks, whenever he does, as though he is giving a warning to the Government like a Dictator. Yesterday, he has happened to use such phraseology which ought not to have been allowed by the hon. Speaker. He said that it is a great shame on the part of the Congress regime. I say it is a great shame on the part of the hon. Members to utter such words in the House. Let us approach each other in a spirit of co-operation, so that it may help towards the advancement of our people.

There is one more thing,—the sum given to the Nizam, about Rs. 50 lakhs. The Nizam is not going to enjoy this any longer. Have patience. Patience is a great thing. Impatience will hurl one into great difficulties. Trust the Congress Government. One day or the other, the Congress Government will be able to abolish all these things according to your desire, provided that you have got some trust and faith in that Government. What you are going to do, we are also doing. But the methods are different. Our methods are constitutional. Yours are not so. You want to snatch things.

Once again, I say that the report must be looked at from a very impartial point of view. I fully agree with my learned

friend, the hon. Member from Parbhani, in his remarks about the Marathwada area. A fact is a fact and it cannot be gain-said. In the Report of the Rajpramukh also there is mention made about Marathwada. I would like to draw the attention of the hon. Members to pages 6 and 7 of the Rajpramukh's Address, wherein he said :

'This will be a permanent relief to the people of the area, though much more will have to be done for development of irrigational facilities, especially in the Marathwada area which has not received its fair share of development projects under the Five-Year Plan'.

See how catholic is our Government. Where there is a defect, the Government is prepared to admit it. The Address further states :

'My Government, however, has sent up proposals in final form, for the inclusion of Purna Multipurpose Project in the Five-Year Plan'.

Regarding Marathwada, I must admit that it is completely neglected. Whenever we go to our constituencies, people say 'what about Marathwada?'. I have got to hang my head down in shame. I would like to put before you, with the permission of the hon. Speaker, a vivid picture of the matters relating to the Marathwada. It is not for the first time—but hundred times, both outside and inside the House, and in meetings, public and private, we have been telling at the pitch of our voice that the Marathwada is neglected. In this respect, I fully concur with and endorse the feelings expressed by the hon. Member from Parbhani. He is perfectly justified in saying what he has said. Let us all join together with a noble heart and urge upon the Chief Minister to concentrate upon the development of the Marathwada area. That is our right and a right conferred upon us.

Marathwada is not an ordinary area. It has got a huge population and the cultivable areas in it are larger than in Telangana and Karanataka. If I should tell the House the percentage of the sums that have been allotted for the welfare of the Marathwada area, it is only 2 per cent. If we have to tell this to our electorate, how does it reflect upon their feelings? I would place before the House the bare facts and figures which will bring to the notice of the members present how the Marathwada area is completely neglected in every respect, and these figures are as follows :

We have got the Five-Year Plan before us. The figures I have taken down are districtwise. Agriculture is a thing common to all. There is no need to discriminate in the matter of agriculture. It is equally beneficial to all the parts of the State. For Agriculture, Telangana has got 332.98 lakhs, Marathwada has been allotted 14.9 lakhs; and Karnataka 9.2 lakhs. These figures will speak for themselves and members can understand how Marathwada is completely neglected. Coming next to Veterinary Department, which is equally important as Agriculture, 25.52 lakhs, 15.4 lakhs and 13.0 lakhs were respectively allotted to Telangana, Marathwada and Karnataka. Akin to Agriculture and Veterinary is Dairy. Herein also, 1.7 lakhs were given to Telangana while nothing at all was given to either Marathwada or Karnataka. Then we have got forests: 4.9 lakhs for Telangana, 3.5 lakhs for Marathwada and 13.0 lakhs for Karnataka. I do not know why the figure has gone so high for Karnataka. For Co-operative Department, 19.2 lakhs were given to Telangana, while 6.6 lakhs were given to Marathwada and 7.1 lakhs for Karnataka. Take the case of Fisheries. While Telangana was given 6.4 lakhs, only .6 lakhs was granted for Marathwada while there was no allotment for Karnataka at all.

The grand-total of all these figures comes to 389.9 lakhs for Telangana, 41.0 for Marathwada and 42.3 lakhs for Karnataka. Coming next to Major Irrigation Projects, there is no amount at all under this head given to the Marathwada, as if there are no tanks, no rivers and no other projects. It clearly shows that we are neglected by the Government for reasons which are best known to them and to God and not to us. For Major Irrigation Projects...

Mr. Deputy Speaker: Let the hon. Member refer to important points, instead of going into details.

Shri R. B. Deshpande: I do not go into the details, Sir, when 358.0 lakhs were granted to the Telangana area under the head Major Irrigation Projects it is extremely surprising that nothing was granted for marathwada at all, though, for Karnataka, amount allotted was 1923.0 lakhs.

Minor Irrigation Projects:

Rs. 1,26,90,000 for Telangana.

Rs. 50,60,000 for Marathwada.

Rs. 4,50,000 for Karnataka.

Major Irrigation and Power :

Rs. 4,84,90,000 for Telangana.

Rs. 50,60,000 for Marathwada.

Cottage Industries :

Rs. 23,90,000 for Telangana

Rs. Nil for Marathwada

Rs. 90,000 only for Karnataka

Other Industries :

Rs. 2,68,70,000 for Telangana

Rs. Nil for Marathwada and Karnataka

Transport :

Rs. 91,90,000 for Telangana

Rs. 70,80,000 for Marathwada

Rs. 85,00,000 for Karnataka

Technical Education :

Rs. 1,28,10,000 for Telangana.

Rs. Nil for Marathwada.

Rs. 51,09,000 for Karnataka.

Medical :

Rs. 1,10,60,000 for Telangana.

Rs. 58,40,000 for Marathwada.

Rs. 45,10,000 for Karnataka.

Grand Total : Rs. 15,22,90,000 for Telangana
 Rs. 2,72,70,000 for Marathwada and
 Rs. 2,14,98,000 for Karnataka.

I will now give the respective percentages, which would clearly explain the position. Looking at the plan as a whole the distribution in the Telangana, Marathwada and Karnataka

areas is 38.0, 6.9, and 54.5% respectively. Excluding the expenditure on major, minor and power projects the figures are as follows: 70% of the total expenditure is incurred on Telangana and only 15% is spent in Marathwada and 15% in Karnataka.

Mr. Speaker, Sir, I have, with your kind permission quoted the figures of the three areas, from which one can easily know that Marathwada is neglected completely. The M.L.As of Marathwada have made it a point to insist upon the authorities to do justice to us, to lead delegations and deputations to the Chief Minister and urge upon him the necessity of conceding just demands. Only then, shall we rest satisfied; otherwise there will be a feeling of frustration that our area would remain neglected, irrespective of the fact that we have so many resources in the form of rivers, wells, tanks etc.

Lastly, I should like to make a passing reference to the Purna Project. The official report says that it is under way. We do not know how far it is true. It is only hearsay; really nothing is found there. I do not know how far that will be implemented according to our satisfaction.

I should in conclusion request the Chief Minister to go into these things very closely and concede our just demands. Only then shall we feel that we have a status in the society; otherwise we shall consider that we are the most neglected people in the whole State.

شری کے۔ انٹ ریڈی۔ اسپیکر سر۔ ابھی ابھی اوس جانب کے ایک آنریبل ممبر نے یہ بتلانے کی کوشش کرتے ہوئے اپنا خوشگوار فرض ادا کیا کہ حکومت جو کچھ کرتی ہے اس میں کوئی خاص غلطی نہیں ہے۔ مرہٹواڑہ کی حد تک انہوں نے یہ تسلیم کیا کہ ایوزیشن پنچس کی جانب سے اس بارے میں جو کچھ کہا جاتا ہے وہ صحیح ہے۔ واقعی میں اس کے لئے شکر یہ ادا کرتا ہوں کہ انہوں نے یہ تسلیم کیا کہ اس جانب سے مرہٹواڑہ کے بارے میں جو خیالات ظاہر کئے گئے ہیں وہ صحیح ہیں۔ ان کو صحیح تسلیم کرنے کی وجہ ان کی نظر میں یہ ہے کہ وہ بھی مرہٹواڑہ سے تعلق رکھتے ہیں۔ جس نقطہ نظر اور جس گہرائی سے انہوں نے اس چیز پر غور کیا اگر اس گہرائی سے وہ اسی طرح ایوزیشن کے پیش نظر کئے ہوئے دیگر مسائل پر بھی غور کرتے تو انہیں بھی حقیقت پاتے۔ میں یہ عرض کروں گا کہ ایوزیشن کے خیالات پر غور کرتے وقت یہ سمجھا جاتا ہے کہ اوس جانب سے جو خیالات ظاہر کئے جاتے ہیں وہ محض بکواس ہے حکومت پر کیجڑ اچھالنا ہے۔ لینڈ ایجسٹیشن کے سلسلے میں آنریبل ممبر نے کہا کہ ہم اس سے آئینہ چمک کر کسیان کو سرفراز کرنے والے

ہیں۔ یہ تو وقت بتلا دیگا کہ کسان کو یہ قانون سرفراز کرنے والا ہے یا تباہ کرنے والا۔ لیکن میں آپ کو ایک چیز بتلا دینا چاہتا ہوں کہ اس سے بیدخلیوں کا ایک سلسلہ شروع ہونے والا ہے۔ اور ایک انچ زمین زمینداروں سے حاصل ہونے والی نہیں ہے۔ وقت اس کو بتلا دیگا۔

ہمارے اڈمنسٹریشن کی مشنری کے بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ کیا آئریبل ممبر یہ سمجھتے ہیں کہ ہمارے اڈمنسٹریشن کی مشنری سرانہ کے قابل ہے۔ اس پارٹی اور اوڈھر کی پارٹی کے پالیسیوں میں فرق ہو سکتا ہے۔ لیکن نظم و نسق کی اچھائی پر ہم سب کو متفق ہونا پڑیگا۔ مجھے یہ کہنے میں تامل نہیں ہے کہ ہمارا اڈمنسٹریشن نہ صرف ٹاپ ہیوی (Top heavy) بلکہ موست کرپٹ (Most corrupt) ہے۔ ہم جہاں کہیں بھی جاتے ہیں ہمیں یہ جان کر بڑا دکھ ہوتا ہے کہ ہر جگہ رشوت اور کرپشن ہے۔ لوگ کہتے ہیں کہ رشوت کہاں نہیں ہے۔ اوپر سے نیچے تک ہر جگہ کرپشن ہے۔ نیچے کے لوگ کہتے ہیں کہ ہم کھاتے ہیں تو کیا گناہ کرتے ہیں۔ میں تھوڑی دیر کے لئے اڈمنسٹریشن کے کل پوزوں پر کرپشن کا الزام مان سکتا ہوں۔ لیکن جب کوئی شخص یہ شبہ پبلک منسٹرس پر ظاہر کرتا ہے تو مجھے یہ جمہوریت پر ایک طانچہ معلوم ہوتا ہے۔ پبلک منسٹر پر کوئی یہ شبہ بھی ظاہر کرے تو یہ اڈمنسٹریشن کا نہیں بلکہ جمہوریت کا خون ہے۔

श्री. व्ही. डी. देशपांडे : पब्लिक मिनिस्टर के माने पो: डब्ल्यू डी. मिनिस्टर हैं या पब्लिक से आये हुए मिनिस्टर हैं ।

شری کے - انڈر ریڈی۔ اس چیز کی جانب میں آئریبل ممبرس کی توجہ مبذول کرانا چاہتا ہوں۔ چاہے آج ایک پارٹی کی حکومت ہو یا کل دوسری پارٹی کی حکومت ہو لیکن ایک ولفیر اسٹیٹ قائم کرنے کی ذمہ داری افیشینٹ اڈمنسٹریشن (Efficient administration) پر ہوتی ہے۔ اگر ہم اڈمنسٹریشن کولٹ لوز (Let loose) کریں اور من مانے کرنے دیں تو اس کا خمیازہ ہم کو آئندہ بھگتنا پڑیگا۔ ہم یہ کئی بار کہہ چکے ہیں کہ افیشینٹ اڈمنسٹریشن جمہوریت کی بقا کے لئے ضروری ہے۔ جب تک کے اس جانب دھیان نہ دیں گے اس وقت تک ہماری جمہوریت سرسبز نہیں ہو سکتی۔ مجھے افسوس ہوتا ہے جب ہمارے دیہات یہ محسوس کرتے ہیں کہ وہی پٹواری ہیں جو ہمیں پہلے سے لوٹنے آئے ہیں۔ وہی گردآور ہیں وہی تحصیلدار ہیں وہی اڈمنسٹریشن ہے کوئی تبدیلی وہ اڈمنسٹریشن میں محسوس نہیں کرتے۔ ایسی صورت میں پبلک کو آپریشن حکومت کو کس طرح مل سکتا ہے۔ جب کہ لوگوں میں گورنمنٹ کی ان پاپولرٹی (Unpopularity) بڑھتی جا رہی ہے۔ اس کی وجہ یہی ہے کہ پبلک اس سٹ اپ (Set up) سے خوش نہیں ہے۔ اڈمنسٹریٹو اسٹاف تو وہی پرانا ہے جو آپ کی اسکیمات کو عملی جامہ پہنانے والا ہے۔ آپ اس طرح کام کرنا چاہیں تو اس وقت تک نہیں ہو سکتا جب تک کہ اڈمنسٹریشن پر پبلک کا وشواس حاصل نہ ہو۔ اس صورت میں، آپ آزادی اور بہتری کے ساتھ کام کر سکتے ہیں۔ بغیر کسی

اکسپلائٹیشن (Exploitation) بغیر کسی لوٹ کھسوٹ کے کام
ہوسکا ہے اور اسی صورت میں پبلک تعاون کے لئے آمادہ ہوسکتی ہے ۔

اس جانب توجہ دلانے کے بعد میں حکومت کی ایک فاش غلطی کی جانب توجہ
دلانا چاہتا ہوں ۔ آج حکومت کی انڈسٹریز اور لیبر کے تعلق سے جو پالیسی ہو وہ واضح
ہے ۔ لکویڈیشن (Liquidation) اور رٹرنچمنٹ (Retrenchment) کے
بارے میں مجھے زیادہ کہنا نہیں ہے کیونکہ اس بارے میں کافی کہا جاچکا ہے ۔ لیکن حال ہی
میں حکومت ہند کی جانب سے فولاد کا جو کارخانہ قائم ہونے والا تھا اس کے لئے اڑیسہ کی
حکومت نے مانگ کی مدھیہ پردیش کی گورنمنٹ نے مانگ کی میسور اسٹیٹ نے مانگ کی
میں پوچھتا ہوں کہ حکومت حیدرآباد کو اس وقت کیا ہواتھا ؟ میں آنریبل منسٹرفار
انڈسٹریز سے یہ پوچھتا ہوں کہ کیا انہوں نے وہاں اس کی کوئی مانگ کی ۔ میں انہیں
پورا رسپیکٹ (Respect) دیتے ہوئے کہوں گا کہ وہ تو بس یہی
کہہینگے کہ ہم کیا کریں ۔ لیکن میں یہ کہوں گا کہ ہماری موجودہ انڈسٹریز جو لکویڈیٹ
ہورہی ہیں وہ محض آپ کے مس مینجمنٹ (Mismanagement) کی وجہ سے ہورہی
ہے ۔ آپ اس حقیقت کو کیوں بھلاتے ہیں ۔ آج کی منسٹری پر اس بات کی ذمہ داری عائد
ہوتی ہے کہ اس نے کوئی مانگ وہاں نہیں رکھی کہ فولاد کی نیشنل انڈسٹری حیدرآباد
میں قائم کی جائے ۔ حالانکہ یہاں بھی اس انڈسٹری کے لئے سہولتیں حاصل ہیں ۔ ہمارے
ہاں کی کوئلہ کی کانیں سارے ہندوستان میں مشہور ہیں ۔ اگر یہ انڈسٹری یہاں قائم ہو
جاتی تو اس سے یہاں کے ۱۰۰ ہزار لوگوں کو روزگار تو ملجاتا ۔ اس سے بیروزگاری میں
کمی تو ہوتی ۔ اس کے متعلق حکومت کیوں نہیں سوچتی ؟ مجھے حکومت پر یہ بہت بڑا
آرپ (आरोप) لگانا ہے ۔ اس طرح اس نے بہت بڑی فاش غلطی کی ہے ۔ اس کو
ہم فراموش نہیں کرسکتے نہ ہماری نسلیں اس کو فراموش کرسکتی ہیں ۔ یہ تصفیہ ہونا
ہے کہ اڑیسہ کی مانگ پر وہاں یہ کارخانہ قائم کیا جائے ۔ مدھیہ پردیش بھی اس کی
مانگ کی تھی ۔ اس کو کم از کم اس بات کا تیقن تو دلایا جاتا ہے کہ آئندہ امکان ہو
تو مدھیہ پردیش میں قائم کرنے پر غور کیا جائیگا ۔ آپ کا حیدرآباد کہاں ہے ۔ آج
میسور میں انڈسٹریز ہیں ۔ نیشنل انڈسٹریز بھی ہیں ۔ وہاں اور بھی انڈسٹریز قائم ہورہی
ہیں ۔ مجھے اس بارے میں حکومت سے جواب طلب کرنا ہے کہ اس نے اپنا مطالبہ بھی
حکومت ہند کے سامنے کیوں نہیں رکھا ۔ جس طرح دوسری ریاستوں نے عمل کیا ۔

دوسری چیز جس کو میں نے اسٹیمٹ کے طور پر بھی پیش کیا ہے وہ ولیج پنچایت
ایکٹ (Village Panchayat Act) کے بارے میں ہے ۔ مجھے یہ کہتے ہوئے
بہت حافی گذرتا ہے کہ گرام پنچایتوں کے بارے میں نہایت غفلت برتی جا رہی ہے ۔ وہ آج انفنٹ
اسٹیج (Infant Stage) میں ہیں اور کافی توجہ کے محتاج ہیں ۔ لیکن حکومت نے ان کی
جانب کوئی توجہ نہیں کی ہے ۔

میں ایک دو واقعات کی جانب ہاؤز کو توجہ دلانا چاہتا ہوں۔ وہ یہ ہے کہ چند جگہوں سے ایسی شکایتیں وصول ہو رہی ہیں کہ پنچائت کے کارکنوں اور سرپنچ کے ساتھ حکومت کے ذمہ دار کارکن نازیبا سلوک کر رہے ہیں۔ یہ ایک ضلع کا واقعہ ہے جس کا نام میں بھول رہا ہوں۔ پرسوں ہی میرے پاس اس قسم کی ایک اطلاع آئی ہے کہ وہاں کے ایک سرپنچ کو ایک ڈپٹی کلکٹر صاحب نے چپراسی کے ذریعہ کمرہ سے باہر نکلوا دیا۔ آج جو حکومت کے کل پرزے ہیں وہ پنچائت اور سرپنچ کی اہمیت کو نہیں سمجھ رہے ہیں۔ میں نظام آباد کے ایسے واقعات آپ کو بتلاتا ہوں۔ ڈپٹی کلکٹرس نے اپنے پٹیل پٹواریوں کو یہ حکم دیا ہے کہ پنچائتوں کی کوئی مدد نہ کی جائے۔ ٹیکسس کی وصولی میں کوئی مدد نہ کی جائے۔ آپ بھلا بتلائے کہ جو پنچائت انفنٹ اسٹیج میں ہے انکو انکریجمنٹ (Encouragement) نہ دیا جائے تو وہ کیسے سیوا کر سکتی ہیں۔ اس طرح کے ڈسکریجمنٹ (Discouragement) سے ولیج پنچائت اپنے پیروں پر کیسے کھڑے ہو سکتے ہیں جبکہ تعلیم یافتہ لوگوں کی ان میں پہلے ہی سے کمی ہے۔ چنانچہ اس جانب بھی حکومت کو توجہ کرنا چاہئے۔ صحیح بات تو یہ ہے کہ ہمارا جو پنچائت سسٹم ہے اسکو کچھ اس طور پر ڈھالا گیا ہے کہ ایک ڈپٹی کلکٹر ہی اسکا فیگر ہیڈ (Figure head) ہے۔ اس میں پنچ اور پنچائت افسر ہیں لیکن انکے باوجود بھی ڈپٹی کلکٹر ہی کے پاس ہر بار جانا پڑتا ہے۔ وہی پیٹ منظور کرتا ہے۔ تو ولیج پنچائت افسر اور صوبہ پنچائت افسر کس مرض کی دوا ہیں۔ اسپر ہمیں غور کرنا چاہئے کیونکہ ہماری آئندہ جو نیشن بلڈ (Build) ہونے والی ہے اسی پر اس کا انحصار ہے۔

دوسری چیز جسکی طرف میں حکومت کو توجہ دلانا چاہتا ہوں وہ یہ ہے کہ ہم نے زرعی ایکٹ پاس کیا۔ اسکے کیا نتائج ہوئے والے ہیں جیسا کہ میں نے کہا وہ وقت بتلائیگا۔ لیکن اس طرف کے آئریبل ممبر نے کہا کہ اس سے سیلنگ (Ceiling) قائم ہونے والی ہے۔ جگہ مقرر ہونے والی ہے۔ ٹھیک ہے۔ اچھا کیا۔ لیکن لوگ یہ پوچھتے ہیں کہ بزنس اور پروفیشنس کے جو دوسرے سیکٹرس (Sections) ہیں ان میں ہم آئندہ کیا کرنے والے ہیں۔ ہم نے ایک لینڈ ایکٹ پاس کیا۔ تو ہم نے کیا کیا اور کیا نہیں کیا میں یہ بحث نہیں کرنا چاہتا۔ لیکن زندگی کے جو دوسرے شعبے ہیں ان پر بھی اس قانون اور پرنسپل کا اطلاق ہونا چاہئے۔

آج جیسا کہ اڈریس میں کہا گیا کہ ٹیکزیشن کے لئے ہم کو لوگوں کو تیار کرنا چاہئے۔ آئندہ ہم جو ٹیکس وصول کریں گے وہ میں صاف صاف کہنا چاہتا ہوں کہ غریب اور متوسط آدمی سے وصول نہیں کئے جائیں گے اور نہ وصول ہونگے۔ بلکہ جیسا کہ میں نے پہلے بتلایا ہے کہ دوسرے لوگوں کو ڈھونڈنا پڑیگا جن سے آمدنی کے ذرائع ہو سکتے ہیں۔ اس وقت میں کہہ سکتا ہوں کہ اس ٹیکزیشن کا اثر ان ہی پر پڑنا چاہئے جو زیادہ کما تے ہیں۔ اس چیز کی جانب میں

حکومت کو توجہ دلانا چاہا ہوں اور یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ حکومت نے زندگی کے ان شعبوں کی طرف کیا رو بہ اختیار کیا ہے۔ ٹیکسز کے متعلق یہ کہنا جاتا ہے کہ ہم یعنی اپوزیشن کے ممبرس جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا، (حکومت سے بغاوت۔ ایسا تو نہیں کہا) حکومت سے ناراضگی کے خیالات پیدا کرنے والے ہیں۔ لیکن حکومت سے ناراضگی کا ماحول خود حکومت ہی بنا کر رہی ہے۔ ادھر کے لوگ تو ناراضگی کے حالات پیدا کرنے کے اہل ہیں اور نہ کر سکتے ہیں۔ حکومت خود اپنے لئے ناراضگی کے جراثیم لوگوں میں پیدا کر رہی ہے۔ میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ جو ٹیکسز ہیں اور ٹیکسز سے زیادہ انٹنسٹیشن کی جو خرابی ہے یہ دونوں چیزوں کے مل جانے کی وجہ سے حکومت ان پاپولر ہوتی جا رہی ہے اور چاروں طرف سے جو لوٹ ہو رہی ہے۔ جو ان سکیورٹی (Unsecurity) پیدا ہو رہی ہے اسکی وجہ سے حکومت کی ان پاپولاریٹی ہے۔ ان حالات میں میں حکومت کی توجہ اس جانب مبذول کرانا چاہتا ہوں کہ ان مسائل پر سوچئے۔ ماضی کے جو کار نامے ہیں انکو اڈریس میں بتلانا آسان ہے لیکن اڈریس میں دراصل آئندہ کا لائحہ عمل ہونا چاہیئے۔ آئندہ حکومت کیا کرنے والی ہے، وہ کونسی چیزیں ہیں جنکو پورا کر کے ولفیر اسٹیٹ (Welfare State) کی طرف ہم بڑھنا چاہتے ہیں۔ ان سب کا ذکر اڈریس ہی ہونا چاہیئے

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

اڈریس کو ادھر کے لوگ سراہینگے اور ادھر کے لوگ نہیں سراہینگے اس سے کیا ہوگا لیکن راج پریکھ کا اڈریس ایک لائحہ عمل پیش کرنا چاہئے۔ ایک پالیسی اسٹیٹ منٹ ہونا چاہئے جس میں آئندہ کے پروگرام کی تفصیلات ہوں۔

श्री. गोविंदराव सोरे (कंधार-आम) :- मिस्टर स्पीकर सर, आज दो दिन से हम राजप्रमुख के अड्रेस पर चर्चा कर रहे हैं। जिसमें बहुत सी बातें पालिसी की बयान की गयी हैं और सार्वजनिक में जो काम किया गया उसके मुताल्लुक भी रिपोर्ट हम जिसमें पाते हैं। आमतौर पर हम कौन-कौन से काम कर रहे वाले हैं और हमारी पालिसी क्या रहेगी इसके मुताल्लुक बड़े बृहत्तरासा फैंट कायदिया (Faint idea) एक कल्पना जिसमें देने की कोशिश की गयी है। दो दिन से सुन रहा हूँ कि अपोजिशन के बहुत सारे ऑनरेबल मॅम्बर एक ही बात कह रहे हैं कि हुकूमत में करस्थान है और बहुत कुछ है? जिसके मुताल्लुक बहुत कुछ कहा गया लेकिन जब तक हम और आप पूरी तरह कोशिश नहीं करेंगे यह कैसे दूर हो सकता है। महत्त्व कह देने से त्ती करस्थान दूर नहीं हो सकता है जब तक हुकूमत की मदद न की जाय तब तक करस्थान दूर नहीं होगा।

राजप्रमुख के अड्रेस में हम दो सालसे देख रहे हैं कि मराठवाडे के मुताल्लुक कुछ नहीं किया गया है। यह मुमकिन है कि अभी अभी जमरी हुकूमत कायम हुजी है। एक साल में कम कारगुजारी हुगी होगी जिसलिये जिसके मुताल्लुक कुछ नहीं कहा गया। दूसरे साल भी कुछ नहीं किया गया। लेकिन मुल्क के एक बडे हिस्से को पांच साला मनसूबे में भी अिकलूड (Include) नहीं किया गया। जिसको नैग्लेक्ट (Neglect) किया गया है और जैसा मालूम होता है कि मराठवाडे के लिये हुकूमत जरा भी सोचने के लिये तैयार नहीं है। जब भी हम मराठवाडेसे

मुतालिका करते हैं तो टेकनिकल राय की कमियां हमारे सामने रखी जाती हैं। अगर हम भी आफिसर बन जायें तो ओहदेदारों को कह सकते हैं कि ऐसी राय दो। बाम्बे प्राविन्स का भी हाल हमको मालूम है। यह तो प्राजेक्ट्स और टेकनिकल राय से मुतालिक था लेकिन क्या अंजुकेशन के सिलसिलेमें भी मराठवाड़े में पैसा खर्च नहीं किया जा सकता? अक आॅनरेबल मेंबर ने स्टेटिसटिक्स बतलाकर यह वाज्ज किया कि मराठवाड़े को किस तरह नेग्लेक्ट किया जा रहा है। अिन फीगर्स की रू से यह साबित किया गया कि मराठवाड़े को नेग्लेक्ट किया गया है। अब हम महज क्रोकोडाइल टिअर्स (Crocodile Tears) को बर्दाश्त नहीं कर सकते। आयंदा हम स्कीमें लेंगे यह वायदा करके आप टेन्शन (Tension) को कम नहीं कर सकते। अिसलिये हुकूमत को अिस पर गौर करना चाहिये कि मराठवाड़े की क्या मांग है। गुजिस्ता जमाने की जो हिस्ट्री है अुस जमाने में जिस तरह मराठवाड़े को ठुकराया गया अगर आज जमहूरी हुकूमत में भी अिस तरह अिसको ठुकराया जाय तो अच्छा न होगा।

तीसरी बात जो मैं कहना चाहता हूं वह यह है कि अक आॅनरेबल मेंबर ने अिस साअिड (राअिट साअिड) से कहा कि पाप्युलेशन की बेसिस पर सोच रहे हैं। अगर अिस बेसिस पर भी हिस्सा मिले तो हम खुश रहेंगे और अगर रेवीन्यू के तनासुब से भी हिस्सा दें तो भी खुश रहेंगे। अिसके लिये हम हुकूमत को क्लचेस (Clutches) में फंसाने की कोशिश नहीं करेंगे। मैं आॅनरेबल लीडर ऑफ दि अपोजिशन से यह पूछना चाहता हूं कि जब मराठवाड़े का नाम आता है तो वे जरा लेकिन पीछे जाकर क्यों बैठ जाते हैं? (Laughter) यह मुमकिन है कि हाय पावर कमिशन (High Power Commission) के सिलसिले में मराठवाड़ा अिधर या अुधर हो जाय लेकिन जब तक हम अक हैं तो हमारा नजरिया यह होना चाहिये कि हमारी रियासत के सब हिस्से बराबर तरक्की करें। जो प्लान्स हम ब्रिटिश अेम्पायर के जमाने में देखते थे वही आज भी हैं। अिससे यह पता चलता है कि हम आंध्र अेम्पायर (Andhra Empire) का जूज बन गये हैं। आखर में मैं हुकूमत से यही अपील करता हूं कि हुकूमत अिस नुकतेनजर से भी गौर करें कि मराठवाड़े में भी अिन्यान बसते हैं और अिनकी जरूरीयात की तकमील भी जरूरी है। यह हुकूमत से आखरी अपील है और यह आवाज नहीं दबायी जा सकती।

*अीसती आशातंत्री बाघमारे (वैजापूर) :-अध्यक्ष महाराज, राजप्रमुखांच्या भाषणांतील अक दोन मुद्द्यावर भी चर्चा करणार आहे. २२ तारखेला ज्या वेळीं राजप्रमुखांनी भाषण केले असा वेळीं ते अिप्रजीतून बोलले आणि शिवाय ते बरोबर अैकावयालाहि आले नाही. म्हणून त्यांतील अक दोन मुद्द्यावर अंसजला नव्हता पण आतां राजप्रमुखांच्या भाषणाच्या ज्या प्रती आम्हाला मिळाल्या आहेत त्या आमच्या भाषणांतून भाषांतरीत केलेल्या आहेत, म्हणून त्यांतील आशय आतां स्पष्ट झाला आहे. त्यांत अक दोन मुद्दे असे आहेत की ज्यांचा मराठवाड्याशी संबंध आहे. मराठवाड्याकरितां आतां पर्यंत कांहीं केले नाही, आणि या पुढेहि कांहीं करणार आहेत कीं नाही याची त्यांत चर्चा नाही. माझ्या पूर्वीच्या वक्त्यानी सांगितले आहे कीं मराठवाड्याकडे दुर्लक्ष केले गेले आहे. तरीहि मला त्या शब्दांची द्विरुक्ति करणे भाग आहे. मराठवाडा हा ५० लक्षां लोकसंख्येचा प्रांत आहे. जर तुम्हाला लोकशाही तत्वावर सर्वच गोष्टी करावयाच्या असतील

आणि तुम्ही करणार असाल तरीही मराठवाड्याला या पंचवार्षिक योजनेत आपला हिस्सा मिळा वयास पाहिजे होता. परंतु तें न होता या ठिकाणी कागदोपत्री दिलगिरी व्यक्त केली जात आहे. जातां तरी जे सव्वातीन कोटी कर्ज अुभारले जात आहे, तें सर्वच्या सर्व मराठवाड्यावरच खर्च केले पाहिजे. तरच आम्ही म्हणू की ही जी दिलगिरी व्यक्त केली जात आहे ती तोंडी नसून सक्तीय आहे.

मराठवाड्याची अपेक्षा व्हावयाला आणखी अेक कारण झाले आहे. तें असे की अधिकारारूढ ज्या व्यक्ति आहेत त्यांत मराठवाड्याचा प्रतिनिधी असा कोणीच नाही. जे कांहीं मराठवाड्याचे प्रतिनिधी म्हणून आहेत ते बहुतेक हैदराबाद शहरांतून घेतले गेलेले आहेत.

मराठवाड्यांतील दुष्काळी विभागाकरितां म्हणून जे १० लक्ष रुपये दिले आहेत त्या पैकीं फक्त तीन लक्ष रुपये खर्च झाले आहेत. त्यांतील सात लक्ष रुपये, आणि मुख्य मंत्र्यांनी जे कर्ज अुभारले आहे त्या बाबत येणारी सर्व रक्कम मराठवाड्यावरच खर्च करावी अशी माझी मुख्य मंत्र्यांना आग्रहाची विनंती आहे. शिवाय पूर्णा प्रॉजेक्ट पूर्ण करणे आवश्यक आहे. मला असे कळले की त्याचे काम फक्त कागदोपत्री होत आहे. म्हणून मला विनंती करावयाची आहे की तें काम पूर्ण करावयाला पाहिजे.

आणखी अेक गोष्ट जी मला सांगायची आहे ती अशी की १५ तारखेला मुख्य मंत्र्यांनी आपल्या भाषणांत असे सांगितले की 'मी मराठवाड्याकरितां कांहीं करू शकलो नाहीं या बदल फार दिलगिर आहे. हा माझा संदेश मराठवाड्यांतील जनतेला कळवा'. असा संदेश आम्ही पोहचवणे शक्य नाही. आम्हाला मराठवाड्यातील लोक काय म्हणतील ? म्हणून माझी अशी आग्रहाची विनंती आहे की या पंचवार्षिक योजनेत तुम्ही दुसरे कांहीं करू शकत नसाल तरी शक्य तितक्या गोष्टी मराठवाड्या करिता अवश्य केल्या पाहिजेत. जर रकमेची गुंजायश नसेल तर दुसऱ्या अेखाद्या भागाच्या रकमेत कमी करा व त्यांतील कांहीं हिस्सा मराठवाड्याला या अितके बोलून मी आपली रजा घेते.

श्री. रहमाजी धोंडीबा पाटील (आष्टी) :- मिस्टर स्पीकर सर, मराठवाडे की हदतक जिन मेंबरस ने अंतराजात अुठाये हैं कि मराठवाडे को कुछ नहीं मिल रहा है अुस हदतक मैं अुन सब मेंबरों से सहमत हूँ। लेकिन यह जो राजप्रमुख का भाषण हुवा अुसमें अुधर बैठे हुवे अॉनरेबल मेंबरस को कुछ अच्छी बातें दिखती ही नहीं हैं। और अिस तरफ जो लोग बैठे हैं वे अुन्हे बहुत बुरे मालूम होते हैं। कल अेक अॉनरेबल मेंबर ने अपनी तकरीर में कहा कि अिस तरफ "भूखे बैल कडवे कीगंजी पर जा कर टूट पडते हैं वैसे ही हमारे मिनिस्टर साहबान भी शाहमंजील में होनेवाली पार्टी पर टूट पडे हैं। यह मेंबर ने सब मिनिस्टर को बैल मान लिया है।

مستراسپیکر - اس کے تذکرہ کی ضرورت نہیں۔

श्री. रहमाजी धोंडीबा पाटील :- खैर, ट्रेजरी बेंचेस पर जब कोजी अॉनरेबल मिनिस्टर नहीं थे सब अुधर के अेक अॉनरेबल मेंबर ने कहा कि जबाब देने के लिये हम हैं। तो कहा गया कि आप भी अुन्ही जैसे बैल हैं।

मराठवाडे की तरफ से जो मांग की जा रही है वह बहुत न्याय है। यह मांग सब गरीबों की मांग है। गरीबों की यह आशा है कि हमारी गव्हर्नमेंट हमारे लिये जरूर कुछ न कुछ करेगी। मैं यह

कहना चाहता हूँ कि मराठवाड़े के बहुतसे हिस्सों में पीने के पानी की तकलीफ है, वह जल्द से जल्द सरकार को दूर करनी चाहिये। पूर्ण प्रॉजेक्ट की जो मांग यहां पर कभी बार की गयी है वह मराठवाड़े के सभी लोगों की आम मांग है।

वक्त कम होने की वजह से मैं ज्यादा बोलना मुनासिब नहीं समझता हूँ लेकिन अित न जरूर कहना चाहता हूँ कि अभी अभी जो तकरीरें हाथुस के सामने हुयी है उसमें मराठवाड़े के बारे में जो कुछ कहा गया है वह बिल्कूल सही है। मराठवाड़े पर सरकार की तरफ से बहुत अन्याय हो रहा है। मराठवाड़े के लिये जो खर्च मिला है और जो अिमादाद मिली है, सरकार की तरफ से वह बहुत कम है। अिस तरफ गव्हर्नमेंट का ध्यान आकर्षित करना चाहता हूँ। उसके साथ साथ यह भी कहना चाहता हूँ कि यह जो काम है वह सब गव्हर्नमेंट खुद हो कर तो नहीं कर सकती। जनता को भी अिसमें सरकार की मदद करनी चाहिये।

मैंने अपने यहां जो काम किये है, वह मैं हाथुस के सामने रखना चाहता हूँ जब हमारे तालुके को पानी के लिये २० हजार रुपये मिले अुससे हम लोगों ने जो काम किया है अुसकी किमत लगायी जाये तो २ लाख रुपये की होती है। यानी २० हजार रुपये में हमने दो लाख रुपये का काम किया है। गव्हर्नमेंट जो काम करना चाहती है अुसमें लोगों की सहायता होना जरूरी है। जनता की सहायता कब मिल सकती है जब हम सही माने में अुन लोगों का काम करेंगे। मुझे तो मालूम होता है हमारे ऑनरेबल मेंबर्स यहां आकर बडी बडी तकरीरें करते है और समझते है कि अिससे हम गव्हर्नमेंट की मदद करेंगे। लेकिन यह ख्याल गलत है। अिस तरह से आप गव्हर्नमेंट की कुछ मदद नहीं करसकते है। आपके तो जनता में जाकर अुनके कामों को हाथ में लेना चाहिये।

मेरे तालुके में कुछ छोटे छोटे काम हुवे है। और अभी ३०, ४०, लाख का काम होनेवाला है। मैंने यहां आकर आष्टी तालुके में तालाबों का काम शुरू करवाया है।

करपशन के बारे में बहुत जोरशोर से कहा जाता है करपशन कौन करता है। सच देखें तो करपशन अेक तरफ से नहीं होता है। अिसकी मिसाल भी मैं आपके सामने रखना चाहता हूँ कि करपशन को किस तरह रोका जा सकता है। हमारे तालुके में पानी पीनेके लिये नांगराज नाम का पुराना तालुका है। अुसकी दुरुस्ती का काम करने के लिये मैंने लोकल सेल्फ डिपार्टमेंट से कहा। अुसके लिये अेक डी. ओ. बोर्ड की कमिटी हो गयी। और अुसने सब बातें देखकर अिस काम के लिये २२ हजार रुपये मंजूर किये। कोबी गुत्तेदार वह काम २२ हजार रुपये में करने के लिये तैयार भी होगया। मैंने वहां जाकर देखा तो मुझे मालूम हु आ की वह काम २२ हजार का नहीं है। और बाद में अधिकारियों से जाकर मिला। मैंने वहां जाकर कुछ मेंबरों से कहा कि दूसरे गुत्तेदार से अितना यह काम करवाने की जरूरत नहीं है। वहां के लोग ही गुत्तेदार बनेंगे और खुद काम करेंगे। फिर कमिटी ने सब बातों पर सोच कर ८ हजार रुपये मंजूर किये। वह काम वहां के लोगों ने मिलकर ८ हजार रुपये में पूर किया है यहां २२ हजार रुपये का काम ८ हजार रुपये में ही बनेगा। सरकार २२ हजार रुपये देने के लिये तैयार थी। गुत्तेदार अुसमें ७-८ हजार रुपये जरूर कमाताथा और कुछ गव्हर्नमेंट के अफसर भी खाते। लेकिन हमने मौका नहीं दिया। अिस तरह से हमने अिस होनेवाले करपशन को बंद किया। अिस तरह करपशन को बंद करने के लिये जनता की सहायता मांगनी चाहिये। अुसकी

आज ज्यादा जरूरत है। जनता के सहायता बिना करपशन दूर नहीं किया जा सकता है। गव्हर्नमेंट तो सहायता देती है लेकिन वह सहायता का अिस्तेमाल ठीक ढंग से हो इसके लिये हमें भी कुछ न कुछ करना चाहिये। यहां आकर सिर्फ भत्ता लेने से यह काम नहीं हो सकता है उसके लिये तो आपको जनता के पास जाकर प्रत्यक्ष काम करना होगा। आपको कोअ्री अकेले का संसार नहीं करना है। आपको सारे मुल्क का संसार करना है। आपके अुपर पूरे स्टेट की जिम्मेदारी है। सब ऑनरेबल मेंबर्स को मिनिस्टर साहब की साहायता करनी चाहिये। मुझे अुमीद है कि गये दो साल से मराठवाडे पर जो अन्याय हो रहा है अुसे मिनिस्टर साहब दूर करेंगे। और पूरे मराठवाडे की तरफ अपनी निगाह रखेंगे ताकि वह दूसरे स्टेट के हिस्सो के बराबर रहे। और आखिदा हमें आगे बढने के मौके मिलेंगे।

हम सब न मिलकर हमारे आष्टी तालुके में जो काम किया वह मैने आपके सामने रखा है। अेक और भी मिसाल देना चाहता हूं। गअुखेळगांव के पास अेक नाले पर अेक कट्टा बांधने के लिये सरकार से सर्वे कराया। सर्वे करने के लिये जो अफसर आये अुन्होंने जब देखा कि यहां पर करपशन के लिये कोअ्री जगह नहीं है तो अुन्होंने सर्वे का काम अच्छी तरहसे नहीं किया। अुन्होंने कहा कि आप लोग अिस काम को नहीं कर सकते हैं दूसरे को गुत्ता देने की जरूरत है। गांव वाले अुनकी बातों में आकर तैयार होगये। मै जब वहां पहुंचा तो देखा की गांव वालों ने काम करने से अिनकार किया है। तो मैने अुनसे सब बातें पूछी और फिर से अुनको काम करनेके लिये राजी किया और वह काम करने के लिये हम अभी फिरसे फावेल पेश कर रहे हैं।

अुसी तरह निदगांव चौथे की चावडी का काम भी वहां के लोगों ने अपने हाथ से करनेका विचार किया। पहले अिस काम के लिये १८०० रुपये का अेस्टिमेट बनायागया था गुत्तदार आकर १५०० रुपये में काम करने के लिये तैयार था। मैने जाकर लोगों को अिस काम के लिये तैयार करवाया और अिस काम के लिये सरकार १५०० रुपये खर्च करने के लिय तैयार थी आप अुसे ही बेहतर काम बहुत कम रुपये में किया जा रहा है। अिस तरह यदि जनता की सहायता हासिल की जाती है तो हमारी गव्हर्नमेंट जो सहायता देगी अुससे बहुत ज्यादा काम हो सकेगा। मै यही कहना चाहता हूं की हमें गव्हर्नमेंट की मदद करनी चाहिये तभी यह काम अच्छी तरह हो सकेगा और हम रिस्वतबाजी को रोक सकेंगे।

مسٹر اسپیکر - سلیمنٹری ڈیمانڈس کے سلسلہ میں صبح کے اجلاس میں کچھ صراحت کی گئی ہے موشنس فار ریڈکشن (Motions for reduction) جنکو عام طور پر کٹ موشن (Cut motions) کہا جاتا ہے ان کے بارے میں میں نے مختلف پارٹیوں کے لیڈروں سے کنسلٹ (Consult) کیا اور یہ طے پایا کہ آنریبل مسٹر فار پبلک ورکس اور آنریبل مسٹر فار سیلٹی کے ڈیمانڈس ۲۶ فروری سنہ ۱۹۵۴ء کو پیش ہوں۔ اس کے متعلق موشنس فار ریڈکشنس ۲۵ فروری سنہ ۱۹۵۴ء کو شام میں ۵ بجے تک آنے چاہئیں۔ پہلی مارچ سنہ ۱۹۵۴ء کو آنریبل مسٹر فار ہوم اور آنریبل مسٹر فار ریوینیو اینڈ اکسائز کے ڈیمانڈس پیش ہونگے۔ ۲۷ تاریخ کو اگرچہ تعطیل ہے لیکن آفس کھلا رہے گا۔ اوس تاریخ کو بارہ بجے تک ان ڈیمانڈس کے متعلق موشنس فار ریڈکشن پیش کئے جائیں۔ دوسری مارچ کو آنریبل چیف مسٹر۔ اور آنریبل

منسٹر فار فینانس ، کامرس اینڈ انڈسٹریز کے ڈیمانڈس پیش ہونگے ۔ اس کے متعلق
موشن فار ریڈکشنس یکم مارچ سنہ ۱۹۵۴ء کو بارہ بجے تک پیش کئے جائیں ۔

*The House then adjourned till Half Past Two of the Clock
on Thursday, the 25th February, 1954.*